

บทที่ 4

ความสัมพันธ์ระหว่างอำมาตยาธิปไตยกับกลุ่มอำนาจใหม่ ในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ : การต่อสู้และแย่งชิงอำนาจนำในทางการเมือง

การขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ภายหลังจากเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2531 นั้นถือได้ว่าทำให้โฉมหน้าของการเมืองไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากเพราะเป็นครั้งแรกในรอบ 12 ปีที่ประเทศไทยมีนายกรัฐมนตรีและรัฐบาลมาจากการเลือกตั้ง การขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเรือนที่มาจากกาเลือกตั้งดังกล่าวก็นำมาซึ่งความตื่นเต็นยินดีของเหล่าบรรดานักวิชาการและประชาชน นักวิเคราะห์การเมืองส่วนหนึ่งมองว่าการเมืองไทยได้เข้าสู่การมีระบอบประชาธิปไตยเต็มรูปแบบแล้ว แต่กระนั้นก็มีการเรียกรัฐบาลดังกล่าวว่าเป็นรัฐบาลของนายทุนและนักธุรกิจและโต้แย้งว่าการเมืองไทยนั้นไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง แต่กลายเป็นการเมืองในรูปแบบ "ธนาธิปไตย" อย่างไรก็ตามปฏิเสธไม่ได้ว่าได้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในโครงสร้างอำนาจทางการเมืองไทย เพราะเป็นครั้งแรกที่พลังนอกระบบราชการ (extra-bureaucracy force) ได้กลับมาครอบครองอำนาจทางการเมืองอีกครั้งหนึ่ง หลังจากผ่านมาเป็นเวลานานถึงหนึ่งทศวรรษที่อำนาจทางการเมืองนั้นถูกครอบครองโดยพลังฝ่ายอำมาตยาธิปไตย โดยเฉพาะนับแต่หลังเหตุการณ์รัฐประหาร 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 เป็นต้นมา อย่างไรก็ตามการกลับมาครอบครองอำนาจทางการเมืองของพลังนอกระบบราชการครั้งนี้มีความแตกต่างไปจากเดิมทั้งนี้เพราะกลุ่มพลังนอกระบบราชการที่กลับมาครอบครองอำนาจทางการเมืองนั้นหาใช่กลุ่มพลังนักศึกษาและกลุ่มพลังแรงงานที่เคยมีบทบาททางการเมืองอย่างมากในช่วงเวลาหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 จนถึงการรัฐประหาร 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 แต่การกลับมาครอบครองอำนาจทางการเมืองของพลังนอกระบบราชการในครั้งนี้กลับกลายเป็นกลุ่มพลังอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งไม่เคยมีบทบาททางการเมืองในลักษณะที่เปิดเผยมาก่อน กลุ่มพลังที่ว่านี้คือกลุ่มพลังนายทุนและนักธุรกิจ หรืออาจเรียกว่า "พลังธนาธิปไตย" ก็ได้

อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะเป็นการครองอำนาจโดยพลังธนาธิปไตยที่ในอดีตเคยตกอยู่ในสถานะของการอยู่ใต้อุปถัมภ์จากพลังฝ่ายอำมาตยาธิปไตย และมักยืนอยู่คนละด้านกับกลุ่มพลังนอกระบบราชการอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็กลุ่มพลังนักศึกษาหรือกลุ่มพลังแรงงาน แต่การเข้าครอบครองอำนาจทางการเมืองโดยกลุ่มพลังธนาธิปไตยครั้งนี้มีบางสิ่งบางอย่างที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งในแง่ของตัวพลังธนาธิปไตยเอง รวมถึงสถานการณ์และปัจจัยภายใน

ระบบการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปซึ่งทำให้พลังธานีปไตยดังกล่าวสามารถแสดงบทบาททางการเมืองที่เป็นตัวของตัวเองได้ การขึ้นสู่อำนาจของพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ และคณะรัฐบาลที่มาจากพลเรือนซึ่งผ่านกระบวนการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยนั้น สะท้อนให้เห็นถึงภาพความสัมพันธ์และบทบาททางการเมืองของนายทุนนักธุรกิจซึ่งอยู่ในฐานะของพลังธานีปไตยที่เปลี่ยนแปลงไป ในอดีตที่ผ่านมาพลังธานีปไตยดังกล่าวนั้นถูกกดให้ยอมสยบต่อพลังอำนาจของอำมาตยาธิปไตยที่มีอำนาจอย่างมากในทางการเมือง พลังธานีปไตยดังกล่าวอยู่ในสถานะเป็นเพียงผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ของพลังอำนาจของอำมาตยาธิปไตย อย่างไรก็ตามในช่วงประมาณสองทศวรรษก่อนหน้าพ.ศ.2531 นั้นได้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่ละน้อยในสภาพความสัมพันธ์ของพลังธานีปไตยดังกล่าวกับการเมืองไทย โดยจะพบว่าพลังธานีปไตยดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงลักษณะความสัมพันธ์จากการเป็นผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ภายใต้ระบอบการเมืองแบบอำมาตยาธิปไตย มาสู่ความสัมพันธ์ในลักษณะการเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองภายใต้ระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบ และเมื่อถึงสมัยพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรีนั้น อาจถือได้ว่าพลังธานีปไตยดังกล่าวนั้นได้กลายสภาพเป็นพลังอิสระที่พร้อมจะแสดงจุดยืนและบทบาททางการเมืองของตนเอง ซึ่งถือได้ว่ามีผลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างอำนาจทางการเมืองของไทย ความสัมพันธ์และบทบาทของพลังธานีปไตยในทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น สัมพันธ์กับการขยายตัวอย่างสูงของโครงสร้างเศรษฐกิจไทย และการเพิ่มขึ้นอย่างมากของบทบาทนายทุนนักธุรกิจในการเมืองไทยซึ่งได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนนับแต่รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นต้นมา

ภาพรวมทางการเมืองในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ

ในการเลือกตั้งทั่วไปวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2531 ซึ่งเป็นการเลือกตั้งครั้งที่ 4 นับตั้งแต่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2521 เป็นต้นมา ผลการเลือกตั้งปรากฏว่าพรรคชาติไทยเป็นพรรคการเมืองที่ได้รับคะแนนเสียงมากที่สุดคือ 87 ที่นั่ง พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ (ยศในขณะนั้น) หัวหน้าพรรคชาติไทย จึงได้ร่วมกับพรรคกิจสังคมซึ่งได้รับการเลือกตั้งมา 54 ที่นั่ง พรรคประชาธิปัตย์ 48 ที่นั่ง พรรคราษฎร 21 ที่นั่ง พรรคสหประชาไทย 5 ที่นั่ง และพรรคมวลชน 5 ที่นั่ง รวมสมาชิกทั้งหมด 220 ที่นั่งร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลและเชิญพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่งแต่ได้รับการปฏิเสธจากพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ การปฏิเสธที่จะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่งของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นั้นเนื่องมาจากกระแสคัดค้านจากทั้งจากนักวิชาการ นิสิตนักศึกษา และประชาชน ที่ต้องการให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามวิถีทางในระบอบประชาธิปไตย

รวมถึงในช่วงก่อนที่จะมีการเลือกตั้งนั้นได้มีการถวายฎีกาแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยคณะบุคคลรวม 99 คน ในวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ.2531 สารสำคัญสรุปได้ว่าขอพระบารมีเป็นที่พึงให้ผู้นำทางการเมืองอันหมายถึงพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ วางตัวเป็นกลางทางการเมืองและคัดค้านการแก้ไขปัญหาทางการเมืองโดยการทำรัฐประหาร รวมถึงคัดค้านการใช้อำนาจทหารของชาติมาแสดงพลังสนับสนุนสถานภาพทางการเมืองส่วนบุคคล จากกระแสไม่เอาเปรมและกระแสที่ต้องการนายกรัฐมนตรีที่มาจาก การเลือกตั้งดังกล่าวนั้น ทำให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ตัดสินใจปฏิเสธที่จะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่งด้วยวลีประวัติศาสตร์ว่า “ผมพอแล้ว” พรรคการเมืองต่างๆจึงได้ร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลนำโดยพรรคชาติไทยซึ่งทำให้พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ หัวหน้าพรรคชาติไทย ได้รับการเสนอชื่อให้เป็นนายกรัฐมนตรี ขณะที่นายปัญญา เกสรทอง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบูรณ์ พรรคชาติไทย เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร

อย่างไรก็ตามการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2531 นั้นได้ถูกตั้งข้อสังเกตว่าเป็นการเลือกตั้งที่มีการซื้อเสียงมากกว่าการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อปี พ.ศ.2529 ทั้งนี้เพราะผู้สมัครรับเลือกตั้งมีระยะเวลาในการหาเสียงน้อยจึงมักใช้วิธีการซื้อเสียงเป็นหลักรวมทั้งมีนักธุรกิจระดับชาติจำนวนมากไปสมัครรับเลือกตั้งในจังหวัดทางภาคอีสานและได้รับการเลือกตั้ง นอกจากนี้ยังมีการสมัครรับเลือกตั้งของอดีตผู้นำกองทัพเช่นพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก หัวหน้าพรรคปวงชนชาวไทย ซึ่งได้รับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเลย แต่เดิมนั้นเมื่อประกาศผลการเลือกตั้งทั่วไปแล้วนั้น แม้ว่าพรรคชาติไทยจะเป็นพรรคการเมืองที่ได้รับคะแนนเสียงเลือกตั้งมากที่สุดแต่พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ก็ได้กล่าวถึงความไม่พร้อมของตนที่จะเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเพราะต้องการดูบทบาทและท่าทีในทางการเมืองของฝ่ายสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายทหารบก¹ นอกจากนี้พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ยังได้แสดงการสนับสนุนให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป แต่เมื่อพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ปฏิเสธอย่างชัดเจนที่จะไม่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป ทำให้พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ตกลงใจที่จะจัดตั้งรัฐบาลพลเรือนขึ้นและดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

¹วีณา เรืองสกุล, “การก่อตั้งและพัฒนาการของพรรคชาติไทย,” (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 313.

พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ในฐานะหัวหน้าพรรคชาติไทยจึงเป็นหัวหน้าพรรคการเมืองคนแรกที่ได้เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีภายใต้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2521 รวมถึงเป็นนายกรัฐมนตรีที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งเป็นคนแรก ภายหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 เป็นต้นมา และเป็นครั้งแรกที่พรรคชาติไทยได้เป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลซึ่งหัวหน้าพรรคมีโอกาสดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และหลังการจัดตั้งรัฐบาลเข้าบริหารประเทศแล้ว พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ก็ได้รับโปรดเกล้าฯ ให้มียศเป็นพลเอกความสำเร็จในการเลือกตั้งทั่วไปปีพ.ศ.2531 นี้ นับได้ว่าเป็นความสำเร็จสูงสุดของพรรคชาติไทย นับตั้งแต่ก่อตั้งพรรคมาเมื่อปี พ.ศ.2517 โดยผ่านการเลือกตั้งมาทั้งสิ้น 6 ครั้ง และได้เข้าร่วมรัฐบาลถึง 5 ครั้ง และเป็นพรรคฝ่ายค้าน 2 ครั้ง ในระหว่างปี พ.ศ.2522-2523 ในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ และระหว่างปี พ.ศ.2526-2529 ในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในการเป็นพรรคแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลครั้งนี้พรรคชาติไทยมีโควต้ากระทรวงมากกว่าพรรคการเมืองอื่นๆ ที่ร่วมรัฐบาลถึง 6 กระทรวง ได้แก่ กระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการคลัง กระทรวงยุติธรรม กระทรวงอุตสาหกรรม และทบวงมหาวิทยาลัย² นอกจากนี้พรรคชาติไทยยังปรับเปลี่ยนท่าทีจากการแสดงการคัดค้านพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งสวนทางกับฝ่ายกองทัพมาเป็นอิงกองทัพ โดยเฉพาะในช่วงที่พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ประกอบด้วยพรรคการเมืองร่วมรัฐบาล 6 พรรค ได้แก่ พรรคชาติไทย พรรคประชาธิปัตย์ พรรคกิจสังคม พรรคราษฎร พรรคมวลชน และพรรคสหประชาธิปไตย รวมเสียงสนับสนุนทั้งสิ้น 220 เสียง รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เข้าบริหารประเทศในวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ.2531 มีรายนามคณะรัฐมนตรีประกอบด้วย

1.นายพงษ์ สารสิน	รองนายกรัฐมนตรี
2.นายพิชัย รัตตกุล	รองนายกรัฐมนตรี
3.พลเอกเทียนชัย ศิริสัมพันธ์	รองนายกรัฐมนตรี
4.นายมีชัย ฤชุพันธุ์	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
5.นายบุญเหลือ ประเสริฐสุวรรณ	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
6.นายอนุวรรตน์ วัฒนพงศ์ศิริ	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
7.นายกร ทัพพะรังสี	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
8.นายไชยศิริ เรืองกาญจนเศรษฐ์	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 328.

9. พันเอกพล เริงประเสริฐวิทย์	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
10. นางสุพัตรา มาศดิตถ์	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
11. ร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
12. พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
13. นายประมวล สภาวสุ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
14. นายสุชน ชามพูนท	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
15. นายนิพนธ์ พร้อมพันธุ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
16. พลอากาศเอกสิทธิ เศรษฐศิลา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
17. ร้อยตรีประพาส ลิ้มปะพันธุ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
18. พันโทสนั่น ขจรประศาสน์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
19. นายเจริญ คันธวงศ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
20. นายอุดมศักดิ์ ทังทอง	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
21. นายอุตร ตันติสุนทร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
22. นายมนตรี พงษ์พานิช	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
23. นายนิคม แสงเจริญ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
24. นายประพนธ์ รมยานนท์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
25. นายเอนก ทัฬหสุวรรณ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
26. นายสุบิน ปิ่นขยัน	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
27. นายปัญญา ช่วยปลอด	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
28. นายชูชีพ หาญสวัสดิ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
29. พลตรีประมาณ อดิเรกสาร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
30. นายเสนาะ เทียนทอง	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
31. นายสันติ ชัยวิรัตน์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
32. นายไตรรงค์ สุวรรณคีรี	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
33. นายวัฒนา อัครเวม	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
34. พลตำรวจโทจรัส มังคลารัตน์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
35. นายประจวบ ไชยสาส์น	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์
เทคโนโลยีและการพลังงาน
36. พลเอกมานะ รัตนโกเศศ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
37. นายสกุล ศรีพรหม	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
38. นายใหม่ ศิริวงกุล	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
39. นายชวน หลีกภัย	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
40. นายสุทัศน์ เงินหมื่น	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข
41. นายประสงค์ บุรณพงศ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข
42. นายบรรหาร ศิลปอาชา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

43.นายดุสิต รั้งศิริ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
44.นายไพฑูรย์ แก้วทอง	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
45.นายทวีช กลิ่นประทุม	รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย

กล่าวได้ว่าในการจัดตั้งคณะรัฐบาลนั้นเป็นที่รับรู้ของฝ่ายกองทัพมาโดยตลอดนับตั้งแต่การประชุม 5 พรรคพันธมิตรครั้งแรกที่บ้านพิษณุโลกเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ.2531 จนถึงวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ.2531 ที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ตัดสินใจประกาศเปิดทางให้พรรคการเมืองร่วมกันจัดตั้งรัฐบาล³ ดังนั้นกองทัพจึงมีส่วนอยู่เบื้องหลังการจัดคณะรัฐมนตรี โดยเฉพาะตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เข้าดำรงตำแหน่งเองเนื่องจากจะต้องเป็นบุคคลที่กองทัพเห็นชอบเพราะจำเป็นต้องเชื่อมต่อกับกองทัพและประสานงานกับพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ผู้บัญชาการทหารบกและรักษาการผู้บัญชาการทหารสูงสุดเพื่อเสถียรภาพของตัวรัฐบาลเอง⁴ ในระยะแรกของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นั้นความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำรัฐบาลกับผู้นำกองทัพดำเนินไปได้ด้วยดี พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้กล่าวถึงการจัดตั้งรัฐบาลว่า“เป็นผู้ที่จัดตั้งมากับมือ”⁵ นอกจากนี้ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในฐานะนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ยังได้แสดงท่าทีที่ชัดเจนในแง่ของความสัมพันธ์กับกองทัพว่า จะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการแต่งตั้งโยกย้ายนายทหารในกองทัพอย่างเด็ดขาด

ในส่วนของพรรคฝ่ายค้านก็ได้มีการเคลื่อนไหว โดยพรรคฝ่ายค้านจำนวน 4 พรรค อันได้แก่พรรครวมไทย พรรคก้าวหน้า พรรคกิจประชาคม และพรรคประชาชน ได้ร่วมกันจัดตั้งเป็นพรรคเอกภาพ โดยรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ 62 เสียง แต่ก็มีพรรคฝ่ายค้านส่วนหนึ่งที่ไม่ได้เข้าร่วมกับการรวมพรรคดังกล่าวคือพรรคประชาชนภายใต้การนำของพลเอกหาญ สิลานนท์ ซึ่งมีเสียงในสภาผู้แทนราษฎรทั้งสิ้น 9 เสียงได้ย้ายเข้ามารวมกับพรรคชาติไทย ทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคชาติไทยมีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 96 คน ทำให้รัฐบาลมีเสถียรภาพในสภามากขึ้น⁶

³“ชาติไทย ยั่งยืนยิ่งแน่นอน,” มติชนสุดสัปดาห์ 8 (กรกฎาคม 2531): 10.

⁴มติชนสุดสัปดาห์ 8 (กรกฎาคม 2531): 13.

⁵“ทหารจิว ไม่ออกแวก ออกแน่แต่เมื่อไหร่,” มติชนสุดสัปดาห์ 10 (พฤษภาคม 2533): 13.

⁶วีณา เรืองสกุล, “การก่อตั้งและพัฒนาการของพรรคชาติไทย,” หน้า195.

ในช่วงต้นของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับกองทัพได้ดำเนินไปได้อย่างราบรื่น แต่สถานการณ์ทางการเมืองขณะนั้นมีได้มีเพียงแต่ฝ่ายกองทัพเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้นที่พยายามผลักดันสถานการณ์ต่างๆให้เกิดประโยชน์แก่กลุ่มตนเอง ยังมี การเคลื่อนไหวของกลุ่มต่างๆเช่นพรรคการเมืองร่วมรัฐบาล พรรคการเมืองฝ่ายค้าน นิสิตนักศึกษา กลุ่มเกษตรกร ชาวไร่ ชาวนา กลุ่มกรรมกร กลุ่มพนักงานรัฐวิสาหกิจ ทำให้รัฐบาลภายใต้การนำของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ต้องแก้ไขปัญหาในหลายๆด้านอยู่ตลอดเวลารวมทั้งเมื่อรัฐบาลมีนโยบายแปรรูปรัฐวิสาหกิจ รัฐบาลยังมีปัญหาเกี่ยวกับสภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจและผู้ที่มิได้มีผลประโยชน์กับรัฐวิสาหกิจเพิ่มมากยิ่งขึ้น

หลังจากรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ บริหารประเทศได้ไม่นานนักก็เริ่มเกิดรอยร้าวขึ้นภายในพรรคร่วมรัฐบาลเริ่มต้นจากความขัดแย้งกันเองในเรื่องพระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมระหว่างพรรคประชาธิปัตย์ พรรคกิจสังคม และพรรคมวลชน ที่เกี่ยวพันกับผลประโยชน์ของแต่ละพรรค อย่างไรก็ตามในวันที่ 7 กันยายน พ.ศ.2531 มติพระราชบัญญัติดังกล่าวก็สามารถผ่านสภาผู้แทนราษฎรด้วยคะแนน 169 ต่อ 105 เสียง⁷

หลังจากนั้นรัฐบาล พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ ก็ได้พยายามสร้างภาพลักษณ์ที่ดีกับประชาชนด้วยการจัดให้มีการประชุมคณะรัฐมนตรีสัญจรขึ้นในทุกภาคของประเทศอันเป็นผลจากการผลักดันของบรรดาคณะที่ปรึกษาด้านนโยบายของนายกรัฐมนตรีที่รู้จักในชื่อ "ที่ปรึกษาบ้านพิษณุโลก" ประกอบไปด้วยนายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร นายพันศักดิ์ วิญญรัตน์ ดร.สุรเกียรติ์ เสถียรไทย ดร.ณรงค์ชัย อัครเศรณี ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ดร.ชวนชัย อชชานันท์ โดยเริ่มต้นการประชุมที่ภาคใต้และมีแผนสนับสนุนโครงการเซาท์เทิร์นซีบอร์ด (southern seaboard) เพื่อพัฒนาชายฝั่งทะเลและอุตสาหกรรมทางภาคใต้ซึ่งเป็นฐานเสียงในส่วนของพรรคประชาธิปัตย์ จากนั้นเป็นการประชุมทางภาคอีสานและมีการประกาศสนับสนุนโครงการต่างๆเพื่อพัฒนาภาคอีสานเป็นเขตเศรษฐกิจตามนโยบายเปิดประตูสู่อินโดจีนและยุทธศาสตร์เปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า ซึ่งภาคอีสานเป็นฐานเสียงของหลายๆพรรคการเมืองเช่นพรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม และพรรคประชาธิปัตย์ ในส่วนของภาคเหนือมีการประกาศนโยบายเชิงรุกด้านการท่องเที่ยวซึ่งภาคเหนือก็เป็นฐานเสียงสำคัญพรรคเอกภาพซึ่งเป็นพรรคฝ่ายค้าน แต่ท้ายที่สุดพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ก็ต้องยกเลิกการประชุม

⁷“พ.ร.บ.ปฏิรูปที่ดินชนวนทำรัฐบาลแตก.” มติชนสุดสัปดาห์ 9 (กันยายน 2531): 10.

คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาในลักษณะดังกล่าวเนื่องจากก่อให้เกิดรอยร้าวอย่างกว้างขวางต่อทั้งพรรคร่วมรัฐบาลด้วยตนเองและต่อพรรคฝ่ายค้าน

ต่อมารัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ต้องเผชิญหน้ากับฝ่ายทหารโดยเริ่มต้นจากข้อกังขาเกี่ยวกับ “สภาปฏิวัติ” หรือ “สภาเจ๊ก” ในวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ.2532 มีการปราบปรามสภาปฏิวัติอย่างเฉียบขาดซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในฐานะผู้นำรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ผู้บัญชาการทหารสูงสุดและผู้บัญชาการทหารบก พลตำรวจเอกประมาณ อติเรกสาร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และพลตำรวจเอกเกา สารสิน อธิบดีกรมตำรวจจับกุมนายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร ผู้นำสภาปฏิวัติซึ่งอดีตเป็นผู้นำในพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย โดยสภาปฏิวัติได้มีใบปลิวคำสั่งของสภาปฏิวัติแห่งชาติฉบับที่ 1/2532 เรื่องการโอนอำนาจจากรัฐบาลสู่สภาปฏิวัติแห่งชาติโดยมีเป้าหมายเพื่อโค่นล้มรัฐบาลและแต่งตั้งให้ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นประธานสภาปฏิวัติแห่งชาติ และให้ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เสนอพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เป็นนายกรัฐมนตรีแทน พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งหลังการจับกุมมีการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากและนำไปรวมกับเหตุการณ์ความพยายามลาออกจากราชการของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ประกอบกับความสัมพันธ์ระหว่างนายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร ที่สนับสนุนแนวคิดของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ทั้งในด้านการช่วยร่างคำสั่งนายกรัฐมนตรี 66/2523 หรือแนวคิดในการปราบปรามพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) มาตลอดหลังจากนายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร ออกจากพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยทำให้พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ถูกวิจารณ์อย่างกว้างขวางว่าอยู่เบื้องหลังสภาปฏิวัติแห่งชาติและเป็นที่มาของความหวาดระแวงระหว่างรัฐบาลกับฝ่ายกองทัพ⁸

นอกจากนี้ยังมีกรณีการผลักดันของพรรคฝ่ายค้านให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ โดยเนื้อหาการแก้ไขที่สำคัญๆคือให้ประธานรัฐสภามาจากตำแหน่งประธานสภาผู้แทนราษฎร ไม่ใช่ประธานวุฒิสภา ข้อเสนอให้มีการเลือกตั้งวุฒิสภา การลดจำนวนวุฒิสภาจากเดิมในอัตรา 3 ใน 4 ของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้เป็น 1 ใน 3 ของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รวมถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบวิธีการเลือกตั้งและการเปลี่ยนแปลงอายุของผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง จากเดิม 20 ปีบริบูรณ์ เป็น 18 ปีบริบูรณ์ รัฐบาลโดยเฉพาะพรรคชาติไทยผู้นำรัฐบาลนั้นแสดงท่าทีนิ่งเฉยต่อประเด็นรัฐธรรมนูญนี้และนำไปพิจารณาในวาระท้ายๆ เพราะการแก้ไขรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะประเด็นประธานรัฐสภาจากเดิมที่มาจากประธานวุฒิสภาโดยตำแหน่งมาเป็น

⁸มติชนสุดสัปดาห์ 9 (กันยายน 2531): 6-9.

ประธานสภาผู้แทนราษฎรและให้มีการเลือกตั้งวุฒิสมาชิกเป็นการลดบทบาททหารและข้าราชการประจำซึ่งอาจส่งผลให้เกิดการเผชิญหน้า และมีผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาลได้

ดังนั้นเมื่อเปิดประชุมสภาในวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ.2532 รัฐบาลจึงชิงเสนอร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญของฝ่ายตนก่อนฝ่ายค้าน โดยแตกต่างกันที่ให้ประธานรัฐสภามาจากประธานสภาผู้แทนราษฎรซึ่งมีบทเฉพาะกาลบังคับใช้หลังจากสภาชุดนี้ครบวาระ 4 ปี ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญของฝ่ายรัฐบาลนั้นได้รับชัยชนะอย่างท่วมท้นด้วยคะแนน 392 เสียง จากการสนับสนุนโดยเสียงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของฝ่ายรัฐบาลเองและสมาชิกวุฒิสภากลุ่มของพรรคชาติไทย แต่มีการขาดประชุมของสมาชิกวุฒิสภาสายทหาร ซึ่งเป็นการแสดงออกของนายทหารต่อการลดบทบาทของประธานวุฒิสภาที่ให้ประธานรัฐสภามาจากประธานสภาผู้แทนราษฎร กับคำสั่งที่ 298/2532 ของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ⁹ นอกจากนี้ในยังมีประเด็นที่นายวรรณ ชันชื้อ ประธานที่ปรึกษา นายกรัฐมนตรีและสนิทสนมเป็นการส่วนตัวกับพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ด้วยเช่นกัน ได้รับเลือก ให้เป็นประธานวุฒิสภาซึ่งจะได้เป็นประธานรัฐสภาด้วยอีกตำแหน่งหนึ่งจึงทำให้มีการประนีประนอมระหว่างรัฐบาลกับกองทัพ ซึ่งเป็นผลให้อุณหภูมิทางการเมืองลดลงได้ในระดับหนึ่ง

หลังจากกระแสการแก้ไขรัฐธรรมนูญผ่านไปก็ได้มีปัญหาที่กระทบต่อภาพลักษณ์ของรัฐบาลโดยเฉพาะปัญหาในเรื่องการคอร์รัปชันเช่นกรณีการอภิปรายไม่ไว้วางใจนายสันติ ชัยวิรัตน์ของพรรคฝ่ายค้าน ในกรณีการทุจริตก่อสร้างในความควบคุมของนายสันติ ชัยวิรัตน์ ในฐานะรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย นอกจากนี้ยังมีกรณีที่นายทวี ไกรคุปต์ ได้ยื่นหนังสือถึงหัวหน้าพรรคคือนายมนตรี พงษ์พานิช ให้พิจารณากรณีการก่อสร้างฝายหินทิ้งที่จังหวัดชัยภูมิ ในวงเงิน 52 ล้านบาทโดยวิธีพิเศษ ที่บริษัทผู้รับเหมาเป็นของนายสันติ ชัยวิรัตน์ กับญาติ สร้างความไม่พอใจแก่นายสันติ ชัยวิรัตน์อย่างมากจนมีการฟ้องร้องกันจนในที่สุดพรรคกิจสังคมจึงมีมติให้ยุติปัญหาความบาดหมางและให้ถอนฟ้องกันและกัน มิฉะนั้นจะขับออกจากการเป็นสมาชิกพรรค กรณีความขัดแย้งดังกล่าวที่เกิดขึ้นในพรรคกิจสังคมระหว่างนายทวี ไกรคุปต์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดราชบุรี กับนายสันติ ชัยวิรัตน์ รัฐมนตรีช่วยว่าการ

⁹“บ๊องจิวส์ขาด คำว่าแก้รัฐธรรมนูญ ลองของชาติชาย.” มติชนสุดสัปดาห์ 9 (กันยายน 2531): 6.

กระทรวงมหาดไทยจากพรรคเดียวกันนั้นได้บันทึกทนายลักษณะของรัฐบาลอย่างมาก แต่ในที่สุด นายสันติ ชัยวิรัตน์ ก็ได้รับมติไว้วางใจจากสภาผู้แทนราษฎรด้วยคะแนน 206 ต่อ 142 เสียง¹⁰

ฝ่ายค้านได้ยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลอีก ในวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ.2532 จำนวน 4 คนคือนายสุบิน ปิ่นขยัน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ จากพรรคกิจสังคมในกรณีปัญหาการค้าสินค้า ปัญหาสต็อกน้ำมันล่าปะหลัง ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีจากพรรคมวลชน กรณียกเลิกสัญญาของบริษัทลิตเติลดัก กับองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท.) การปลดบอร์ดิการไฟฟ้าฝ่ายผลิต (กฟผ.) การแสวงหาประโยชน์กรณีการขุดดินที่เหมืองแม่เมาะ พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จากพรรคประชาธิปัตย์ กรณีการซื้อปุ๋ยจำนวน 300,000 ตันโดยวิธี พิเศษ นายสมักร สุนทรเวช หัวหน้าพรรคประชากรไทยซึ่งเป็นพรรคฝ่ายค้านในฐานะประธาน คณะกรรมาธิการเศรษฐกิจได้ประกาศเชิญชวนพลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ ไปชี้แจงต่อ คณะกรรมาธิการและจะให้มีการถ่ายถอดสดทางสถานีโทรทัศน์ นอกจากนี้ยังมีกรณีสวนป่ากิตติ ของบริษัทรุ่งเรืองพืชผลของนายกิตติ ดำเนินชาญวณิชย์ วุฒิสมาชิกสายพรรคประชาธิปัตย์ กรรมาธิการเกษตรวุฒิสภาและอดีตที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีฝ่ายเศรษฐกิจ ได้นำกรุกป่าสงวน แห่งชาติที่แควกระบม-สียัด ต.สนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา กรณีสวนป่ากิตตินั้นทำให้ เสถียรภาพของรัฐบาลสั่นคลอนเพราะเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์อย่างครึกโครมทางสื่อมวลชนติดต่อกัน หลายวันและเปิดเผยเบื้องหลังว่านายกิตติมีความสัมพันธ์กับพรรคประชาธิปัตย์ในฐานะ ผู้ให้การสนับสนุนพรรคทางการเงิน นอกจากนี้ยังมีเรื่องกรณีการปิดป่าและเปิดรีสอร์ตในพื้นที่ป่าสงวนและนายประจวบ ไชยสาสน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์จากพรรค ประชาธิปัตย์ในกรณีใช้อำนาจไม่ชอบด้วยการปลดคณะกรรมการสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (ก.ว.ท.)¹¹

ซึ่งรัฐมนตรีทั้งหมดได้รับมติไว้วางใจหลังการอภิปรายในวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ.2532 แต่พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ ได้คะแนนเสียงน้อย ทำให้พรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นพรรคร่วมรัฐบาล แสดงความไม่ค้อยพอใจทำให้เสถียรภาพภายในพรรคร่วมรัฐบาลเกิดความสั่นคลอน และเมื่อ นายเจริญ คันธวงศ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พรรคประชาธิปัตย์ ออกมา

¹⁰ สยามจดหมายเหตุ 15 (กรกฎาคม 2532): 34-35.

¹¹ "สรุปสถานการณ์สภาตลอดสมัยประชุม ดีกรีความร้อนแรงพุ่งกระชูด," สยามรัฐราย สัปดาห์วิจารณ์ 36 (มิถุนายน 2532): 10.

เปิดเผยว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคร่วมรัฐบาลหลายคนไม่ยอมยกมือให้พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ และบางคนต้องการเรียกร้องเงิน 5 ล้านบาทเพื่อแลกเปลี่ยนกับเสียงสนับสนุน กรณีดังกล่าวยิ่งเพิ่มรอยร้าวระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลมากยิ่งขึ้น

หลังจากผ่านการอภิปรายลงมติไม่ไว้วางใจ 4 รัฐมนตรีไปแล้ว ความขัดแย้งด้านการเมืองในพรรคร่วมรัฐบาลยังคงดำเนินต่อไป ครั้งนี้เกิดขึ้นระหว่างพรรคชาติไทยกับพรรคกิจสังคม โดยพลเอกชาติชาย ในฐานะนายกรัฐมนตรีและหัวหน้าพรรคชาติไทย พร้อมกับคณะที่ปรึกษาได้เข้าแทรกแซงนโยบายเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านในแถบอินโดจีนโดยเฉพาะนโยบายเกี่ยวกับปัญหาก็พูซา รวมถึงนโยบายต่อสหรัฐอเมริกา ซึ่งอยู่ในหน้าที่ความรับผิดชอบของพลอากาศเอก สิทธิ เสวตศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ พลอากาศเอก สิทธิ เสวตศิลา หัวหน้าพรรคกิจสังคม และม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช อดีตหัวหน้าพรรคกิจสังคม ได้แสดงความไม่พอใจที่ถูกแทรกแซงการทำงานเป็นอย่างมาก และนำไปสู่ความต้องการที่จะเปลี่ยนโควตาของรัฐมนตรีระหว่างพรรค¹²

จากนั้นช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ.2532 ได้เกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างผู้นำกองทัพกับรัฐบาลโดยเฉพาะกับที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีบางคน สืบเนื่องมาจากการแสดงความคิดเห็นต่อผู้สื่อข่าวของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด หลังจากการวางตัวนิ่งเฉยและไม่แสดงความคิดเห็นทางการเมืองมานาน โดยอ้างถึงรายงานที่ระบุในนิตยสาร Pacific Report 1989 ว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่มีการคอร์รัปชันมากที่สุดเป็นอันดับที่ 9 ของประเทศ ทั้งหมดที่อยู่ในการสำรวจของ Pacific Report นอกจากนี้ยังมีเปอร์เซ็นต์ของการคอร์รัปชันตามการสำรวจสูงถึงร้อยละ 90 ซึ่งหลังจากที่พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้แสดงความคิดเห็นออกมานั้น ได้มีการแสดงความคิดเห็นโต้ตอบจากของคณะที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรีบางคนโดยเฉพาะการแสดงความคิดเห็นของ ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร เป็นต้น

ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร ได้ตอบโต้พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ในเชิงว่าให้ย้อนกลับไปดูแลทางฝ่ายกองทัพให้ดีกว่าก่อน นอกจากนี้ยังเสนอให้มีการปรับปรุงหลักสูตรโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าโดยเฉพาะในเรื่องของการปลูกฝังแนวความคิดที่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งทำให้ฝ่ายกองทัพไม่พอใจเป็นอย่างยิ่งดังปรากฏในการให้สัมภาษณ์ของนายทหารบางคนในทำนองว่า

¹²“ศึกเหยียบตาปลา คึกฤทธิ์-สิทธิ สมดุลแห่งเสถียรภาพ.” มติชนสุดสัปดาห์ 9 (สิงหาคม 2532): 6.

“เป็นฟางเส้นสุดท้ายบนหลังอูฐ ซึ่งไม่สามารถที่จะทานทนต่อไปได้” หรือ “เป็นการโจมตีในลักษณะจาบจ้วงจากคนซึ่งไม่เคยเป็นทหารและไม่รู้ว่าพวกทหารเรียนกันอย่างไร” เป็นต้น โดยในวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ.2532 นายทหารระดับผู้บังคับการกรมและผู้บังคับกองพัน ได้ชุมนุมกันที่โรงแรมเซ็นทรัล พลาซ่า เพื่อแสดงพลังโดยเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีปลด ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร ออกจากการเป็นที่ปรึกษา ซึ่งท้ายที่สุด ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร ต้องยื่นใบลาออกจากตำแหน่งเพื่อลดความตึงเครียดระหว่างรัฐบาลกับกองทัพ¹³

นอกจากนี้ยังมีปัญหาความขัดแย้งระหว่างพรรคประชาธิปัตย์กับพรรคชาติไทย กรณีการแต่งตั้งปลัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งนายพิชัย รัตตกุล รองนายกรัฐมนตรี หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ไม่พอใจที่พลตำรวจเอกประมาณ อติเรกสาร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย พรรคชาติไทย ได้แต่งตั้งนายธำรง พัฒนรัฐ เป็นปลัดกรุงเทพมหานคร อันเป็นการขัดแย้งกับมติคณะรัฐมนตรีที่จะให้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครคนใหม่เป็นผู้แต่งตั้ง ปลัดกรุงเทพมหานครเอง จากความขัดแย้งนี้ นายพิชัย รัตตกุล ได้ลาออกจากตำแหน่ง รองนายกรัฐมนตรีภายหลังจากการเสนอให้คณะรัฐมนตรีทบทวนมติการแต่งตั้งนายธำรง พัฒนรัฐ แล้วแต่ไม่สำเร็จแต่เป็นสิ่งที่น่าสังเกตว่าพรรคประชาธิปัตย์ยังคงเป็นพรรคร่วมรัฐบาลโดยไม่ได้ถือเอากรณีการลาออกของนายพิชัย รัตตกุล หัวหน้าพรรค เป็นเหตุให้พรรคประชาธิปัตย์ต้องถอนตัวจากการเป็นพรรคร่วมรัฐบาล โดยพรรคประชาธิปัตย์มีมติให้นายชวน หลีกภัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ขึ้นเป็นรองนายกรัฐมนตรีแทนนายพิชัย รัตตกุล และให้นายมารุต บุณนาค เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขแทนนายชวน หลีกภัย

การแต่งตั้งปลัดกรุงเทพมหานครดังกล่าวส่งผลกระทบต่อรัฐบาลโดยถูกคัดค้านจากนักวิชาการ นักกฎหมาย และเมื่อการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครปรากฏผลว่า พลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้รับคะแนนเลือกตั้งถึง 700,000 เสียง สะท้อนให้เห็นถึงการสนับสนุนของคนกรุงเทพมหานครทำให้นายธำรง พัฒนรัฐ ลาออกจากตำแหน่งปลัดกรุงเทพมหานคร เพื่อเปิดทางให้พลตรีจำลอง ศรีเมือง แต่งตั้งปลัดคนใหม่กรณีการแต่งตั้งปลัดกรุงเทพมหานครนั้นได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรัฐบาลคือพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้สลับตำแหน่งรัฐมนตรีของพรรคชาติไทย โดยให้นายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย แทนพลตำรวจเอกประมาณ อติเรกสาร ซึ่งไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

¹³“Prime minister bows to army's pressure Advisor Axed,” *Far Eastern Economic Review* (August 1989): 26.

การสลับตำแหน่งรัฐมนตรีในพรรคชาติไทยนั้น โดยเฉพาะการสลับตำแหน่งของ พลตำรวจเอกประมาณ อติเรกสาร นั้นได้สร้างให้เกิดความไม่พอใจแก่ผู้สนับสนุน และสมาชิก พรรคชาติไทยในสายของพลตำรวจเอกประมาณ อติเรกสาร เป็นอย่างยิ่งเช่นนายเสนาะ เทียนทอง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยจึงเป็นที่มาของความรำวฉานในพรรคชาติไทยระหว่าง สายของพลตำรวจเอกประมาณ อติเรกสาร กับสายของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี อย่างไรก็ตามทั้งสองฝ่ายก็พยายามแสดงให้เห็นว่าไม่มีความแตกแยกรุนแรงเกิดขึ้นภายในพรรค

นอกจากความขัดแย้งในพรรคชาติไทยระหว่างพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ กับพลตำรวจเอกประมาณ อติเรกสาร ในกรณีการแต่งตั้งปลัดกรุงเทพมหานครแล้ว ยังมีกรณี ความขัดแย้งในเรื่องการแต่งตั้งปลัดกระทรวงมหาดไทย ซึ่งฝ่ายพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เสนอชื่อ นายอนันต์ อนันตกุล ซึ่งเป็นเลขาธิการคณะรัฐมนตรี แต่ฝ่ายพลตำรวจเอกประมาณ อติเรกสาร เสนอชื่อ นายฉลอง กัลยาณมิตร ซึ่งทำายที่สุดต้องแต่งตั้งนายเอนก สิทธิประศาสน์ มาดำรงตำแหน่ง ปลัดกระทรวงมหาดไทยแทน ซึ่งภายหลังจากที่มีการปรับพลตำรวจเอกประมาณ อติเรกสาร จากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ไปเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง อุตสาหกรรม นายอนันต์ อนันตกุล ก็ได้ขึ้นเป็นปลัดกระทรวงมหาดไทยแทนนายเอนก สิทธิประศาสน์ ส่วนนายเอนก สิทธิประศาสน์ ไปดำรงตำแหน่งปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีแทน ส่วนนายอภิลาศ โอสถานนท์ เป็นเลขาธิการคณะรัฐมนตรีแทนนายอนันต์ อนันตกุล

เมื่อพิจารณาประกอบกันระหว่างความแตกแยกของพรรคร่วมรัฐบาลกรณี พรรคประชาธิปไตยเรื่องการลงมติไม่ไว้วางใจพลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ กรณีแทรกแซง การดำเนินนโยบายการต่างประเทศซึ่งเป็นส่วนที่อยู่ในความรับผิดชอบของพรรคกิจสังคม การวิจารณ์รัฐบาลโดยพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ และมีการตอบโต้จากคนฝ่ายรัฐบาล รวมไปถึง การโจมตีเกี่ยวกับเรื่องการคอร์รัปชันในส่วนของพรรคประชาธิปไตยซึ่งเป็นพรรคร่วมรัฐบาล ความขัดแย้งเรื่องการตั้งปลัดกรุงเทพมหานคร ความขัดแย้งเรื่องแต่งตั้งปลัดกระทรวงมหาดไทย ระหว่างกลุ่มพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ กับกลุ่มพลตำรวจเอกประมาณ อติเรกสาร มีผลบั่นทอน เสถียรภาพของรัฐบาลอย่างมาก

ต่อมาช่วงเดือนธันวาคม พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เสนอแนวคิดย้ายหน่วยทหารออกนอก กรุงเทพมหานครซึ่งก็ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์มากมาย ปลายปีรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ พบกับการชุมนุมเรียกร้องเช่น มือบสวนยาง มือบชาวไร่ ที่คัดค้านการนำเข้ากากถั่วเหลือง และอาหารสัตว์ มือบไร่ข้าวโพด เป็นต้น รวมไปถึงคำเตือนเกี่ยวกับคอร์รัปชันของรัฐบาลจาก

ฝ่ายกองทัพ เป็นเหตุการณ์ที่เป็นมรสุมทางการเมืองต่อเนื่องจากปลายปีมาจนถึงต้นปี พ.ศ.2533 ก็ยังมีกรณีการเคลื่อนไหวของสหภาพการทำเรือแห่งประเทศไทย ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก นายทหารบางคนสร้างสภาพการณ์ทำลายความเชื่อมั่นของประชาชนที่มีต่อรัฐบาลและ เพิ่มภาพพจน์ว่าทหารสามารถจัดการกับสภาพการณ์ซึ่งเป็นปัญหาของประชาชนได้ เพราะในขณะที่รัฐบาลพยายามเจรจาต่อรองก็หาข้อตกลงร่วมไม่ได้ แต่เมื่อพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เข้าเจรจาต่อรอง กลับสามารถสลายกลุ่มผู้ชุมนุมได้อย่างง่ายดาย

สภาพการณ์ตั้งแต่ต้นปี พ.ศ.2533 รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ต้องประสบปัญหา เศรษฐกิจมาตลอด ทั้งสินค้าแพง เงินเฟ้อ ราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ วิกฤตศรัทธาที่ ประชาชนมีต่อรัฐบาล การต่อต้านของสื่อมวลชนเกี่ยวกับการใช้คำสั่งคณะปฏิรูปการปกครอง แผ่นดินฉบับที่ 42 หลังกรณีการปิดหนังสือพิมพ์แนวหน้า ภาพพจน์เรื่องการคอร์รัปชันถูกนำมา วิพากษ์วิจารณ์ทั้งจากผู้นำกองทัพ ฝ่ายค้าน รวมถึงพรรคร่วมรัฐบาลด้วยตนเอง และยิ่งรุนแรงขึ้น เมื่อนายประมวญ สภาวสุ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ถูกฝ่ายค้านร้องเรียนและสำนักงาน คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (ป.ป.ป.) ลงมติให้ตรวจสอบทรัพย์สิน กรณีความไม่ราบรื่นในการทำงานด้านการเมืองกับรัฐบาลหลังการ ลาออกจากราชการในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกและรักษาการผู้บัญชาการทหารสูงสุด ของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ในวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ.2533 ซึ่งการลาออกครั้งนี้ พลเอกพัฒนา อัครนิบุตร และพลเอกจรรยา วงศ์สายัณห์ ซึ่งเป็นเพื่อนนักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า รุ่นที่ 1 (จ.ป.ร.1) รุ่นเดียวกับพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้ลาออกจากราชการตาม โดยพลเอกชวลิต ได้เข้าร่วมรัฐบาลกับพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีฝ่ายความมั่นคง และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ในวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ.2533 ส่วนพลเอกพัฒนา อัครนิบุตร ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นรองเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ทำหน้าที่กัลนกรองงานการเมืองให้ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ

นอกจากนี้ยังมีกรณีการกลับเข้ารับราชการของพันเอกมณูญ รูปขจร นายทหาร กลุ่มยังเติร์กซึ่งเป็นนักเรียนโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ารุ่นที่7 (จ.ป.ร.7) โดยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้แต่งตั้งพันเอกมณูญ รูปขจร เป็นนายทหารประจำสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม อัตราพลตรีอันมีข้อวิพากษ์วิจารณ์จากในกองทัพว่าเป็นการแต่งตั้งโดยไม่ผ่านความเห็นชอบจาก พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดและผู้บัญชาการทหารบก

ในขณะนั้น¹⁴ นำมาซึ่งความไม่พอใจของผู้นำในกองทัพ โดยเฉพาะจากนายทหารกลุ่ม จ.ป.ร.5 ซึ่งเป็นคู่แข่งแย่งชิงกันมากับนายทหารกลุ่ม จ.ป.ร.7

หลังการลาออกของจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก และรักษาการผู้บัญชาการทหารสูงสุดของ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ในวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ.2533 ทำให้มีการโยกย้ายนายทหารกลางปีในเดือน มีนาคม พ.ศ.2533 พลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ได้ขึ้นเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด และพลเอกสุจินดา คราประยูร ได้ขึ้นเป็นผู้บัญชาการทหารบก นอกจากนี้ นายทหารซึ่งเป็นนักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ารุ่นที่ 5 (จ.ป.ร.5) ได้ขยับขึ้นสู่ตำแหน่งระดับบนของกองทัพ เป็นต้นว่า พลเอกอิสสระพงษ์ หนุณภักดี ขยับขึ้นเป็นรองผู้บัญชาการทหารบก พลเอกวิมล วงศ์วานิช เป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก พลเอกวิโรจน์ แสงสนิท เป็นเสนาธิการทหารบก พลโทเชิดชาย ธีรธานนท์ เป็นผู้ช่วยเสนาธิการทหารบก หลังการขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก พลเอกสุจินดา คราประยูร ได้ประกาศจุดยืนว่าทหารจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองถ้าการเมืองไม่ยุ่งเกี่ยวกับทหาร

ในด้านการเมืองนั้น หลังจากการเข้าร่วมรัฐบาลของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้ทำให้กระแสการปรับคณะรัฐมนตรีสงบลง แต่การทำงานของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ในทางการเมืองนั้นไม่ราบรื่นนักเพราะไม่ได้ทำงานในส่วนของกระทรวงมหาดไทยตามที่ตั้งใจไว้ เนื่องจาก นายบรรหาร ศิลปอาชา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยซึ่งเป็นเลขาธิการพรรคชาติไทย ได้ปฏิเสธที่จะมอบงานให้ โดยอ้างว่าทำให้เกิดความซ้ำซ้อนในการทำงานดั่งนั้นขอบเขตหน้าที่ของ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ นั้นคืองานในส่วนของกระทรวงกลาโหม สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการประพฤติมิชอบในวงราชการ (ป.ป.ป.) สำนักข่าวกรองแห่งชาติ โครงการอีสานเขียว

ต่อมาในเดือนมิถุนายน พ.ศ.2533 ได้เกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ กับร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง เนื่องจากสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการประพฤติมิชอบในวงราชการ (ป.ป.ป.) ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้เข้าตรวจสอบกรณีความผิดที่องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท.)

¹⁴ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 60ปี ประชาธิปไตย สิทธิเสรีประชาไทย 24 มิถุนายน 2475-24 มิถุนายน 2535 ลำดับเหตุการณ์ทางการเมืองการปกครองไทย 2475-2535 (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535), หน้า 46.

ที่ยกเลิกสัญญาฉบับบริษัทดีเทลดีค ซึ่งอ.ส.ม.ท.อยู่ในความดูแลของร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง ในฐานะรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีรวมถึงความไม่พอใจของ ร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง ที่มีต่อพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ อันสืบเนื่องมาจากการไปบรรยายพิเศษของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เรื่อง“ปัญหาครอบครัวกับความอยู่รอดของบ้านเมือง”ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้หยิบยกเอาปัญหาการทุจริตและคอร์ปชั่นในประเทศไทยโดย พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ กล่าวถึงปัญหาการคอร์ปชั่นในประเทศไทยว่าหากไม่ได้รับการแก้ไข ประเทศชาติบ้านเมืองก็อาจจะสิ้นชาติได้ พร้อมกับยกตัวอย่างกรณีที่คณะกรรมการป้องกัน และปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (ป.ป.ป.) ที่มีความผิดเรื่องอ.ส.ม.ท. ยกเลิกสัญญาฉบับบริษัทดีเทลดีคว่าเป็นเรื่องที่น่าละอายอีกทั้งยังตอกย้ำสิ่งที่เคยพูดมาในสมัยที่ยังดำรงฐานะเป็นผู้นำสูงสุดในกองทัพว่า“จะต้องตัดหัวคนโกงเจ็ดชั่วโคตร”¹⁵ ซึ่งพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ กล่าวยืนยันว่าการพูดถึงการคอร์ปชั่นที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเพียงการเตือนให้แก้ไขปัญหาร่วมกันและไม่ได้จงใจพาดพิงถึงผู้ใด อย่างไรก็ตามร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง ในฐานะรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีที่กำกับดูแลองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท.) ก็ได้ ออกมาตอบได้ในขณะที่พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ปฏิบัติราชการที่ประเทศญี่ปุ่นว่า“คนที่พูดถึงเรื่อง คอร์ปชั่น และจะตัดหัวคนโกงเจ็ดชั่วโคตรนั้น ให้หากระจกส่องดูตัวเองบ้าง ระวังคนที่พูดนั้นแหละ จะถูกตัดหัวก่อนใคร” และร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง ยังได้พาดพิงถึงพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ อีกว่า “ให้ดูหลังบ้านของใครบางคนที่ทำตัวเป็นตู้ทองเคลื่อนที่”¹⁶ ซึ่งแม้ว่าจะไม่มีการระบุชื่อว่าเป็นใครแต่โดยนัยยะแล้วผู้คนทั่วไปก็เข้าใจดีว่าร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง ต้องการ กล่าวกระทบกับภริยาพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ซึ่งหมายถึง คุณหญิงพันธุ์เครือ ยงใจยุทธ นั่นเอง

ความขัดแย้งระหว่างพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ อดีตผู้นำทหารกับร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง เริ่มบานปลายและส่งผลกระทบต่อทางการเมืองเมื่อผู้นำฝ่ายทหารคือพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุดซึ่งเป็นนักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ารุ่นที่ 1 (จ.ป.ร.1) เพื่อนรุ่นเดียวกับพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้แสดงออกอย่างชัดเจนว่ายอมไม่ได้กับพฤติกรรมดังกล่าวของร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง และยิ่งทวีความร้อนแรงขึ้นเมื่อพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ขอพบร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง เพื่อเคลียร์ปัญหาแต่ถูกปฏิเสธจากร้อยตำรวจเอกเฉลิม

¹⁵“น้ำสังข์ลุย เฉลิมหนีอดหลุด จิวเจ็บลึก...ระวัง!” สยามรัฐรายสัปดาห์วิจารณ์ 37 (มิถุนายน 2533): 9-11.

¹⁶“น้ำสังข์ลุย เฉลิมหนีอดหลุด จิวเจ็บลึก...ระวัง!” สยามรัฐรายสัปดาห์วิจารณ์ 37 (มิถุนายน 2533): 9-11.

อยู่บ้าง ด้วยลักษณะที่แข็งขันและให้สัมภาษณ์โต้ตอบ พลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุดว่า “ผมไม่ขอพูดกับคนที่ไม่ได้อยู่ในวงการเมือง” การโต้ตอบดังกล่าวของร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง นำมาซึ่งการเข้าพบพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรีที่ทำเนียบรัฐบาลโดยพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด พลเอกสุจินดา คราประยูร ผู้บัญชาการทหารบก พลอากาศเอกเกษร โจนันนิล พลเรือเอกประพัฒน์ กฤษณจันทร์ ผู้บัญชาการทหารเรือ ในปลายวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ.2533 แต่อย่างไรก็ตามความไม่พอใจจากผู้นำกองทัพกับผู้นำรัฐบาลและรัฐมนตรีคู่กรณีก็ยังไม่สิ้นสุดลง ทั้งนี้เนื่องจากท่าทีของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรีที่พยายามลอยตัวเหนือปัญหาโดยไม่แสดงออกว่าจะจัดการกับปัญหาดังกล่าวอย่างไร เช่น การปฏิเสธตลอดเวลาว่าไม่ออกความคิดเห็น การแสดงความเห็นต่อสื่อมวลชนของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ทำนองว่า “อย่าเอาเรื่องคนอื่นมาถามผม ให้ไปถาม ร.ต.อ.เฉลิม และ พล.อ.ชวลิต เอง”¹⁷

นอกจากนี้ นายไตรรงค์ สุวรรณคีรี รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยจากพรรคประชาธิปัตย์ ได้กล่าวพาดพิงถึง พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ว่า “เป็นนายพลง่ายกว่าเป็น ส.ส.” ซึ่งเป็นการพาดพิงถึงสถาบันทหาร นอกจากนี้ นายไตรรงค์ สุวรรณคีรี ยังได้กล่าวปราศรัยถึงฝ่ายกองทัพว่า “ถ้าตนได้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม จะเสนอปลดนายพลอย่างน้อย 8-9 คน” ทำให้นายทหารไม่พอใจนายไตรรงค์ สุวรรณคีรี เป็นอย่างมาก แต่ไม่สามารถแสดงออกมาได้ ทั้งนี้เพราะ พลเอกสุจินดา คราประยูร ผู้บัญชาการทหารบกมีจุดยืนไม่ให้ทหารเข้ายุ่งเกี่ยวกับการเมือง แต่จากเหตุการณ์ในครั้งนี้ พลเอกสุจินดาถึงกันต้องกล่าวว่า “ตนไม่ถือสาแต่ผู้พูดอาจมีปัญหา” และ “เรื่องที่สถาบันทหารถูกก้าวร้าวอีกครั้งหนึ่งนี้ รับรองว่าทหารจะไม่มีการตบเท้า แต่ถ้าจะทำก็จะตบหัวเลย” จากนั้น พลเอกอิศระพงศ์ หนูหนักดี และวิยุทธทหารจึงได้ตอบโต้ นายไตรรงค์ สุวรรณคีรี ผ่านรายการสยามมานูสสติและเรียกร้องให้มีการปรับคณะรัฐมนตรี ในขณะที่พรรคประชาธิปัตย์ก็ออกมาชี้แจงว่า นายไตรรงค์ สุวรรณคีรี ไม่ได้ตั้งใจกล่าวพาดพิงถึงกองทัพ และสั่งให้นายไตรรงค์ สุวรรณคีรี ระงับคำพูดที่จะกล่าวพาดพิงถึงกองทัพอีก¹⁸

¹⁷“น้ำสั่งลุย เฉลิมน็อตหลุด จิวเจ็ปลึก...ระวัง!” สยามรัฐรายสัปดาห์วิจารณ์ 37 (มิถุนายน 2533): 9-11.

¹⁸“รอยแผลเป็น (อีกครั้ง) ของบิกจิว จากการร่วมรัฐบาล,” สยามรัฐรายสัปดาห์วิจารณ์ 37 (มิถุนายน 2533): 7-8.

ต่อมาผู้นำกองทัพอันได้แก่พลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด พลอากาศเอกเกษร โจนนิต ผู้บัญชาการทหารอากาศ พลเรือเอกประพัฒน์ กฤษณจันทร์ ผู้บัญชาการทหารเรือ พลเอกวิมล วงศ์วิช ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก ได้เข้าต่อรองกับ นายกรัฐมนตรีโดยยื่นข้อเสนอให้ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี ดำเนินการกับ รัฐมนตรีบางคนโดยเฉพาะร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง เพื่อแลกเปลี่ยนกับการที่กองทัพ จะสนับสนุนและไม่เข้ายุ่งเกี่ยวกับการเมือง นอกจากนี้อีกด้านหนึ่งก็มีคณะทหารเข้าเยี่ยม พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ โดยตลอดหลังการลาออกจากรัฐบาล ในที่สุดพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ รับปากกับผู้นำกองทัพว่าจะดำเนินการกับร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง แต่พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ก็ถูกร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง ตอบโต้ด้วยการขู่ว่าจะนำเอกสารลับบางอย่าง มาเปิดเผยกับสาธารณชน

ความจริงเครียดระหว่างนักการเมืองกับกองทัพยังไม่สิ้นสุด เมื่อร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง ในฐานะรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีซึ่งกำกับดูแลองค์การสื่อสารมวลชน แห่งประเทศไทย(อ.ส.ม.ท.) ได้ปลดคณะกรรมการบอร์ด อ.ส.ม.ท. สายทหาร ซึ่งได้แก่ พันเอกสุรพันธ์ พุ่มแก้ว หรือเสธ.ไต้ ส่วน พลตรีอภิชัย วุฒิประภา หรือเสธ.อ่อง จากการเป็นบอร์ด อ.ส.ม.ท. ซึ่งเป็นที่รู้กันว่าพันเอกสุรพันธ์ พุ่มแก้ว และพลตรีอภิชัย วุฒิประภา นั้นเป็นนายทหาร ที่ใกล้ชิดกับ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ¹⁹ ซึ่งกรณีดังกล่าวทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาล และกองทัพตึงเครียดมากยิ่งขึ้นเมื่อ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้ลาออกจากตำแหน่ง รองนายกรัฐมนตรีและตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและปฏิเสธในทุกตำแหน่ง ในคณะรัฐบาล เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ.2533 ซึ่งเป็นวันที่พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ กำลังจะเดินทางไปเยือนต่างประเทศ นอกจากนี้พลเอกชวลิต ยังได้ลาออกจากตำแหน่งประธาน คณะกรรมการประสานงานวุฒิสภา ซึ่งพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เพิ่งจะมอบหมายให้ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ทำหน้าที่ดังกล่าวแทนพลเอกเทียนชัย ศิริสัมพันธ์²⁰

ในระหว่างที่เยือนต่างประเทศนั้นพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้กล่าวแสดงความเห็นแก่ ผู้สื่อข่าวในกรณีการคอร์ปชั่นโดยกล่าวในเชิงกระทบกับพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ว่า “คนอยู่บ้าน หลวงหลังไม่มีตำแหน่งทางราชการ ก็ถือว่าการทุจริตคอร์ปชั่นเช่นกัน” ซึ่งแม้ว่า

¹⁹ สยามรัฐรายสัปดาห์วิจารณ์ 37 (มิถุนายน 2533): 9.

²⁰ “วุฒิสมาชิก พลังนอกเหนือการควบคุม...?”, สยามรัฐรายสัปดาห์วิจารณ์ 37 (สิงหาคม 2533): 17-19.

การให้สัมภาษณ์ดังกล่าวของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ จะไม่ได้ก่อให้เกิดปฏิกิริยาความไม่พอใจจากตัวพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ แต่ก็มีคำตอบในลักษณะการให้สัมภาษณ์กับผู้สื่อข่าวทำนองว่า “ผมกำลังทยอยเก็บของออกจากบ้านสวนพุดตามเพื่อไปอยู่บ้านเมืองนนท์” ซึ่งท้ายที่สุดพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ก็ย้ายออกจากบ้านสวนพุดตามไปอยู่บ้านสวนตัวที่จังหวัดนนทบุรี²¹ ในช่วงเดียวกันนั้นเองพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ในฐานะผู้อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศได้ลงนามในคำสั่งแต่งตั้งพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เป็นที่ปรึกษาพิเศษของกองอำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ กองบัญชาการทหารสูงสุด กองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศ

หลังการกลับจากต่างประเทศของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ.2533 เข้าวันรุ่งขึ้นวันพุธที่ 20 มิถุนายน พ.ศ.2533 พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ พร้อมผู้บัญชาการเหล่าทัพได้เข้าพบพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ที่บ้านพักชอยราชครูเพื่อรับประทานอาหารเช้า อันเป็นประเพณีปฏิบัติ การเข้าพบพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ นั้นทำให้สถานการณ์ทางการเมืองระหว่างผู้นำรัฐบาลกับกองทัพท่าทีจะไปไม่ได้ด้วยดี แม้ว่าจะมีกระแสข่าวในลักษณะทำนองว่าผู้บัญชาการเหล่าทัพได้ยื่นคำขาดให้พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ใช้นักการเมืองบางคนออกจากการร่วมรัฐบาลก็ตาม ซึ่งแม้ว่าพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ จะแบ่งรับแบ่งสู้ยอมรับข้อเสนอของผู้บัญชาการเหล่าทัพว่าเป็นความปรารถนาของตนเช่นกันแต่ต้องรอจังหวะเวลาที่เหมาะสมพร้อมกับพยายามดึงพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ กลับเข้าร่วมในรัฐบาลอีกครั้งแต่ก็ได้รับการปฏิเสธอย่างสุภาพจากพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ว่า “ผมอยู่ที่ไหนก็ช่วยพี่ชาติได้”²²

แต่เมื่อถึงช่วงปลายได้เกิดความสับสนขึ้นเมื่อมีประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 134/2533 แต่งตั้ง พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เป็นข้าราชการการเมืองตำแหน่งที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีดังกล่าวก่อให้เกิดความสับสนขึ้นอย่างมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกองทัพที่อดีตผู้บังคับบัญชาถูกแต่งตั้งกลับเข้าเป็นข้าราชการการเมืองอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นความสับสนในกองทัพก็เริ่มลดลงเมื่อพลเอกพัฒน์ อัครนิมิตร์ ซึ่งเป็นเพื่อนสนิทและนายทหารรุ่นเดียวกับพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ทั้งยังลาออกจากการรับราชการทหารพร้อมกัน ได้ออกมาแถลง

²¹“เมื่อทหารกลับที่ตั้ง แต่นักการเมืองยังแตกแถว ระวัง! สถานการณ์ใหญ่,” สยามรัฐราย สัปดาห์วิจารณ์ 37 (มิถุนายน 2533): 8-9.

²²สยามรัฐราย สัปดาห์วิจารณ์ 37 (มิถุนายน 2533): 9.

ปฏิเสธเรื่องการแต่งตั้งพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เป็นที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีโดยกล่าวให้สัมภาษณ์ว่า “บ๊วกิจิท่านไม่รับตำแหน่งทางการเมืองใดๆ อีกแล้ว”²³ กรณีการปฏิเสธที่จะรับตำแหน่งที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ นั้นได้ทำให้พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เสียหน้าเป็นอย่างมากทั้งยังก่อให้เกิดความสับสนทางการเมืองจนในที่สุดพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ต้องนัดรับประทานอาหารกับ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช โดยภายหลัง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ได้ให้สัมภาษณ์สนับสนุนแก่รัฐบาลว่า “รัฐบาลจะอยู่หรือไปขึ้นอยู่กับสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น”²⁴

นอกจากนั้นสถานการณ์ทางการเมืองยิ่งทำให้เสถียรภาพของรัฐบาลสั่นคลอนมากขึ้น เมื่อนักการเมืองฝ่ายรัฐบาลสร้างกระแสเพื่อกดดันให้มีการปลดผู้นำกองทัพที่พยายามบีบรัฐบาลให้มีการปรับคณะรัฐมนตรี นอกจากนี้การเผชิญหน้าแบบส่วนตัวระหว่างรัฐมนตรีคือ ร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง กับกองทัพก็ยังไม่สิ้นสุดลง โดยเกิดประเด็นที่หน่วยทหารตรวจพบว่า ระบบสื่อสารถูกรบกวนจึงทำการตรวจสอบพบว่าเป็นรถถ่ายทอวิทยุเคลื่อนที่ที่มีอุปกรณ์ระบบสื่อสารทันสมัยจอดอยู่ในวัดแห่งหนึ่งย่านหนองแขม รถถ่ายทอวิทยุดังกล่าวสามารถกระจายเสียงครอบคลุมทั่วทั้งกรุงเทพมหานครเป็นขององค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย(อ.ส.ม.ท.) ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง โดยกองทัพได้แสดงจุดยืนว่ารถถ่ายทอดังกล่าวเป็นการคุกคามการทำงานและคุกคามต่อกองทัพ ดังนั้นพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ จึงใช้อำนาจในฐานะผู้อำนวยการรักษาความสงบภายในประเทศ ยึดรถถ่ายทอดังกล่าวทันทีในวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ.2533²⁵ ซึ่งแม้ว่านายราชันย์ สุเชิ้น ผู้อำนวยการองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทยจะออกมายืนยันว่าเป็นการเข้าใจผิดกันเท่านั้นและรถดังกล่าวก็ออกปฏิบัติหน้าที่ตามคำสั่งและไม่มีเบื้องหน้าเบื้องหลังแต่อย่างใด ขณะที่กองทัพก็ออกมาได้ตอบว่า จากการตรวจสอบมีหลายประเด็นที่น่าสงสัยอีกทั้งยังมีข้อมูลบางอย่างที่ไม่สามารถเปิดเผยได้ แต่ส่อไปในทางที่เป็นอันตราย²⁶

²³ สยามรัฐรายสัปดาห์วิจารณ์ 37 (มิถุนายน 2533): 8-9.

²⁴ สยามรัฐรายสัปดาห์วิจารณ์ 37 (มิถุนายน 2533): 8-9.

²⁵ “เมื่อทหารกลับที่ตั้งแต่นักการเมืองยังแตกแถว ระวัง! สถานการณ์ใหญ่,” สยามรัฐรายสัปดาห์วิจารณ์ 37 (มิถุนายน 2533): 8-9.

²⁶ “อิมคริม: รัฐบาล-ทหาร: เครียด! หนทางที่เหลืออยู่ ชาติชาย ลาออก...?,” สยามรัฐรายสัปดาห์วิจารณ์ 37 (มิถุนายน 2533): 10-11.

ในส่วนของความเคลื่อนไหวทางการเมืองนั้นฝ่ายค้านได้มีความพยายามที่จะเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลทั้งคณะโดยมุ่งโจมตีรัฐบาลเกี่ยวกับกรณีการทุจริตคอร์รัปชันของคณะรัฐมนตรีในกรณีต่างๆซึ่งมีผลทำลายภาพพจน์พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นอย่างมาก เช่นกรณีลูกสาวนายกรัฐมนตรีนุกฤหกหาพิทยา กรณีเอราวัณทรัพย์สินออกตัวสัญญาใช้เงินปลอม แก่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในโครงการทรัพย์สิน 4 เมษายน พ.ศ.2533 เป็นต้น ซึ่งรัฐบาลได้ดำเนินการแก้เกมฝ่ายค้านด้วยการออกข่าวปั่นป่วนฝ่ายค้านเพื่อทำให้หวาดระแวงกันเองเช่นข่าวลือการซื้อตัวส.ส.ฝ่ายค้านเพื่อล้มญัตติ ข่าวลือการปรับคณะรัฐมนตรีเป็นต้น จนทำให้การอภิปรายต้องเลื่อนออกไปอย่างไม่มีกำหนด จนกระทั่งสามารถอภิปรายได้ในช่วงวันที่ 18-21 กรกฎาคม พ.ศ.2533 ในส่วนของวุฒิสภาก็ไม่อนุวัติพระราชบัญญัติประกันสังคมที่ผ่านสภาผู้แทนราษฎรมาแล้วและเมื่อถึงวันอภิปรายไม่ไว้วางใจ แม้ว่ารัฐบาลจะชนะมติในสภาผู้แทนราษฎร แต่ก็เกิดความวุ่นวายขึ้นเมื่อมีการวอล์คเอาท์ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายค้าน และคำตอบของรัฐมนตรีเกี่ยวกับกรณีต่างๆไม่มีความชัดเจนเช่นกรณีการออกกรรมสิทธิ์ในที่ป่าสงวน การเรียกเรื่องเงิน และการบุกรุกที่ดินป่าสงวนในความรับผิดชอบของพลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรณีการประมูลให้ 2 บริษัทเข้าดำเนินกิจการเคเบิลทีวีกับองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย ในความรับผิดชอบของร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี กรณีการเรียกเรื่องเงินโคเวต้าส่งออกเชื้อของบุคคลใกล้ชิดนายสุบิน ปิ่นขยัน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ นอกจากนี้นายสันติ ชัยวิรัตน์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย พรรคกิจสังคม ถูกพนักงานสอบสวนชี้มูลความผิดตามการสอบสวนสำนวนที่นายทวี ไกรคุปต์ สมาชิกพรรคกิจสังคมร้องเรียน ทำให้นายสันติถูกปลดออกจากคณะรัฐมนตรีทำให้นายสันติแจกลับว่าผู้ใหญ่ในพรรคสั่งให้รัฐมนตรีของพรรคกิจสังคมทุกคนหาเงินเข้าพรรคเป็นทุนหาเสียงคนละ 500 ล้านบาท และกรณีโทรศัพท์ 3 ล้านเลขหมาย ซึ่งเป็นการกระทำที่ลดความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาล

นอกจากนี้ความขัดแย้งระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลอันได้แก่ความขัดแย้งระหว่างพรรคชาติไทยกับพรรคกิจสังคมเกี่ยวกับกรณีโทรศัพท์ 3 ล้านเลขหมายที่มีผลประโยชน์จากการประมูลถึง 1.5 แสนล้านบาทเมื่อนายมนตรี พงษ์พานิช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม พรรคกิจสังคมหยิบยกมาเสนอให้รัฐบาลทราบโครงการกลับถูกนายเสนาะ เทียนทอง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย พรรคชาติไทย คัดค้านโครงการและเสนอให้มีการปรับคณะรัฐมนตรีโดยให้พรรคกิจสังคมออกจากการเป็นพรรคร่วมรัฐบาล นายมนตรี พงษ์พานิช ประกาศจะถอนตัวจากการร่วมรัฐบาลแต่พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ พยายามไกล่เกลี่ยจนเรื่องยุติ ในขณะที่กรณีนี้ถูกโจมตีจากสื่อมวลชน และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคฝ่ายค้านเป็นอย่างมาก

ในเรื่องการให้ผลประโยชน์แก่รัฐมนตรีพรรคร่วมรัฐบาล ประเด็นเหล่านี้ล้วนแต่สั่นคลอนความศรัทธาของประชาชนต่อรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ

นอกจากนี้ยังมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางกลุ่มในพรรคชาติไทยออกมาเรียกร้องให้ปลดพรรคกิจสังคมออกจากการเป็นพรรคร่วมรัฐบาล และให้ตั้งพรรคเอกภาพเข้าร่วมรัฐบาล แทนแต่พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ตัดสินใจให้พรรคกิจสังคมอยู่ร่วมรัฐบาลต่อ การปรับคณะรัฐมนตรีของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ครั้งที่ 2 ในวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ.2533 จึงมีการตั้งพรรคปวงชนชาวไทยของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก เข้าร่วมรัฐบาล ทำให้เสียงในรัฐบาลเพิ่มขึ้นเป็น 246 เสียง และเชิญบุคคลภายนอกเข้าร่วมรัฐบาลเพื่อสร้างภาพพจน์ที่ดีแก่รัฐบาล เช่น นายวีระพงษ์ รามางกูร นายอมเรศ ศิลาอ่อน และพลตำรวจเอกวิษณุ เดชกฤษกร เป็นต้น แต่ก็ไม่สามารถเพิ่มความชอบธรรมให้กับรัฐบาลได้ เนื่องจากความขัดแย้งระหว่างนายบรรหาร ศิลปอาชา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและเลขาธิการพรรคชาติไทยกับร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี เกี่ยวกับการโยกย้ายนายตำรวจ ซึ่งให้เห็นถึงความไม่โปร่งใสทางการเมืองในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการตำรวจซึ่งท้ายที่สุดนายบรรหาร ศิลปอาชา ยอมรับข้อเสนอของร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง ทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพรรคชาติไทยไม่พอใจเป็นอย่างมาก

นอกจากนี้ยังได้มีการกระทบกระทั่งจากหน่วยงานของรัฐบาลกับกองทัพ ซึ่งทำให้สัมพันธ์ภาพระหว่างรัฐบาลกับกองทัพยิ่งตึงเครียดมากขึ้นได้แก่ การที่สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) ได้เสนอคณะรัฐมนตรี ขอเข้าตรวจสอบการซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ของกองทัพโดยอ้างว่ามีการเอางบประมาณไปซื้ออาวุธเก่าทำให้พลเอกสุจินดา คราประยูร ต้องออกมาแถลงทันทีว่าการตรวจสอบการซื้ออาวุธของ 3 เหล่าทัพนั้นผ่านการตรวจสอบจากกระทรวงกลาโหมแล้วว่า “ส่วนใดตรวจสอบได้ส่วนใดตรวจสอบไม่ได้” และกองทัพถือว่าการตรวจสอบซ้ำเป็นการดูหมิ่นกองทัพ กรณีดังกล่าวทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับกองทัพตึงเครียดมากขึ้น แต่เมื่อถึงการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ.2533 พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ก็ได้ขอถอนเรื่องออกไปจากวาระการประชุม²⁷

หลังจากนั้นได้เกิดกรณีจับอาวุธสงครามของหน่วยเฉพาะกิจจากส่วนกลางในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ซึ่งเป็นพื้นที่ควบคุมของกองทัพ ซึ่งกองทัพได้แถลงตอบได้ว่าเป็นความพยายามของ

²⁷ สยามรัฐรายสัปดาห์วิจารณ์ 37 (กรกฎาคม 2533): 8-9.

นักการเมืองสร้างสถานการณ์ทำลายภาพพจน์กองทัพ โดยพลตรีเชษฐา ฐานะจาโร ผู้บัญชาการกองกำลังสุรนารี ซึ่งรับผิดชอบชายแดนไทย-กัมพูชา ได้ออกมาแถลงข่าวตอบโต้ พร้อมทั้งเชิญสื่อมวลชนเข้าไปพิสูจน์โดยเปิดเผยว่าการจับอาวุธสงครามรายใหญ่ของหน่วยเฉพาะกิจจากส่วนกลางที่มีนักการเมืองคนหนึ่งควบคุมดูแลที่จังหวัดบุรีรัมย์ มีการจัดฉากกันในระดับชาติ ด้วยการสอดไส้ของเก่าที่เคยจับมาแล้ว นอกจากนี้ยังการแถลงตอบโต้จากพลตรีอนุสรณ์ กฤษณะเศรณี เลขานุการกองทัพบก ในฐานะโฆษกกองทัพบก โดยแถลงข่าวในวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ.2533 ว่า "มีนักการเมืองพยายามสร้างสถานการณ์ให้ทหารเผชิญหน้ากับหน่วยราชการอื่น" ไม่ว่าจะเป็กรณิรภัยวิทยุถ่ายทอดของ อ.ส.ม.ท. หรือการตรวจยึดอาวุธสงครามในเขตทหารและล่าสุดกรณี สดง.²⁸

เมื่อพิจารณาถึงความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับกองทัพที่ยังคงตรึงเครียดไม่ได้ทุเลาเบาบางลง กอปรกับวิกฤตศรัทธาด้านความชอบธรรมที่ประชาชนมีต่อรัฐบาล การโจมตีจากสื่อมวลชนรวมไปถึงความยอมรับจากต่างประเทศยกตัวอย่างเช่น การที่นิตยสารฟาร์อีสเทิร์นอีโคโนมิค รีวิว ระบุว่าประเทศไทยติดอันดับประเทศที่มีรัฐบาลคอร์รัปชันสูงที่สุดชาติหนึ่งในเอเชียเป็นต้น กองทัพจึงใช้โอกาสนี้โจมตีรัฐบาลโดยออกอากาศในเครือข่ายวิทยุทหารในประเด็นเกี่ยวกับการที่พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ไม่ยอมปรับคณะรัฐมนตรี ไม่ลาออก และไม่ยุบสภาที่มีปัญหาคอร์รัปชันหรือประเด็นการไร้ความสามารถในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ ค่าครองชีพราคาสินค้า และราคาน้ำมันที่ปรับตัวขึ้น ในขณะที่อัตราค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำไม่มีการปรับตัว นอกจากนี้พลเอกสุจินดา คราประยูร ยังได้อ้างถึงการที่ประชาชนส่งไปรษณียบัตรมาให้ตนเข้าไปช่วยจัดการปัญหาเพราะรัฐบาลประชาธิปไตยนายทุนแก้ไขอะไรไม่ได้ รวมทั้งยังประกาศว่า "ทหารทั้งกองทัพไม่พอใจ และคิดว่าถ้าท่านนายกฯ ไม่แก้ไขให้ถูกต้อง ท่านนายกฯ จะได้รับความเสื่อมความนิยมจากทหาร"²⁹

ในวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ.2533 กองบัญชาการทหารสูงสุด ได้ประกาศยึดรถโมบายยนต์ขององค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทยที่อายัดไว้เมื่อปลายเดือนมิถุนายน พ.ศ.2533 โดยอ้างว่าเป็นรถที่มีผลต่อความมั่นคงของชาติเพราะมีขีดความสามารถในการสื่อสารข่าวสาร

²⁸ สยามรัฐรายสัปดาห์วิจารณ์ 37 (กรกฎาคม 2533): 8-9.

²⁹ "ทหารปี2533 ยุคแห่งการปรับตัวและถอยจากการเมือง," มติชนสุดสัปดาห์ 11 (ธันวาคม 2533): 13.

ทางทหารได้สูงจึงสมควรให้รดดังกล่าวอยู่ในความดูแลของทหาร³⁰ นอกจากนี้กองทัพยังแถลงว่า เครื่องรับส่งวิทยุความถี่สูงซึ่งเกิลไซด์แบนด์บนรถที่เรียกว่าโอบี. นั้นได้ตั้งความถี่ใช้งาน 5 ช่อง และแต่ละช่องเป็นความถี่ในข่ายที่เรียกว่าสื่อสารทหารทั้งสิ้น ดังนั้นในวันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ.2533 พลเอกสุนทร คงสมพงษ์ จึงได้เรียกนายราชนันท์ สุเชิน ผู้อำนวยการองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทยเข้าพบและแจ้งเรื่องการไม่คืนรถโมบายยูนิท อย่างเป็นทางการ ซึ่งต่อมาร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง ได้ตอบด้วยการทำทนายว่าตนทนมานานถึง 4 เดือน และกล่าวว่ารอดคันนี้มีไว้ปฏิบัติการด้านการปฏิบัติทางไทยที่วีซีช่อง 9 อ.ส.ม.ท. วันที่ 3 พฤศจิกายน ผู้นำ 3 เหล่าทัพ ออกมาแสดงปฏิกิริยาไม่พอใจการกระทำของร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง ต่อจากนั้นพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุดและผู้บัญชาการเหล่าทัพ ก็ได้เสนอให้นายกรัฐมนตรีพิจารณาให้ร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง ออกจากรัฐบาล³¹ ซึ่งภายหลังนายกรัฐมนตรีได้ออกมายุติความขัดแย้งโดยนำมาไว้ที่ ทำเนียบรัฐบาลและควบคุมการใช้อเอง ซึ่งความขัดแย้งก็ยังไม่จบสิ้นจึงได้ทำการน้อมเกล้าฯ ถวายรถคันดังกล่าวแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและรับปากกับผู้นำกองทัพว่าการปรับ คณะรัฐมนตรีครั้งต่อไปจะไม่มีร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง ร่วมอยู่ในรัฐบาล³²

ในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2533 พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ สัญญาว่าจะปรับ คณะรัฐมนตรีหลังจากเดินทางกลับจากต่างประเทศโดยการปรับครั้งนี้จะไม่มีร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง ร่วมอยู่ในรัฐบาลและได้ชี้แจงว่าการปรับคณะรัฐมนตรีครั้งนี้ทำโดยสมัครใจและไม่ได้ ถูกกดดันจากกองทัพ อย่างไรก็ตามร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง เองก็ได้ยืนยันว่าจะไม่ลาออกจากรัฐบาลเช่นเดียวกัน

ความขัดแย้งระหว่างกองทัพกับร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง เริ่มมีความรุนแรงขึ้นโดย ร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง ให้สัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวว่าการปรับคณะรัฐมนตรีครั้งเป็นไปตาม คำแถลงของนายกรัฐมนตรีพร้อมกับให้สัมภาษณ์เชิงกล่าวหากองทัพว่าข่มขู่ คุกคามต่อสวัสดิภาพ ของตัว โดยกล่าวว่า "ถ้าอยากให้บ้านเมืองป่าเถื่อน ก็อย่าให้คนอื่นเดือดร้อน ข้าผมให้ตายสิ

³⁰ชาตวิทย์ เกษตรศิริ, 60ปี ประชาธิปไตย สิทธิเสรีประเทศไทย 24 มิถุนายน 2475 24 มิถุนายน 2535 ลำดับเหตุการณ์ทางการเมืองการปกครองไทย 2475-2535. หน้า 37.

³¹"เผยโฉม ครม.ชาติชาย," มติชนสุดสัปดาห์ 11 (พฤศจิกายน 2533): 5.

³²ชาตวิทย์ เกษตรศิริ, 60ปี ประชาธิปไตย สิทธิเสรีประเทศไทย 24 มิถุนายน 2475 24 มิถุนายน 2535 ลำดับเหตุการณ์ทางการเมืองการปกครองไทย 2475-2535. หน้า 37.

ยั้งทิ้งเลยซี” และกล่าวว่าจะมีประชาชนมาให้กำลังใจซึ่งได้รับการตอบโต้จากพลเอกสุจินดา คราประยูร โดยในวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ.2533 พลเอกสุจินดา คราประยูร ได้ออกมาแถลงการณ์เตือนไม่ให้มีการปลุกระดมให้มีการชุมนุม ซึ่งทำให้อัยการเอกเฉลิม อยู่บำรุง ออกมาโต้ตอบว่าไม่ได้คิดจะปลุกระดมให้มีการชุมนุมและไม่ใช่ว่าผู้อยู่เบื้องหลัง จากคำพูดดังกล่าวของอัยการเอกเฉลิม อยู่บำรุง ได้ทำให้เกิดความตึงเครียดขึ้นระหว่างรัฐบาลกับกองทัพ โดยเสมือนว่าผู้นำกองทัพถูกทำร้าย เป็นผลให้พลเอกสุจินดา คราประยูร ในฐานะผู้อำนวยการกองกำลังรักษาพระนคร ออกคำสั่งที่ 43/2533 ในวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ.2533 ห้ามชุมนุมเกิน 10 คน บริเวณหน้าทำเนียบรัฐบาลโดยอ้างเหตุผลว่าจะมีการชุมนุมในช่วงวันเวลาดังกล่าว จากนั้นก็ยกเลิกคำสั่งดังกล่าวในวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ.2533³³ จากคำสั่งดังกล่าวของพลเอกสุจินดา คราประยูร ทำให้เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางว่าเป็นคำสั่งที่ไม่เหมาะสมภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยนอกจากนี้คำสั่งดังกล่าวของพลเอกสุจินดา คราประยูร ยังได้ส่งผลกระทบต่อการเดินทางไปต่างประเทศของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรีด้วย โดยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งเดินทางไปประเทศญี่ปุ่นเกิดความไม่มั่นใจในสถานการณ์จึงเลื่อนกำหนดเดินทางกลับ³⁴

การปรับคณะรัฐมนตรีเกิดขึ้นหลังจากที่พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เดินทางกลับจากการเยือนต่างประเทศโดยการปรับคณะรัฐมนตรีเกิดขึ้นในวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ.2533³⁵ แต่การปรับคณะรัฐมนตรีดังกล่าวอัยการเอกเฉลิม อยู่บำรุง ยังคงอยู่ร่วมในรัฐบาล โดยย้ายไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ โดยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในฐานะหัวหน้ารัฐบาลได้แสดงเหตุผลของการที่อัยการเอกเฉลิม อยู่บำรุง ยังคงอยู่ร่วมรัฐบาลต่อไปและเป็นเพียงแค่การปรับย้ายตำแหน่งเท่านั้นว่า หากปรับอัยการเอกเฉลิม อยู่บำรุง ออกจากรัฐบาลประชาชนจะมองว่ากองทัพบีบบังคับรัฐบาล ทำให้ภาพพจน์ในสายตาประชาชนของทั้งรัฐบาลและกองทัพเสียหายทั้งคู่ นอกจากนี้พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก หัวหน้าพรรคปวงชนชาวไทยที่เพิ่งเข้าร่วมกับรัฐบาลของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ก็ได้กล่าวจุดยืนและทำที่

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 38.

³⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 38.

³⁵ “เผยโฉม ครม.ชาติชาย,” มติชนสุดสัปดาห์ 11 (พฤศจิกายน 2533): 5.

ต่อกรณีดังกล่าวว่า “จะยอมให้ทหารบีบบังคับแบบนั้นไม่ได้”³⁶ ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงท่าทีที่เป็นปฏิปักษ์อย่างชัดเจนต่อเหล่าบรรดาผู้นำกองทัพ

จากท่าทีที่ชัดเจนของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในฐานะหัวหน้ารัฐบาลและพลเอกอาทิตย์ กำลังเอกว่าจะไม่สนองต่อความต้องการของผู้นำกองทัพที่ต้องการให้ปลดร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง ออกจากรัฐบาล ยังมีข่าวลือเกี่ยวกับการปลดพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด และพลเอกสุจินดา คราประยูร ผู้บัญชาการทหารบก ช่วยใหม่กระพือสร้างวาทกรรมความตึงเครียดในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลและผู้นำกองทัพมากยิ่งขึ้น จากข่าวลือที่เกิดขึ้นดังกล่าวได้ทำให้นายทหารระดับคุมกำลังจำนวนหนึ่งนำโดย พลตรีชัยณรงค์ หนูหนักดี ผู้บัญชาการกองพลทหารราบที่ 1 รักษาพระองค์ (ผบ.พล.ร 1 รอ.) เข้าพบ พลเอกวิโรจน์ แสงสนิท เสนาธิการทหารบก และพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด จากนั้น พลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ร่วมกับผู้บัญชาการทหารทั้ง 3 เหล่าทัพ ได้ประท้วงเจียดต่อรัฐบาล ด้วยการงดรับประทานอาหารเช้ากับพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ที่บ้านพักนายกรัฐมนตรีที่ชอยราชครูทุกวันพุธซึ่งเคยปฏิบัติกันมาตลอดนับแต่พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

นอกจากนี้ยังมีกล่าวกระทบถึงรัฐบาลอีกหลายครั้งจากพลเอกสุจินดา คราประยูร ผู้บัญชาการทหารบกและยังมีใบปลิวโดยโจมตีโยงใยถึงนายทหารที่เป็นนักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ารุ่นที่ 5 และรุ่นที่ 7 และรัฐบาล ถูกเผยแพร่ออกมาเป็นระยะๆเกี่ยวกับการรับส่วนแบ่งนับพันล้านบาทจากโครงการโทรศัพท์ 3 ล้านเลขหมาย จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ผู้นำกองทัพทั้งพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด และพลเอกสุจินดา คราประยูร ผู้บัญชาการทหารบก ได้ออกมาแสดงความรู้สึกอย่างเปิดเผยต่อสาธารณะว่าเหมือนกองทัพถูกหักหลังหลายครั้งและกองทัพรู้สึกเสื่อมศรัทธาต่อรัฐบาล ทำยที่สุดแรงกดดันทั้งหลายเหล่านี้นำไปสู่การลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในที่สุดเพื่อลดความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับผู้นำกองทัพลง

ในช่วงที่มีการจัดตั้งรัฐบาลใหม่นั้น ได้มีข่าวลือรวมทั้งใบปลิวเกิดขึ้นมากมายเช่นใบปลิวเปิดเผยเรื่องราวเกี่ยวกับครอบครัวชูณหะวัณ ข่าวลือเรื่องการจัดพรรคร่วมรัฐบาลใหม่และข่าวลือ

³⁶“เบื้องหลังศึกเขย่าบัลลังก์ชาติชายมีอบทุกสารทิศล้อมทำเนียบ,” มติชนสุดสัปดาห์ 11 (พฤศจิกายน 2533): 6.

การปลดผู้นำกองทัพเป็นต้น ซึ่งการจัดตั้งรัฐบาลใหม่นั้นได้เสร็จสิ้นในวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ.2533 โดยมีพรรคร่วมรัฐบาลทั้งสิ้น 5 พรรคการเมือง คือ พรรคชาติไทย 96 เสียง พรรคเอกภาพ 62 เสียง พรรคประชากรไทย 31 เสียง พรรคราษฎร 21 เสียง และพรรคปวงชนชาวไทย 17 เสียง รวมทั้งสิ้น รัฐบาลมีเสียงสนับสนุนทั้งสิ้น 227 เสียง โดยปรับพรรคกิจสังคม พรรคประชาธิปไตย และพรรคมวลชนออก พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ละรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมด้วย

หลังการจัดตั้งรัฐบาลเสร็จสิ้น ในช่วงต้นปี พ.ศ.2534 รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ต้องประสบกับปัญหาต่างๆมากมาย เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ เกิดภาวะเงินเฟ้อ ราคาสินค้าแพง รวมถึงราคาน้ำมันพุ่งสูงขึ้นอย่างรุนแรงซึ่งเป็นผลมาจากสงครามอ่าวเปอร์เซีย ปัญหาทั้งหลายดังกล่าวได้ส่งผลให้เกิดการชุมนุมเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้ใช้แรงงานและพนักงานรัฐวิสาหกิจ เพื่อให้รัฐบาลปรับเพิ่มค่าแรงขั้นต่ำ ในขณะที่ข้าราชการก็เริ่มเรียกร้องที่จะให้มีการเพิ่มเงินเดือนด้วยเช่นกัน

ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับผู้นำกองทัพนั้นก็ยังไม่ดีเช่นเดิม ผู้นำกองทัพไม่ยอมเข้าร่วมการประชุมต่างๆทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ แต่ขณะเดียวกันผู้นำกองทัพกลับเข้าพบและอวยพรปีใหม่ให้แก่พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ในช่วงปลายเดือนมกราคม พ.ศ.2534 นายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ และพลตรีบุญชู รูปขจร ได้เข้าแจ้งความกับกองปราบปราม ในวันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 ให้ดำเนินคดีกับบุคคลที่อยู่เบื้องหลังโอบล้อมชาวไร่ชาวนามีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีลอบสังหารบุคคลสำคัญ และนายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ ได้ออกมาให้สัมภาษณ์กับผู้สื่อข่าวในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 ว่าเป็นการมุ่งทำลายและหวังผลเพื่อประโยชน์ทางการเมือง³⁷ ซึ่งการเข้าแจ้งความครั้งนั้นมีผลต่อการโยกย้ายภายในกรมตำรวจทำให้พลตำรวจเอกแสวง ธีระสวัสดิ์ อธิบดีกรมตำรวจถูกโยกย้ายไปประจำสำนักนายกรัฐมนตรี พลตำรวจเอกสวัสดิ์ อมรวิวัฒน์ (จ.ป.ร.2) ผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจขึ้นดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจแทน เพื่อให้ พลตำรวจโทบุญชู ว่างานนท์ (จ.ป.ร.5) ผู้บัญชาการตำรวจสอบสวนกลางที่ดูแลกองปราบปราม และมีความเกี่ยวข้องเพราะเคยเป็นพนักงานสอบสวนในคดีดังกล่าว (ผู้บัญชาการกองปราบปราม) ขยับขึ้นมาเป็นผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจและพ้นจากการเกี่ยวข้องในคดีดังกล่าว หลังจากนั้นมีการประสานงานโดยพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ในฐานะผู้อำนวยการรักษารักษาความสงบเรียบร้อย

³⁷“คดีลอบสังหาร ชาวปลดตม.ทบ. เกมอำนาจที่นำสะพรั่งกลัว,” มติชนสุดสัปดาห์ 12 (กุมภาพันธ์ 2534): 8-9.

ภายในประเทศระงับการส่งมอบสำนวนการสอบสวนคดีลอบสังหารบุคคลสำคัญระหว่างพนักงานสอบสวนคนก่อนกับพนักงานสอบสวนคนใหม่คือพลตำรวจตรีเสรี เตมียเวส (กลุ่มเดียวกับพลตรี มนูญ) โดยอ้างว่าเป็นคดีที่กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของชาติและสถาบันชาติ³⁸ แต่พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นห่วงคดีดังกล่าวมากเพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว ชุณหะวัณของตนจึงสั่งให้เร่งดำเนินคดีต่อ

นอกจากนี้ยังมีกระแสข่าวลือการปลดพลเอกสุจินดา คราประยูร ผู้บัญชาการทหารบก และพลเอกพิจิตร กุลวณิชย์ รองผู้บัญชาการทหารสูงสุด จะเข้าดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก แทน³⁹ จากนั้นในวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 มีการแต่งตั้งให้พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก รองนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ทำให้เกิดความตึงเครียดระหว่างผู้นำกองทัพกับรัฐบาลอีกครั้งนอกจากนั้นยังมีการเปิดเผยเทปคดีลอบสังหารจากร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง ต่อคณะกรรมการปกครอง และนำพยานมาให้การออกอากาศ ในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 พลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ยืนยันทันทีว่าไม่ควรมีการถ่ายทอดทางโทรทัศน์เพราะจะทำให้เสียรูปคดี ซึ่งเป็นผลให้เกิดข่าวลือว่าจะมีการปลดพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ออกจากผู้บัญชาการทหารสูงสุดแล้วให้พลเอกสุจินดา คราประยูร ควบสองตำแหน่ง คือผู้บัญชาการทหารสูงสุดและผู้บัญชาการทหารบก ดังนั้นเหตุการณ์ทั้งหมดจึงเป็นสาเหตุทำให้ฝ่ายทหารในนามของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) นำโดยพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด เข้ายึดอำนาจในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 จับตัวพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ บนเครื่องบิน ซี 130 ของกองทัพอากาศที่กำลังจะบินไปเชียงใหม่ เพื่อนำพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ไปเข้าเฝ้าถวายสัตย์ฯรับตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม พร้อมส่งกำลังทหารส่วนหนึ่งเข้ายึดองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย และส่งทหารจากกองพลปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน กองพันที่ 1 ล้อมจับพลตรี มนูญ รูปขจร แต่ไม่พบตัว ส่วนทางด้านทำเนียบรัฐบาลได้ส่งทหารจากกรมทหารราบที่ 1 กองพันที่ 3 รักษาพระองค์เข้าควบคุมและมีคำสั่งให้ยุติการออกอากาศไทยทีวีสีช่อง 3 และช่อง 9 อ.ส.ม.ท. และแถลงการณ์แพร่ภาพจากสถานีกองทัพบกช่อง 5 และ 7 และช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์ โดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) อ้างเงื่อนไข 5 ประการในการยึดอำนาจ คือ

³⁸"30วันอันตราย คดีลอบสังหารถึงจุดเดือดการเมืองวิกฤต," มติชนสุดสัปดาห์ 12 (กุมภาพันธ์ 2534): 3.

³⁹"คดีลอบสังหาร ข่าวปลดผบ.ทบ. เกมอำนาจที่นำสะพรั่งกลัว," มติชนสุดสัปดาห์ 12 (กุมภาพันธ์ 2534): 8-9.

1. การคอร์รัปชันของรัฐบาล
2. ข้าราชการประจำถูกดึงแอกจากข้าราชการการเมือง
3. รัฐบาลเป็นเผด็จการรัฐสภา
4. รัฐบาลพยายามที่จะทำลายและแทรกแซงสถาบันทหาร
5. รัฐบาลบิดเบือนคดีลอบสังหาร และพยายามล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์⁴⁰

เหตุผลข้อสำคัญที่คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติใช้กล่าวอ้างความชอบธรรม ในการทำรัฐประหารก็คือ รัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นรัฐบาลที่คอร์รัปชันรุนแรง ซึ่งไม่นานหลังจากที่คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติได้ทำการรัฐประหาร ก็ได้มีการตั้งคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน (ค.ต.ส.) โดยมี พล.อ.สิทธิ จิรโรจน์ เป็นประธาน เพื่อตรวจสอบทรัพย์สินของ นักการเมืองซึ่งเคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีหรือตำแหน่งทางการเมืองอื่นๆ ที่มีพฤติกรรมอันแสดงให้เห็นว่ามีทรัพย์สินร่ำรวยผิดปกติวิสัยของผู้ประกอบอาชีพสุจริต และคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รลช.) ยังได้ให้อำนาจคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินในการออกคำสั่งอายัด และห้ามจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินของบุคคลที่ประกาศให้เป็นบุคคลร่ำรวยผิดปกติ ผลจากการตรวจสอบทำให้คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินประกาศยึดทรัพย์นักการเมืองจำนวน 10 คน จากที่ตรวจสอบทั้งสิ้น 22 คน คิดเป็นมูลค่าที่ถูกอายัดทั้งสิ้น 1.9 พันล้านบาท แม้ภายหลังศาลฎีกาจะพิพากษาให้การยึดทรัพย์ของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติเป็นโมฆะ แต่ก็แสดงให้เห็นว่ามีกรณีคอร์รัปชันเกิดขึ้นจำนวนมากในช่วงรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ

บทบาททางการเมืองของนายทุนและนักธุรกิจในยุครัฐบาลชาติชาย ชุณหะวัณ

หลังจากสามารถคงอยู่มาได้ นานถึงเกือบทศวรรษในที่สุดระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบก็ต้องสิ้นสุดลงพร้อมกับการลงจากอำนาจของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และถือได้ว่าเป็นการเริ่มต้นของการเมืองในรูปแบบใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปจากการเมืองในยุคระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบอย่างชัดเจน รูปแบบการเมืองที่เกิดขึ้นใหม่นั้น เริ่มต้นขึ้นเมื่อพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและถือได้ว่าเป็นครั้งแรกในรอบทศวรรษที่การเมืองไทยมีนายกรัฐมนตรีที่มาจากทางเลือกตั้งและสามารถตั้งรัฐบาล

⁴⁰“ทนชาติชายไม่ไหว สุนทร-เกษตร-สุจินดา ปฏิวัติ,” มติชนสุดสัปดาห์ 12 (กุมภาพันธ์ 2534): 4.

พลเรือนขึ้นมาและมีความเป็นอิสระพอสมควรจากพลังอำนาจของฝ่ายอำมาตยาธิปไตยรวมถึงพลังอำนาจของกองทัพ

การวางมือของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีหลังจากที่ครองอำนาจมาอย่างยาวนานถึง 8 ปีนั้น อาจถือได้ว่าเป็นการชี้ให้เห็นถึงจุดสิ้นสุดของระบอบการเมืองแบบอำมาตยาธิปไตยที่ครอบครองอำนาจทางการเมืองมาอย่างยาวนานโดยเฉพาะในแง่ของตัวผู้นำรัฐบาลนั้น จะเห็นได้ว่าการก้าวขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในฐานะของนักการเมืองพลเรือนนั้นได้ชี้ชัดว่าพลังอำนาจนอกระบบราชการนั้นสามารถแสดงตัวขึ้นมาทัดเทียมและท้าทายพลังอำนาจของฝ่ายอำมาตยาธิปไตยได้ การวางมือของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดังกล่าวนั้น หากวิเคราะห์แล้วส่วนหนึ่งนั้นมาจากการกดดันของกระแสไม่เอาเปรมและกระแสไม่เอานายกคนนอก โดยเฉพาะช่วงหลังจากการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนเมษายน พ.ศ.2531 ช่วงเวลาดังกล่าวนั้นมีการต่อต้านพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และการต่อต้านนายกรัฐมนตรีที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งอย่างชัดเจนจาก นักวิชาการ นิสิตนักศึกษา ปัญญาชน รวมถึงพรรคการเมืองการเมืองบางส่วน ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบไปด้วยนายทุนนักธุรกิจเป็นหลัก พลังเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นพลังนอกระบบราชการที่เติบโตแข็งแกร่งกล้าขึ้นและเป็นตัวแทนของพลังนอกระบบราชการโดยรวมทั้งหมด ซึ่งเกิดความเบื่อหน่ายต่อระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบที่ไม่สามารถสนองตอบต่อความต้องการของพลังทางการเมืองเหล่านั้นได้

ความเบื่อหน่ายที่เกิดขึ้นของพลังนอกระบบราชการต่อระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบนั้นถือได้ว่าเป็นการที่ตัวระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบนั้นเกิดจากการประนีประนอมระหว่างพลังอำมาตยาธิปไตยและพลังนอกระบบราชการ ดังนั้นการที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้รับการสนับสนุนให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีด้วยเหตุผลของการเป็น "คนกลาง" นั้นจึงเป็นเหตุผลสำคัญของการยอมรับของทั้งฝ่ายพลังอำมาตยาธิปไตยและฝ่ายพลังนอกระบบราชการ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงเปรียบเสมือนเป็นศูนย์กลางของการปรับสมดุลย์ทางอำนาจให้เกิดขึ้นแก่ระบบ ซึ่งการปรับสมดุลย์นั้นส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากความขัดแย้งระหว่างพลังอำนาจทั้งสองฝ่าย โดยจะพบว่าในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นได้เกิดความขัดแย้งระหว่างพลังอำมาตยาธิปไตยกับพลังนอกระบบราชการอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการพยายามดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของพลังอำมาตยาธิปไตยที่จะคงอำนาจของตนเองต่อไป เช่นการพยายามแทรกแซงการทำงานของรัฐสภาโดยฝ่ายกองทัพในกรณีการขอแก้ไขรัฐธรรมนูญที่พลังในกองทัพออกมาเคลื่อนไหวสนับสนุนอย่างชัดเจนรวมถึงการจัดตั้งสภาปฏิวัติแห่งชาติ

ในทางกลับกันฝ่ายพลังนอกระบบราชการเองก็มีความพยายามที่จะเข้าไปตรวจสอบและควบคุมพลังในระบบราชการด้วยเช่นตัวอย่างเช่นความพยายามของรัฐสภาในการตรวจสอบงบประมาณและการใช้จ่ายของกองทัพ เป็นต้น

ความเปราะบางของพลังนอกระบบราชการต่อระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบนั้นส่วนหนึ่งเป็นเพราะการที่ต้องประสานความขัดแย้งกันบ่อยครั้ง จนในที่สุดแล้วก็ได้ทำให้ระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบเสื่อมไปเอง ทั้งนี้เพราะไม่สามารถที่จะตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ แต่กระนั้นส่วนหนึ่งของการเสื่อมลงของระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบนั้นส่วนหนึ่งก็มาจากบุคลิกภาพของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่เป็นเสมือนสัญลักษณ์ของระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบ ด้วยบุคลิกภาพที่วางตัวเหนือปัญหาและความขัดแย้งระหว่างพลังอำนาจประชาธิปไตยกับพลังนอกระบบราชการ และวิธีการปล่อยให้ปัญหาคลี่คลายไปเองนั้นก็ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งที่สร้างความเปราะบางให้กับประชาชนและพลังทางการเมืองต่างๆอย่างมากจนในที่สุด ความเปราะบางต่อตัวพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งเป็นความเปราะบางต่อบุคลิกภาพส่วนบุคคลก็ได้กลายสภาพเป็นความเปราะบางต่อระบบการเมืองซึ่งหมายถึงความเปราะบางต่อระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบนั่นเอง และนำไปสู่การสิ้นสุดลงของระบอบการเมืองรูปแบบดังกล่าว

การเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในฐานะรัฐบาลพลเรือนที่มีความเป็นอิสระจากการควบคุมโดยกองทัพนั้น ถือได้ว่ามาพร้อมกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของโลกและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ซึ่งการเติบโตทางเศรษฐกิจดังกล่าวนั้นได้เพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงและต่อเนื่อง นอกจากนี้รัฐบาลของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นั้นยังมาพร้อมกับกระแสความเปราะบางต่อระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบซึ่งมีลักษณะเด่นที่ยังคงมีการกำกับโดยพลังกองทัพแม้จะไม่มากเท่ากับในระบอบการเมืองแบบอำนาจนิยมก็ตาม ดังนั้นการเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในฐานะของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งนั้นก็ได้ออกให้เกิดความชื่นชมยินดีแก่ผู้ที่ปรารถนาจะระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้แล้วบางส่วนยังตัดสินใจว่าประเทศไทยมีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งดังเช่นรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นี้ถือได้ว่าประเทศไทยมีระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยแล้ว อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาโดยละเอียดแล้วจะพบว่ารัฐบาลภายใต้การนำของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ดังกล่าวนี้นี้ไม่ได้แตกต่างไปจากรัฐบาลชุดก่อนหน้านั้นคือรัฐบาลภายใต้การนำของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ สักเท่าใด พรรคร่วมรัฐบาลก็ยังคงเป็นพรรคการเมืองเดิมลักษณะและจำนวนของ

นักการเมืองที่ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีนั้นส่วนใหญ่ก็คงเป็นเช่นเดียวกับรัฐบาลของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดังนั้นความแตกต่างระหว่างรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กับรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นั้นคือการทำผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้นมีสถานะที่แตกต่างกัน โดยสถานะของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในฐานะนายกรัฐมนตรีนั้นคือความเป็นข้าราชการ โดยเฉพาะการเป็นผู้นำกองทัพ ในทางกลับกันสถานะของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นั้นคือนักการเมืองและนักธุรกิจ แม้ว่าจะเคยดำรงตำแหน่งในกองทัพ แต่โดยภาพรวมแล้ว พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ก็ถือได้ว่าเป็นนักการเมืองที่ดำเนินงานการเมืองอยู่ภายใต้ร่มเงาของพรรคการเมืองมาอย่างยาวนาน ดังนั้นความแตกต่างในเรื่องคุณสมบัติของตัวผู้นำดังกล่าวมานั้น อาจถูกตีความหมายได้ว่าสถานะของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ คือสถานะความเป็นตัวแทนของพลังอำนาจมาตยาธิปไตยหรือพลังในระบบราชการ และสถานะของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ก็คือสถานะความเป็นตัวแทนของพลังนอกระบบราชการ แม้ว่าในบางช่วงอาจมีการกล่าวหาว่า พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นั้นมีสถานะของความเป็น "คนกลาง" ระหว่างพลังในระบบราชการกับพลังนอกระบบราชการก็ตาม

เมื่อกลับมาพิจารณาถึงการเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในฐานะนายกรัฐมนตรีและผู้นำรัฐบาลที่มาจากทางเลือกตั้งนี้ ถือได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่ยืดหยุ่นอย่างยิ่งต่อรัฐบาล นอกจากนี้ยังยืดหยุ่นต่อการแสดงบทบาทของนายทุนและนักธุรกิจ ในทางการเมืองด้วย โดยช่วงเวลาดังกล่าวนั้นถือได้ว่าเป็นช่วงที่คนส่วนใหญ่เบื่อหน่ายและเสื่อมศรัทธาต่อระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบและต่อบทบาทของพลังในระบบราชการ โดยเฉพาะกองทัพที่พยายามแทรกแซงทางการเมืองและเป็นช่วงเวลาที่เศรษฐกิจโลกอยู่ในช่วงขาขึ้นหรือช่วงของการเจริญเติบโตรวมถึงการพลังทลายลงของประเทศผู้นำแนวความคิดแบบคอมมิวนิสต์นั้นคือการพังทลายของประเทศสหภาพโซเวียต

การเบื่อหน่ายและเสื่อมศรัทธาต่อระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบนั้น ได้ส่งผลให้เกิดความสนใจและการสนับสนุนต่อพรรคการเมืองเพิ่มมากขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางโครงสร้างของตัวพรรคการเมืองเอง จากการที่แต่เดิมพรรคการเมืองนั้นมีสถานะคล้ายการเป็นบริษัทส่วนตัวของบางตระกูลกลายเป็นพรรคการเมืองที่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนมากขึ้น อย่างไรก็ตามการให้ความสนใจและการสนับสนุนต่อพรรคการเมืองที่เพิ่มมากขึ้นนั้นได้ก่อให้เกิดพรรคการเมืองทั้งหลายกลายเป็นกองหน้าในการต่อต้านบทบาทของพลังในระบบราชการในที่สุด โดยจะพบว่า การแสดงออกซึ่งการคัดค้านต่อพลังในระบบราชการของพรรคการเมืองต่าง ๆ นั้นมักกระทำในนามของพรรคการเมืองมากกว่าการแสดงออกในลักษณะปัจเจกบุคคล

แม้ว่าในช่วงเวลานั้นจะมีความแตกแยกอยู่บ้าง ในระหว่างพรรคการเมืองด้วยกันเพราะบางส่วนยังคงสถานะที่ยึดโยงอยู่กับการพึ่งพิงและเกรงใจต่อพลังในระบบราชการอยู่ก็ตาม นอกจากนี้การให้ความสนใจและการสนับสนุนต่อพรรคการเมืองนั้นได้แสดงออกซึ่งแนวโน้มทางการเมืองภายหลังการเลือกตั้งที่ก่อให้เกิดกระแสไม่เอา นายกรัฐมนตรีที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งและกระแสเรียกร้องต้องการประชาธิปไตย และมีการสนับสนุนให้หัวหน้าพรรคการเมืองที่ได้รับเลือกตั้งเสียงข้างมากเป็นนายกรัฐมนตรี

อย่างไรก็ตามการที่มีนายกรัฐมนตรีมาจากพรรคการเมืองผ่านกระบวนการเลือกตั้งนี้ ได้แสดงถึงบทบาทที่มากขึ้นของนายทุนนักธุรกิจในการเมือง โดยจะพบว่าในการเลือกตั้งครั้งดังกล่าวคือการเลือกตั้งในวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2531 นั้นปรากฏผลการเลือกตั้งว่ามีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีภูมิลำเนาจากอาชีพนักธุรกิจมากถึง 100 คนจากจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด 357 คน และเมื่อพิจารณาถึงจำนวนผู้สมัครทั้งหมด 3,612 คน อาชีพนักธุรกิจเป็นอาชีพที่มีจำนวนมากที่สุดถึง 661 คน และเมื่อพิจารณาจากการให้การสนับสนุนพรรคการเมืองโดยเฉพาะพรรคการเมือง 3 อันดับแรก ตามจำนวนที่ได้รับการเลือกตั้งคือ พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม และพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งได้รับการเลือกตั้งลดหลั่นตามลำดับ กล่าวคือพรรคชาติไทยได้รับการเลือกตั้ง 87 ที่นั่ง พรรคกิจสังคมได้รับการเลือกตั้ง 54 ที่นั่ง และพรรคประชาธิปัตย์ได้รับการเลือกตั้ง 48 ที่นั่ง ตามลำดับ จะเห็นถึงการเพิ่มขึ้นของบทบาทของนายทุนนักธุรกิจในการเมืองที่มากขึ้นโดยอาศัยพรรคการเมืองและกระบวนการเลือกตั้งเพื่อเข้าครอบครองอำนาจทางการเมือง นอกจากนี้ในระยะยาวแล้วจะพบว่านายทุนนักธุรกิจซึ่งได้รับการเลือกตั้งก็มีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นด้วยเช่นเดียวกัน (ดูตารางที่ 4.1 และ 4.2)

ตารางที่ 4.1 จำนวนผู้สมัครลงแข่งขันเลือกตั้ง และจำนวนผู้ที่ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2531 จำแนกตามภูมิภาคหลังอาชีพ

อาชีพ	จำนวนผู้สมัคร	จำนวนผู้ที่ได้รับเลือก
1.นักธุรกิจ	661	100
2.นักกฎหมาย	527	39
3.แพทย์	28	7
4.นักการเมือง	167	71
5.เกษตรกร	380	18
6.รับจ้าง	660	9
7.เคยรับราชการ	238	21
8.อื่นๆ	863	84
9.ไม่ระบุ	88	8
รวม	3,612	357

ที่มา: เทศาภิบาลฉบับพิเศษ เลือกตั้ง 24 กรกฎาคม พ.ศ.2531 (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย)

ตารางที่ 4.2 จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำแนกตามภูมิภาคหลังทางอาชีพ พ.ศ. 2500-2531

เลือกตั้งเมื่อ	ก.พ. 2500		ธ.ค. 2500		ก.พ.2512		ม.ค. 2518		เม.ย. 2519	
	จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%
ภูมิภาคหลังอาชีพ										
1.นักธุรกิจ	42	26.2	44	27.5	100	45.7	93	34.6	82	29.4
2.ข้าราชการประจำ	27	16.9	20	12.5	14	6.4	11	4.1	17	6.1
3.ข้าราชการบำนาญ	19	11.9	22	13.8	31	14.1	22	8.2	45	16.1
4.ทนายความ	44	27.5	37	23.1	35	16.0	47	17.5	33	11.8
5.นักหนังสือพิมพ์	2	1.2	8	5.0	3	1.4	10	3.7	6	2.1
6.แพทย์	-	-	3	1.9	4	1.8	6	2.2	10	3.6
7.เกษตรกรรวม	11	6.9	13	8.1	12	5.5	23	8.5	16	5.7
8.ครูอาจารย์	5	3.1	5	3.1	3	1.4	20	7.4	24	8.6
9.อื่นๆ	4	0.2	2	1.2	8	3.6	21	7.8	31	11.1
10.ไม่ระบุ	6	3.7	6	3.7	9	4.1	16	5.9	15	5.4
รวม	160	100	160	100	219	100	269	100	279	100

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

เลือกตั้งเมื่อ	เม.ย. 2522		เม.ย. 2526		ก.ค. 2529		ก.ค. 2531	
	จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%
ภูมิหลังอาชีพ								
1.นักธุรกิจ	112	37.2	123	38.0	134	38.6	132	36.3
2.ข้าราชการประจำ	37	12.3	31	9.6	42	12.1	32	8.8
3.ข้าราชการบำนาญ	18	6.0	12	3.71	19	5.5	16	4.1
4.ทนายความ	41	13.6	35	10.8	45	13.0	43	11.8
5.นักหนังสือพิมพ์	2	0.7	-	-	3	0.9	2	0.5
6.แพทย์	5	1.7	11	3.4	7	2.0	5	2.3
7.เกษตรกร	26	8.6	17	5.2	15	4.3	23	6.3
8.ครูอาจารย์	22	7.3	20	6.2	15	4.3	12	3.3
9.อื่นๆ	30	10.0	54	16.7	64	18.4	92	25
10.ไม่ระบุ	8	2.7	11	3.4	3	0.9	6	1.6
รวม	301	100	324	100	347	100	363	100

ที่มา : ปรับปรุงจาก รังสรรค์ ธนะพรพันธ์, กระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทย บทวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการเมือง พ.ศ.2475-2530, ลิขิต ธีรเวคิน การเมืองการปกครองไทย,

ในส่วนของพรรคชาติไทยนั้นจะพบว่าเป็นพรรคการเมืองที่มีบทบาทอย่างยาวนาน ในทางการเมืองโดยเริ่มต้นในยุคจอมพลผิน ชุณหะวัณ บิดาของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ การดำเนินบทบาททางการเมืองอย่างยาวนานดังกล่าวนี้ทำให้พรรคชาติไทยสร้างสายสัมพันธ์ครอบคลุมไปในธุรกิจหลายแขนงซึ่งได้รับการสนับสนุนจากธุรกิจขนาดใหญ่ที่มีความสัมพันธ์กับผู้นำของพรรคทั้งในทางส่วนตัวและในทางธุรกิจมากมาย แม้ว่าพรรคชาติไทยจะมักถูกมองว่าเป็นพรรคการเมืองของญาติพี่น้องชุนหะวัณ-อดิเรกสาร อย่างไรก็ตามในระยะยาวของกระบวนการเติบโตของพรรคชาติไทยก็ได้ทำให้พรรคชาติไทยต้องเปลี่ยนสถานะของการเสมือนเป็นพรรคการเมืองส่วนตัวของบางตระกูลกลายเป็นพรรคการเมืองที่มีการเข้าร่วมของสมาชิกพรรคที่หลากหลายโดยเฉพาะการเข้าร่วมในพรรคการเมืองของกลุ่มนักธุรกิจในระดับจังหวัดเป็นต้นว่า นายบรรหาร ศิลปอาชา หรือนายเสนาะ เทียนทอง การเข้าร่วมพรรคการเมืองของบุคคลเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นการชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในตัวของพรรคชาติไทยเองที่ทำให้มีความหลากหลายของการเข้าร่วมของนายทุนและนักธุรกิจในหลายระดับ

ตารางที่ 4.3 กลุ่มธุรกิจในประเทศไทย และตำแหน่งทางการเมืองในคณะรัฐบาล

ชื่อและตำแหน่งในพรรค	บริษัทธุรกิจที่เกี่ยวข้อง	ตำแหน่งทางการเมืองในคณะรัฐบาล
พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ (หัวหน้าพรรค)	-บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์เอราวัณทรัสต์ -บริษัทเอราวัณอินเตอร์เนชั่นแนล -บริษัทไทยเทียมน	นายกรัฐมนตรี
พลตำรวจเอกประมาณ อดิเรกสาร (ประธานที่ปรึกษาพรรค)	-บริษัทอดิเรกสารเอนเตอร์ไพรส์ -บริษัทกระจุกไทยอาซาฮี -บริษัทไทยอาซาฮีโซดาไฟ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
นายประมวล สภาวสุ (รองหัวหน้าพรรค)	-บริษัทประมวลก่อสร้าง	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
นายบรรหาร ศิลปอาชา (เลขาธิการพรรค)	-บริษัทสหศรีชัยเคมีคอลส์ -บริษัทบีเอสอินเตอร์เนชั่นแนล -บริษัทนทีทอง -บริษัทประกันชีวิตศรีอยุธยา -บริษัทปูนซีเมนต์นครหลวง -บริษัทราชดำริเวทิจ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
นายเสนาะ เทียนทอง (กรรมการบริหารพรรค)	-บริษัท ส. เทียนทอง	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
นายทวีช กลิ่นประทุม (รองหัวหน้าพรรค)	-บริษัทเทรลเลอร์ทรานสปอร์ต -บริษัทบางกอกคอนเนจ	รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย
นายประทวน รมยานนท์ (รองหัวหน้าพรรค)	-บริษัทบางกอกดาด้าเซ็นเตอร์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
นายสุชน ชามพูนท (รองหัวหน้าพรรค)	ธุรกิจในจังหวัดพิษณุโลก	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
นายชูชีพ หาญสวัสดิ์	ธุรกิจในจังหวัดปทุมธานี	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์

ที่มา: "ประวัติรัฐมนตรีชุดใหม่ ชาติชาย2," กรุงเทพธุรกิจ (3 กันยายน 2533): 3.

สำหรับพรรคกิจสังคมนั้นถือได้ว่าเป็นพรรคการเมืองที่มีนายทุนนักธุรกิจเข้าร่วมและสนับสนุนพรรคจำนวนมาก โดยเฉพาะนับแต่พรรคกิจสังคมอยู่ภายใต้การนำของพลเอกสิทธิ เสวตศิลา เป็นต้น พรรคกิจสังคมก็ได้สร้างภาพลักษณ์ของการเป็นพรรคการเมืองของนายทุนนักธุรกิจเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะภายใต้การสนับสนุนของกลุ่มสารสิน และโอสถานุเคราะห์ ไม่ว่าจะเป็นนายสุวัจน์ โอสถานุเคราะห์ นายไพโรจน์ ไชยพร นายสมชาย คุณปลื้ม พรรคกิจสังคมเป็นพรรคการเมืองหนึ่งที่มีนายทุนนักธุรกิจเข้าร่วมจำนวนมาก

ตารางที่ 4.4 กลุ่มธุรกิจในพรรคกิจสังคมและตำแหน่งทางการเมืองในคณะรัฐบาล

ชื่อและตำแหน่งในพรรค	บริษัทธุรกิจที่เกี่ยวข้อง	ตำแหน่งทางการเมืองในคณะรัฐบาล
นายมนตรี พงษ์พานิช (รองเลขาธิการพรรค)	-บริษัทมณีพันธ์ (ธุรกิจค้าข้าว)	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
นางพงษ์ สารสิน (รองหัวหน้าพรรค)	-บริษัทไทยน้ำทิพย์ -บริษัทฝ้ายจับไทย -บริษัทบริดจสโตนประเทศไทย -ธนาคารไทยพาณิชย์ -บริษัทนิปปอนเดนโซ -บริษัทตรีเพรชชีซู -บริษัทฮอนด้าคาร์ประเทศไทย -บริษัทไทยผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม -บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ศรีมิตร	รองนายกรัฐมนตรี
นายนิคม แสลงเจริญ	-บริษัทบางแสนวิลล่า -บริษัทบารอน (บ้านเทิง, ก่อสร้าง ในจังหวัดชลบุรี)	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
นายสุบิน ปิ่นขยัน	-บริษัทวิศวกรรมที่ปรึกษาซีเทค	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
นายไชยศิริ เวียงกาญจนเศรษฐ (ที่ปรึกษาหัวหน้าพรรค)	-บริษัทตั้งอ้าว (ค้าข้าว) ธุรกิจในพื้นที่อุบลราชธานี	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

ที่มา: "ประวัติรัฐมนตรีชุดใหม่ ชาติชาย2," กรุงเทพธุรกิจ (3 กันยายน 2533): 3.

และในส่วน of พรรคประชาธิปัตย์นั้นก็มีการเข้าร่วมจำนวนมากของนายทุนนักธุรกิจ โดยในปีพ.ศ.2531 นั้นพรรคประชาธิปัตย์อยู่ภายใต้การนำของนายพิชัย รัตตกุล โดยมีฐานการสนับสนุนสำคัญจากนายพรเทพ เตชะไพบูลย์ นายธเนศ-ฉัตรชัย-เฉลิมชัย เอี่ยมสกุล นายคงศักดิ์ กลีบบัว ซึ่งแสดงออกถึงการเข้าสนับสนุนต่อพรรคการเมืองอย่างจริงจังของเหล่าบรรดานายทุนนักธุรกิจทั้งหลายเพื่อแสดงบทบาทและเข้าครอบครองอำนาจทางการเมือง

ตารางที่ 4.5 กลุ่มธุรกิจในพรรคประชาธิปัตย์และตำแหน่งทางการเมืองในคณะรัฐบาล

ชื่อและตำแหน่งในพรรค	บริษัทธุรกิจที่เกี่ยวข้อง	ตำแหน่งทางการเมืองในคณะรัฐบาล
นายพิชัย รัตตกุล (หัวหน้าพรรค)	-บริษัทเยวาราช -บริษัทเยวาราชผลิตภัณฑ์ -บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์เฟิร์สซิตีอินเวส เมนท์ -บริษัทอินดัสเตรียลซินดิเคทเยนเนอรัล -บริษัทไทยรัตนไพฑูรย์ -บริษัทซีจีแองนิมิตร	รองนายกรัฐมนตรี
นายนิพนธ์ พร้อมพันธุ์	-บริษัทพร้อมพันธุ์อุตสาหกรรมป่าไม้ -ห้างหุ้นส่วนจำกัดหนองคายค้าไม้	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
นายประจวบ ไชยสาส์น	-บริษัทสล๊อต -บริษัทรีออค ซอลท์ อินดัสทรี -บริษัทเอ็ม เอ็ม เอส อินเตอร์เนชันแนล -บริษัทสล๊อตเวลเทค อินเตอร์เนชันแนล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการพลังงาน

ที่มา: “ประวัติรัฐมนตรีชุดใหม่ ชาติชาย2,” กรุงเทพธุรกิจ (3 กันยายน 2533): 3.

อย่างไรก็ตามเราจะได้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของพรรคการเมืองหลายพรรคที่มีการเพิ่มขึ้นของสมาชิกพรรคการเมืองที่มาจากนายทุนนักธุรกิจท้องถิ่นในภูมิภาค หลายพรรคที่เคยมีสถานะเป็นเสมือนพรรคการเมืองของตระกูลได้กลายสถานะเป็นพรรคการเมืองที่เปิดกว้างให้มีการเข้าร่วมของแนวร่วมในภูมิภาคต่างๆมากขึ้น บรรดานายทุนนักธุรกิจที่มีกิจการการค้าในระดับจังหวัดหรือในภูมิภาคที่ยังไม่เติบโตกว้างขวางเท่านักธุรกิจในระดับชาติก็มีการเข้าร่วมมากขึ้น สำหรับพรรคชาติไทยการเข้าร่วมของกลุ่มนายบรรหาร ศิลปอาชา นายเสนาะ เทียนทอง เป็นตัวอย่างที่ดี ในส่วนของพรรคกิจสังคมนั้นการเข้าร่วมของกลุ่มนายสมชาย คุณปลื้ม เป็นตัวอย่างที่สำคัญ และท้ายที่สุดในการณ์ของพรรคประชาธิปัตย์นั้น การให้การสนับสนุนและเข้าร่วมพรรคการเมืองของกลุ่มเฮียสกุล รวมถึงนายคงศักดิ์ กลีบบัว นั้นเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโครงสร้างพรรคการเมืองไทยที่มีการเข้าร่วมเพิ่มมากขึ้นของเหล่าบรรดานายทุนนักธุรกิจ

ในส่วนของปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการเพิ่มบทบาทของนายทุนนักธุรกิจในทางการเมืองนั้นคือการเติบโตของระบบเศรษฐกิจของโลกโดยรวม หลังจากที่อยู่ในภาวะตกต่ำและชะงักงันมาระยะหนึ่งรวมถึงการล่มสลายของสหภาพโซเวียตซึ่งเป็นผู้นำแนวอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ กรณี

ดังกล่าวนี้ได้ส่งผลกระทบต่อการขยายตัวโดยภาพรวมของภาคธุรกิจส่งออกและลงทุนโดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตในภาคอุตสาหกรรมซึ่งเป็นไปตามการเจริญเติบโตของภายในและภายนอกประเทศ โดยในช่วงปี พ.ศ.2529 ถึงปี พ.ศ.2532 การค้ากับต่างประเทศของไทยนั้นเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงมาก กล่าวคือในปีพ.ศ.2529 ประเทศไทยมีมูลค่าการส่งออก 2.3 แสนล้านบาท แต่ใน 3 ปี ถัดมาก กล่าวคือในปีพ.ศ.2532 ประเทศไทยมีมูลค่าการส่งออกเพิ่มมากขึ้นเป็น 5.2 แสนล้านบาทซึ่งเพิ่มมากขึ้นกว่าเท่าตัว ในส่วนของการลงทุนจากต่างประเทศนั้นจะพบว่ามีการลงทุนเพิ่มมากขึ้น โดยในปีพ.ศ.2528 มีการลงทุนจากต่างประเทศเป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 4.4 พันล้านบาท และเพิ่มขึ้นเป็น 7 พันล้านบาทในปีพ.ศ.2529 และเพิ่มขึ้นเป็น 43.7 พันล้านบาทในปีพ.ศ.2532 ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเพิ่มขึ้นในสัดส่วนที่สูงมาก จากการเติบโตทั้งภายในและภายนอกประเทศและการเพิ่มขึ้นของปริมาณเงินลงทุนจากต่างประเทศนั้นได้นำมาซึ่งโอกาสของการเพิ่มขึ้นของบทบาททางการเมืองของเหล่าบรรดานายทุนนักธุรกิจโดยทั้งพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ และรัฐบาลภายใต้การนำของเขานั้นเข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ดีและได้ใช้โอกาสดังกล่าวให้เป็นผลดีต่อตัวรัฐบาลเองและโดยภาพรวมแล้วก็เป็นผลดีต่อเหล่าบรรดานายทุนนักธุรกิจที่กำลังเพิ่มบทบาทขึ้นในทางการเมืองด้วยเช่นกัน

จะเห็นได้ว่าทันทีที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้ประกาศแนวนโยบายที่เป็นที่ตื่นตะลึงต่อบรรดาผู้ติดตามสถานการณ์การเมือง เศรษฐกิจและสังคม โดยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้ประกาศจะเปลี่ยนสนามรบในแถบประเทศอินโดจีนให้เป็นตลาดการค้าสำหรับประเทศไทย ถ้อยแถลงดังกล่าวนั้นเป็นการยืนยันถึงความพยายามที่จะเพิ่มศักยภาพการผลิตภายในประเทศโดยการอาศัยตลาดการค้าในแถบประเทศอินโดจีนเป็นช่องทางในการระบายสินค้า นอกจากนี้ยังได้มีการสานต่อโครงการอีสเทิร์น ซีบอร์ด เพื่อเป็นช่องทางในการระบายสินค้าสู่ตลาดโลกซึ่งสอดคล้องเป็นหนึ่งเดียวกับแนวนโยบายเศรษฐกิจต่อภูมิภาคอินโดจีนของรัฐบาลดังกล่าว ดังนั้นในช่วงเวลาของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นี้เองที่บทบาทของนายทุนนักธุรกิจในการเมืองไทยได้เพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยพิจารณาได้จากนโยบายต่างๆของรัฐบาลซึ่งเอื้ออำนวยต่อการเพิ่มขึ้นของนายทุนนักธุรกิจอย่างมาก

นอกจากนี้แล้วรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ยังได้มีการดำเนินนโยบายที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจไทยเพราะได้มีความพยายามให้มีการแปรรูปรัฐวิสาหกิจให้มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่การอาศัยทุนจากภาคเอกชนซึ่งมีศักยภาพและมีความคล่องตัวมากกว่า ทั้งในเรื่องเงินทุน เทคโนโลยี และบุคลากร ทั้งนี้เพราะตระหนักดีว่ารัฐวิสาหกิจโดยเฉพาะ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีขั้นสูงนั้นมักมีขีดความสามารถน้อยในหลายๆด้าน ซึ่งจะเป็นผลเสียต่อการขยายการลงทุนในภูมิภาคนี้ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือโครงการโทรศัพท์ 3 ล้านเลขหมายขององค์การโทรศัพท์ที่มีการให้เปิดประมูลแก่ภาคเอกชน เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงที่กล่าวมานั้น เป็นเครื่องบ่งชี้ได้ดีถึงการเปลี่ยนแปลงในสภาพความสัมพันธ์ของพลังทางธุรกิจต่อโครงสร้างอำนาจรัฐได้เป็นอย่างดี การขยายตัวอย่างมากของเศรษฐกิจทั้งภายในและภายนอกประเทศนั้นได้ดึงให้นายทุนนักธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองมากขึ้นโดยเฉพาะในแง่ของการการเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจโดยรวม ซึ่งจะมีผลกระทบต่อธุรกิจของตนเองโดยตรง ดังนั้นการเข้ามาเป็นรัฐบาลของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งประกอบไปด้วยการสนับสนุนอย่างแข็งขันจากนักธุรกิจในระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่นนั้น จึงถือได้ว่าเป็นการขึ้นมาเถลิงอำนาจทางการเมืองโดยนายทุนนักธุรกิจอย่างแท้จริงโดยผ่านช่องทางของพรรคการเมืองและกระบวนการเลือกตั้ง

อย่างไรก็ตามนายทุนนักธุรกิจที่เข้ามาครอบครองอำนาจทางการเมืองดังกล่าวนี้ก็มิใช่กลุ่มพลังทางการเมืองใหม่แต่อย่างใดเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมของพัฒนาการของกลุ่มดังกล่าวจะพบว่าเริ่มจากการสะสมทุนและเติบโตในห้วงเวลาของทุนนิยมขุนนาง (bureaucratic capitalist) และเติบโตพัฒนาขึ้นมาภายใต้สถานะของการเป็นผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ของพลังในระบบราชการหรือพลังอำมาตยาธิปไตยมาโดยตลอด และในช่วงเวลาแห่งความดิ้นรนวุ่นวายทางการเมืองในระหว่างปี พ.ศ.2519 ถึงปี พ.ศ.2520 กลุ่มทุนดังกล่าวก็มีสถานะเป็นพลังฝ่ายขวาหรือพลังอนุรักษนิยมที่ต่อต้านการเปลี่ยนแปลงโดยพลังนักศึกษาและชาวไร่ชาวนาเพื่อปกป้องตัวเอง การดำรงสถานะเป็นแนวร่วมของพลังฝ่ายขวาและพลังอนุรักษนิยมดังกล่าวส่วนหนึ่งได้ก่อให้เกิดความเคลือบแคลงในภาพพจน์ของรัฐบาลโดยเฉพาะเรื่องการค้าอรัญชนและการเอื้อประโยชน์แก่พวกพ้องบริวาร อันนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในที่สุด อย่างไรก็ตามหลังจากช่วงเวลาดังกล่าวนั้นพลังดังกล่าวนั้นก็ได้เปลี่ยนแปลงสถานะของตนเองเป็นผู้เล่นในทางการเมืองมากขึ้น โดยเห็นได้จากการให้การสนับสนุนต่อระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบทั้งนี้เพื่อประนีประนอมและต่อรองเพื่อประโยชน์ในการเติบโตของตนเองและเมื่ออาศัยระยะเวลาในการเติบโตเป็นเวลายาวนานกว่าทศวรรษจนเข้มแข็งได้ที่ ก็ได้เวลาที่พลังดังกล่าวลุกขึ้นปลดแอกสถานะของตนเองจากการเป็นผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ภายใต้พลังในระบบราชการหรือพลังอำมาตยาธิปไตย กลายมาเป็นคู่ท้าทายายและแข่งขันกับพลังในระบบราชการหรือพลังอำมาตยาธิปไตยในที่สุด

อย่างไรก็ตามบทบาทที่เพิ่มขึ้นในทางการเมืองของบรรดานายทุนนักธุรกิจ โดยผ่านกระบวนการเลือกตั้งและการเข้าร่วมในศูนย์กลางอำนาจโดยการเป็นรัฐมนตรีนั้น ก่อให้เกิดแนวโน้มของการสูญเสียอำนาจของฝ่ายอำมาตยาธิปไตย โดยเฉพาะฝ่ายกองทัพ อย่างไรก็ตามแนวโน้มการสูญเสียอำนาจของฝ่ายกองทัพนั้นไม่ได้เกิดจากการขึ้นมามีบทบาททางการเมืองของบรรดานายทุนนักธุรกิจ แต่เพียงอย่างเดียว หากแต่รวมถึงการต่อต้านและคัดค้านการดำรงอยู่ของฝ่ายอำมาตยาธิปไตยจากบรรดากลุ่มพลังใหม่ๆในสังคม ไม่ว่าจะเป็นพลังนิตินักศึกษาและชนชั้นกลาง พลังดังกล่าวถือได้ว่ามีบทบาทอย่างมากที่ทำให้ฝ่ายอำมาตยาธิปไตยต้องถอนตัวจากการแทรกแซงทางการเมือง ความสำเร็จในการการคัดค้านการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และการคัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญโดยฝ่ายอำมาตยาธิปไตย นั้นเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เห็นถึงแนวโน้มการถอนตัวทางการเมืองของพลังฝ่ายอำมาตยาธิปไตย แนวโน้มการสูญเสียอำนาจดังกล่าวนั้นสะท้อนได้จากจำนวนสัดส่วนของวุฒิสมาชิกสายทหารในวุฒิสภา ซึ่งมีสัดส่วนลดน้อยลง โดยจะพบว่าในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในปี พ.ศ.2532 นั้นจำนวนวุฒิสมาชิกสายทหารในวุฒิสภามีเพียงร้อยละ 40.82 ของทั้งหมด ซึ่งถือได้ว่าเป็นสัดส่วนที่ลดลงอย่างเห็นได้ชัดโดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับยุคต้นของระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบ โดยเฉพาะในปี พ.ศ.2522 ซึ่งมีสัดส่วนจำนวนวุฒิสมาชิกสายทหารในสภาผู้แทนราษฎรสูงถึงร้อยละ 86.22 ของทั้งหมด ตัวเลขดังกล่าวเป็นเครื่องยืนยันได้ชัดเจนว่าฝ่ายกองทัพและพลังอำมาตยาธิปไตยมีแนวโน้มในการถอนตัวออกจากการเมือง

ตารางที่ 4.6 เปรียบเทียบสัดส่วนของนายทหารที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภากับสมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับการแต่งตั้งทั้งหมดในช่วง พ.ศ. 2475-2535

ปี	จำนวนนายทหารที่ได้รับการแต่งตั้ง	ร้อยละของจำนวนส.ว.ทั้งหมด
2575	14	20.00
2576	48	61.54
2580	56	61.54
2490	34	34.00
2494	91	73.98
2500	103	85.12
2501	104	85.95
2502	163	67.91
2511	81	67.50
2512	105	64.02
2515	185	61.87
2516	25	08.36
2519	140	41.18
2520	205	56.94
2522	194	86.22
2532	109	40.82
2534	130	44.52
2535	130	48.15

ที่มา : ปรับปรุงจาก รังสรรค์ ธนะพรพันธ์, กระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทย บทวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการเมือง พ.ศ.2475-2530, ลิขิต ธีรเวคิน การเมืองการปกครองไทย,

นอกจากนี้ในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ก็เห็นได้ชัดว่าบรรดานายทุนนักธุรกิจนั้นแสดงออกซึ่งการต่อต้านการดำรงตำแหน่งวุฒิสมาชิกจากฝ่ายกองทัพ ซึ่งชี้ชัดได้จากจำนวนนายทหารที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกวุฒิสภาในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นั้นมีสัดส่วนที่ลดลงจากช่วงรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ อย่างมาก โดยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ แต่งตั้งนายทหารเข้าเป็นวุฒิสมาชิกใหม่เพียง 37 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 13.85 ของสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมด ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ แล้วจะพบว่าลดลงจากเดิมถึงครึ่งหนึ่ง

ตารางที่ 4.7 เปรียบเทียบสัดส่วนนายทหารที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภากับสมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับการแต่งตั้งทั้งหมดที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในสมัยรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ พ.ศ. 2532

สมัยรัฐบาล	จำนวนนายทหารที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นส.ว. และยังคงดำรงตำแหน่งอยู่ใน พ.ศ.2532	ร้อยละของส.ว.ในปี 2534
พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์	72	26.97
พล.อ. ชาติชาย ชุณหะวัณ	37	13.85
รวม	109	40.82

สรุปจาก : วุฒิสมาชิก พลังนอกเหนือการควบคุม...? , สยามรัฐรายสัปดาห์วิจารณ์ ปีที่ 37 ฉบับที่ 6, 22-28 กรกฎาคม พ.ศ.2533, หน้า 17.

ในส่วนของผลประโยชน์ที่ลดลงของพลังฝ่ายอำมาตยาธิปไตยโดยเฉพาะฝ่ายกองทัพนั้น แม้ว่าจะไม่มีประจักษ์พยานที่ชัดเจน แต่สิ่งหนึ่งที่สะท้อนถึงแนวโน้มการสูญเสียการครอบครองผลประโยชน์ของฝ่ายอำมาตยาธิปไตยนั้น ก็คือการลดลงของรัฐวิสาหกิจในกำกับ แต่เดิมนั้น จะพบว่าสภาพพื้นฐานของการเมืองไทยคือการที่ฝ่ายอำมาตยาธิปไตยอันประกอบด้วย ฝ่ายกองทัพและข้าราชการมีอำนาจครอบงำและมีอิทธิพลทั้งในทางการเมืองและเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นที่มาของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมขุนนาง (bureaucratic capitalist) นอกจากนี้แล้ว ฝ่ายอำมาตยาธิปไตยยังมีบทบาทครอบงำในฝ่ายบริหารรวมถึงมีบทบาทเชิงรุกในยุทธศาสตร์ การพัฒนาเศรษฐกิจด้วย โดยเฉพาะฝ่ายกองทัพนั้นสะท้อนได้จากการมีส่วนร่วมในฐานะส่วนหนึ่งของกระบวนการตัดสินใจแห่งชาติและการเข้าร่วมในการพัฒนาประเทศ ซึ่งเป็นที่มาของแนวคิดที่ว่ารัฐจำเป็นต้องเข้ามามีบทบาทในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

การเข้ามามีบทบาทของรัฐในทางเศรษฐกิจดังกล่าวนั้นก็นำไปสู่การเกิดขึ้นของรัฐวิสาหกิจ และการเข้าควบคุมบริษัทโดยรัฐ โดยเฉพาะหลังจากที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้าดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีซึ่งส่งผลให้กองทัพเข้ามามีอำนาจอย่างมากในทางการเมือง และเป็นสาเหตุที่ทำให้ กองทัพต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับมิติทางด้านเศรษฐกิจ นอกจากนี้แล้วยังได้มีการจัดตั้งรัฐวิสาหกิจ จำนวนมากขึ้นเพื่อประโยชน์ในการแสวงหาประโยชน์ทั้งแก่ตัวผู้นำและรวมไปถึงเพื่อการเลี้ยงดู บริวารจำนวนมากภายใต้ระบอบอุปถัมภ์ที่ดำรงอยู่ ซึ่งทำให้รัฐและกลไกของรัฐได้เข้าดำเนินการ ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจโดยตรง โดยมีจัดตั้งรัฐวิสาหกิจขึ้นมาเพื่อจุดประสงค์หลักคือเป็น แหล่งหาผลประโยชน์จากการมีอำนาจครอบงำในทางการเมืองและในทางเศรษฐกิจ รวมถึงเป็นการหาประโยชน์สำหรับการสนับสนุนอำนาจทางการเมืองต่อไป ดังนั้นกลไกของรัฐอันหมายถึง

กองทัพและข้าราชการจึงกลายเป็นองค์กรที่มีอิทธิพลและกลายเป็นส่วนหนึ่งในพื้นที่ทางการเมืองและเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามไม่ได้มีเพียงกองทัพเท่านั้นที่มีบทบาทและอิทธิพลในทางเศรษฐกิจ แต่เพียงองค์กรเดียว หากแต่รัฐวิสาหกิจที่ถูกจัดตั้งขึ้นนั้นก็อยู่ภายใต้การควบคุมขององค์กรอื่นด้วยเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นกระทรวงการคลัง กระทรวงพาณิชย์ และกระทรวงมหาดไทย แต่เหนืออื่นใดเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมแล้วแม้ว่าจะมีรัฐวิสาหกิจในกำกับขององค์กรอื่น แต่ในยุคที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ครองอำนาจอย่างเบ็ดเสร็จในทางการเมืองนั้นรัฐวิสาหกิจที่เกิดขึ้นนั้นก็คงถูกควบคุมโดยกองทัพอยู่ดี

อย่างไรก็ตามผลจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 นั้นเป็นการลดบทบาททางการเมืองของกองทัพลง และในแง่ของรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างกองทัพกับภาคธุรกิจและเศรษฐกิจนั้นก็เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของการดำรงตำแหน่งและการมีอิทธิพลในทางตรงดังที่เคยมีกับภาคธุรกิจ อย่างไรก็ตามในช่วงเวลาหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ได้มีการใช้ช่องว่างจากสถานการณ์ดังกล่าวนั้นสร้างให้เกิดการตอบสนองความต้องการในรูปแบบทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งนำไปสู่การเริ่มต้นของยุคที่อำนาจทางเศรษฐกิจได้กลายเป็นสิ่งที่นำไปสู่อำนาจทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในปี พ.ศ.2516 นั้นได้ส่งผลกระทบต่อที่ยิ่งใหญ่ทั้งแก่การมีส่วนร่วมของรัฐในกิจกรรมทางเศรษฐกิจและปฏิสัมพันธ์แบบเก່ระหว่างนายทุนนักธุรกิจกับผู้นำทางการเมืองของไทย อย่างไรก็ตามการกลับมาของกองทัพหลังเดือนตุลาคม พ.ศ.2519 ด้วยการรัฐประหารนั้นก็เป็นการแสดงให้เห็นว่าอิสระในกิจกรรมทางการเมืองและเศรษฐกิจนั้นไม่ได้เกิดขึ้นอย่างยาวนานนัก ในส่วนของกองทัพเองก็ตระหนักถึงความเป็นไปไม่ได้ที่จะฟื้นฟูโครงสร้างผลประโยชน์ของตนให้กลับคืนดังเดิมเช่นก่อนหน้าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ถึงแม้ว่ากองทัพจะยังคงส่วนแบ่งที่เท่าเทียมกันในธนาคารพาณิชย์ อย่างไรก็ตามพวกเขาก็ไม่สามารถที่จะกลับเข้าดำรงตำแหน่งในตำแหน่งคณะกรรมการบริหารในธนาคารพาณิชย์เหล่านั้นได้ ส่วนบริษัทต่างชาติก็ปิดกั้นไม่ให้ผู้นำทหารเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อหลีกเลี่ยงการวิพากษ์วิจารณ์ของประชาชน

การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างอำนาจทางการเมืองไทยได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางอำนาจทางเศรษฐกิจด้วยเช่นกัน การเปลี่ยนแปลงการถือครองอำนาจของกลุ่มทหารในกองทัพสู่กลุ่มนักธุรกิจภายใต้กลไกทางการเมืองเลือกตั้งและบรรยากาศแบบประชาธิปไตยนั้นส่งผลต่อการสูญเสียอำนาจทางการเมืองของกองทัพและเป็นการลดทอนของการแทรกแซงในเศรษฐกิจและธุรกิจที่กองทัพเคยกระทำเช่นกัน นอกจากนี้กระบวนการโลกาภิวัตน์นั้นยังนำมาซึ่งระเบียบโลกใหม่ในเรื่อง “ประชาธิปไตย และสิทธิมนุษยชน ” ซึ่งก่อให้เกิดกระบวนการรับรู้ของประชาชน

ที่ความสนใจและความสำคัญในการปกครองแบบประชาธิปไตยมากกว่าระบอบการปกครองแบบอำนาจนิยม ด้วยระเบียบโลกใหม่ดังกล่าวนี้ก็ส่งผลกระทบต่อแบบแผนทางการเมืองดั้งเดิมของกองทัพ และรวมไปถึงการครอบครองผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจด้วย

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้ส่งผลต่อการครอบครองผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของฝ่ายอำมาตยาธิปไตยทั้งฝ่ายกองทัพและข้าราชการ การลดลงของรัฐวิสาหกิจของรัฐเป็นประจักษ์พยานที่ชัดเจน โดยจะพบว่ารัฐวิสาหกิจต่างๆของรัฐนั้นมีจำนวนที่ลดลง และสำหรับรัฐวิสาหกิจในส่วนของกระทรวงกลาโหมนั้น ก็มีจำนวนที่ลดลงเช่นกัน และสำหรับปัจจุบันนั้นคงเหลือเพียง 3 แห่งเท่านั้น การลดลงของรัฐวิสาหกิจดังกล่าวนี้แม้ว่าจะไม่ใช่เครื่องยืนยันอย่างชัดเจนนัก แต่ก็ชี้ให้เห็นถึงการสูญเสียในผลประโยชน์ที่เคยถูกครอบครองโดยฝ่ายอำมาตยาธิปไตย

ตารางที่ 4.8 จำนวนรัฐวิสาหกิจที่จัดตั้งและดำเนินการในช่วง พ.ศ. 2503-2546 จำแนกตามกระทรวงที่ควบคุมดูแล

สังกัดกระทรวง	จัดตั้งและดำเนินการในปี.			
	2503	2521	2531	2546
อุตสาหกรรม	34	11	7	3
มหาดไทย	6	8	10	8
เกษตรและสหกรณ์	15	7	8	7
การคลัง	24	18	13	17
กลาโหม	15	6	5	3
สาธารณสุข	2	1	1	1
คมนาคม	7	13	11	14
พาณิชย์	25	7	1	1
อื่นๆ	13	7	5	12
รวม	141	78	61	66

ที่มา:ปรับปรุงจาก Akira Suehiro (2003),

เกดึณี หงสนันท์ และคณะ, ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับรัฐวิสาหกิจไทย (กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม ศาสตราจารย์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2521)

ศูนย์ศึกษารัฐวิสาหกิจ, ทำเนียบรัฐวิสาหกิจไทย พ.ศ. 2531 (กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษารัฐวิสาหกิจ คณะพาณิชย์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531)

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ แสดงให้เห็นถึงการเพิ่มขึ้นของบทบาทในทางการเมืองของ บรรดานายทุนนักธุรกิจซึ่งเป็นพลังฝ่ายอำมาตยาธิปไตย และการลดลงในบทบาททางการเมืองของพลังฝ่ายอำมาตยาธิปไตยโดยเฉพาะพลังกองทัพ ซึ่งก่อให้เกิดความไม่ลงรอยในอำนาจทางการเมือง และผลประโยชน์ และนำมาซึ่งการความขัดแย้งระหว่างกันซึ่งความขัดแย้งดังกล่าว นั้นถือได้ว่าเป็นความขัดแย้งเชิงสถาบันระหว่างพลังฝ่ายอำมาตยาธิปไตยกับฝ่ายธนาธิปไตย ในการแย่งชิงอำนาจและผลประโยชน์ระหว่างกันซึ่งมีพัฒนาการมาอย่างยาวนานในการเมืองไทย

ความขัดแย้งระหว่างอำมาตยาธิปไตยกับธนาธิปไตยในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ

ดังที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้นของบทนำในประเด็นของการเกิดขึ้นของความขัดแย้งระหว่าง พลังฝ่ายอำมาตยาธิปไตยกับพลังฝ่ายธนาธิปไตยว่ามีสาเหตุสำคัญมาจากการที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ต่อลงจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีทั้งนี้ เป็นผลมาจากกระแสเรียกร้องของ เหล่าบรรดานักวิชาการ นักการเมือง นักธุรกิจ นิสิตนักศึกษา ซึ่งทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่รู้จัก และเรียกกันโดยทั่วไปว่าปรากฏการณ์ “ขาดคนกลาง” การลงจากอำนาจของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นั้นถูกอธิบายโดยบรรดาผู้ศึกษาการเมืองโดยทั่วไปว่าทำให้เกิดสภาพการไร้คนกลาง คอยไกลเกลี่ยในกรณีที่เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มพลังอำมาตยาธิปไตยอันเป็นกลุ่มอำนาจเก่า อันประกอบไปด้วยข้าราชการทหารและพลเรือนที่คอยสนับสนุน และพยายามให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป กับพลังธนาธิปไตยอันหมายถึงกลุ่มนักการเมืองนักธุรกิจ ที่เพิ่มบทบาทขึ้นอย่างมากในการเมืองไทย และเด่นชัดขึ้นในช่วงหลังของรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

การลงจากอำนาจของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นั้นถือได้ว่าทำให้เกิดปรากฏการณ์ ความขัดแย้งระหว่างพลังฝ่ายอำมาตยาธิปไตยกับพลังฝ่ายธนาธิปไตย ทั้งในแง่ของอำนาจ ผลประโยชน์ และศักดิ์ศรี โดยเฉพาะตลอดช่วงเวลาของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งแม้ว่าความขัดแย้งดังกล่าวในบางครั้งอาจดูเหมือนว่าเป็นความขัดแย้งส่วนตัวของแต่ละบุคคล แต่โดยรวมแล้วความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นก็ถือได้ว่ามีนัยยะเป็นความขัดแย้งเชิงสถาบันระหว่างพลังฝ่ายอำมาตยาธิปไตยกับพลังฝ่ายธนาธิปไตย

ในส่วนเนื้อหาที่จะนำเสนอต่อไปนี้จะเป็นการวิเคราะห์ภาพของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ในช่วงรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในแง่มุมต่าง ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งระหว่าง

พรรคร่วมรัฐบาลด้วยกันเอง ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับฝ่ายค้าน ความขัดแย้งระหว่างฝ่ายรัฐบาลกับผู้นำกองทัพและข้าราชการประจำ และแม้ว่าความขัดแย้งบางประเภทอาจดูเหมือนเป็นความขัดแย้งกันระหว่างพลังฝ่ายธนาริปไตยด้วยกันเอง แต่เมื่อพิจารณาให้ดีจะพบว่า มีสภาพเป็นส่วนหนึ่งของความขัดแย้งเชิงสถาบันดังกล่าวได้เช่นเดียวกัน

ก. ความขัดแย้งระหว่างนักการเมืองกับอำมาตยาธิปไตยในส่วนของกองทัพ

อาจกล่าวได้ว่าไม่เคยมีรัฐบาลพลเรือนใดๆ ที่มีปัญหาอย่างมากกับทหารผู้นำกองทัพและข้าราชการได้มากเท่ารัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เราจะพบว่าตลอดช่วงระยะเวลาของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นั้นปรากฏภาพของความขัดแย้งระหว่างนักการเมืองกับข้าราชการประจำอย่างสม่ำเสมอตลอดเวลา ดังที่ได้กล่าวถึงสมมติฐานในตอนต้นของบทนำว่า ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาของการขับเคี่ยวเพื่อแย่งชิงบทบาทนำในทางการเมืองระหว่างพลังฝ่ายอำมาตยาธิปไตยกับพลังธนาริปไตยที่ก่อตัวแข็งแกร่งกล้าขึ้น การต่อสู้และขับเคี่ยวนี้ก่อให้เกิดการกระทบกระทั่งกันตลอดเวลา ระหว่างนักการเมืองกับข้าราชการและพลังอำนาจเก่าอันสะท้อนได้ในมิติของความขัดแย้งทั้งในเรื่องอำนาจ ผลประโยชน์ และศักดิ์ศรี อันถือได้ว่าเป็นความขัดแย้งในเชิงสถาบัน

ความตึงเครียดระหว่างนักการเมืองกับพลังอำนาจเก่านั้นถูกแสดงออกแต่เริ่มแรกของการจัดตั้งรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ โดยจะพบว่าในครั้งแรกของการตั้งรัฐบาลโดยพลเรือนนั้นพลังธนาริปไตยคือนักการเมืองและนักธุรกิจนั้นก็มีความประหวั่นพรั่นพรึงต่อขบวนการทางการเมืองที่ขวางหน้าตนเองอยู่ พลังอำนาจใหม่ดังกล่าวนั้นตระหนักดีถึงความจำเป็นที่จะต้องลองเชิงถึงท่าทีของพลังอำนาจเก่าในการยอมอนุญาติให้พลังอำนาจใหม่ได้แสดงบทบาททางการเมืองในสถานะและตำแหน่งที่แต่เดิมนั้นได้ถูกผูกขาดเอาไว้แต่เฉพาะพลังอำนาจเก่าแต่เพียงอย่างเดียวจะเห็นได้ว่าในขั้นแรกของการจัดตั้งรัฐบาลนั้นพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ก็ไม่ได้กล้าหาญที่จะประกาศตนว่าของเป็นนายกรัฐมนตรีนพลเรือนคนแรกในรอบระยะเวลาเกือบทศวรรษหากแต่พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ก็แสดงออกถึงความนบนอบต่อพลังอำมาตยาธิปไตยอยู่ในที่ ด้วยการกล่าวถึงความไม่พร้อมของตนที่จะเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและการแสดงให้เห็นถึงการที่จะต้องดูบทบาทและท่าทีในทางการเมืองที่สนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายกองทัพและหลังจากเป็นที่แน่นอนในท่าทีของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่ไม่ต้องการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกแล้วและไม่มีท่าทีใดๆ ที่เป็นสัญญาณที่มีนัยยะสำคัญจากฝ่ายกองทัพ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ จึงได้ตัดสินใจ

ที่จะจัดตั้งรัฐบาลพลเรือนขึ้น ปฐมบทแห่งการจัดตั้งรัฐบาลพลเรือนขึ้นเป็นครั้งแรกดังกล่าวนั้นก็แสดงให้เห็นอยู่ถึงการตระหนักต่อก้าวสู่การแสดงบทบาทใหม่ของพลังฝ่ายอำมาตยาธิปไตยที่ยังคงต้องดูท่าทีของพลังฝ่ายอำมาตยาธิปไตยอยู่

หากกล่าวถึงปฐมบทของการจัดตั้งรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นั้นมีอีกแง่มุมหนึ่ง ที่ควรทำความเข้าใจโดยจะพบถึงการแสดงท่าทีและปฏิกิริยาของพลังฝ่ายอำมาตยาธิปไตยต่อการจัดตั้งรัฐบาลพลเรือนว่าเป็นความยินยอมแม้ว่าจะโดยสมัครใจหรือไม่สมัครใจก็ตามของพลังฝ่ายอำมาตยาธิปไตยที่เปิดทางให้มีการจัดตั้งรัฐบาลพลเรือนขึ้น นอกจากนี้แล้วพลังอำมาตยาธิปไตยยังได้แสดงบทบาทในเชิงของการเป็นผู้ร่วมจัดตั้งรัฐบาลด้วย โดยเฉพาะการแสดงออกของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ที่กล่าวว่าได้จัดตั้งรัฐบาลมากับมือ และนอกจากนี้หัวหน้ารัฐบาลใหม่ก็ได้แสดงถึงบทบาทและท่าทีของรัฐบาลพลเรือนต่อกองทัพอันเป็นพลังหลักของฝ่ายอำมาตยาธิปไตยว่าจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการแต่งตั้งโยกย้ายนายทหารในกองทัพอย่างเด็ดขาด

อย่างไรก็ตามแม้ว่าในตอนต้นความสัมพันธ์ของรัฐบาลพลเรือนที่จัดตั้งขึ้นใหม่กับกองทัพอันเป็นพลังหลักของอำมาตยาธิปไตยนั้นดูจะราบรื่นแต่ก็ได้เกิดความขัดแย้งขึ้นในหลายกรณี อันเป็นการชี้ให้เห็นเค้าลางบางอย่างของความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างพลังอำนาจทางการเมืองทั้งสอง ความขัดแย้งแรกเกิดขึ้นจากข้อกังขาในความสัจยชื่อในความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองกับกองทัพว่าด้วยข้อกังขาเกี่ยวกับ"สภาปฏิวัติ" ซึ่งแม้ว่าจะมีการร่วมมือกันระหว่างฝ่ายรัฐบาลและกองทัพในการปราบปรามสภาดังกล่าว แต่ก็ไม่ได้ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับกองทัพดีขึ้น ทั้งนี้เพราะผู้นำสภาดังกล่าวที่ถูกปราบปรามนั้นมีความสัมพันธ์กับผู้นำกองทัพซึ่งส่งผลให้เกิดกระแสข่าวว่าผู้นำกองทัพดังกล่าวนั้นเป็นผู้อยู่เบื้องหลัง และกำลังคิดล้มล้างรัฐบาลพลเรือนดังกล่าว

ความขัดแย้งต่อมาได้แก่ การพยายามให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญของฝ่ายค้าน โดยประเด็นสำคัญที่คือการให้มีการแก้ไขคือประเด็นของการให้ประธานรัฐสภามาจากตำแหน่งประธานสภาผู้แทนราษฎรไม่ใช่ประธานวุฒิสภา ข้อเสนอให้มีการเลือกตั้งวุฒิสภา และให้มีการลดจำนวนวุฒิสภาลง ประเด็นความพยายามให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญดังกล่าวนั้นเป็นการมุ่งเป้าต่อการลดบทบาทของพลังฝ่ายอำมาตยาธิปไตยอย่างเห็นได้ชัด ทั้งในเรื่องการให้ประธานรัฐสภามาจากประธานสภาผู้แทนราษฎรโดยตำแหน่งและลดจำนวนวุฒิสภาลง ซึ่งถือได้ว่าเป็นความพยายามที่จะลดบทบาททหารและข้าราชการประจำในทางการเมือง ซึ่งกรณีดังกล่าว

นั้นได้ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและการแสดงออกซึ่งความไม่พอใจของพลังฝ่ายอำมาตยาธิปไตยอย่างมากเช่นในขั้นของการออกเสียงเห็นชอบโดยวุฒิสภาได้มีการขาดประชุมของสมาชิกวุฒิสภาสายทหาร ซึ่งเป็นการแสดงออกซึ่งท่าทีคัดค้านอย่างชัดเจนต่อการลดบทบาททางการเมืองของวุฒิสภา

นอกจากความขัดแย้งในเรื่องบทบาททางการเมืองของทั้งฝ่ายพลังอำมาตยาธิปไตย อันเป็นพลังอำนาจเก่ากับพลังธนาธิปไตยซึ่งเป็นพลังอำนาจใหม่แล้วนั้น ยังมีความขัดแย้งอันเกิดเนื่องมาจากการแสดงความคิดเห็นของผู้นำกองทัพต่อการบริหารประเทศของรัฐบาลพลเรือนด้วย ความขัดแย้งดังกล่าวถูกแสดงออกโดยความเห็นของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ผู้บัญชาการทหารสูงสุดในประเด็นเกี่ยวกับการคอร์ปชั่นของรัฐบาล โดยอ้างอิงรายงานในนิตยสารฉบับหนึ่งว่าประเทศไทยติดอันดับประเทศที่มีการคอร์ปชั่นมากที่สุดเป็นอันดับที่ 9 ซึ่งการแสดงความคิดเห็นดังกล่าวของผู้นำกองทัพนั้นได้ถูกตอบโต้โดยคณะที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรีบางคนเป็นต้นว่า ม.ร.ว. สุขุมพันธุ์ บริพัตร ที่ตอบโต้ในเชิงให้ผู้นำกองทัพจัดการการคอร์ปชั่นในกองทัพให้เรียบร้อยก่อนแล้วค่อยมาวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล นอกจากนี้ยังได้กล่าวให้มีการปรับปรุงหลักสูตรโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าโดยเฉพาะในเรื่องการปลูกฝังความคิดแบบประชาธิปไตย กรณีดังกล่าวนี้ได้ก่อให้เกิดการแสดงความคิดเห็นที่กระทบกระทั่งระหว่าง "นักการเมือง" กับ "ทหาร" ในลักษณะของความเป็นสถาบันอย่างชัดเจน ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้ไม่ใช่แค่เพียงความขัดแย้งที่เกิดจากการพยายามแสดงบทบาททางการเมืองของพลังทั้งสองฝ่ายเท่านั้นแต่ยังลุกลามให้เกิดความขัดแย้งในเรื่องศักดิ์ศรีระหว่างสถาบันด้วย

อย่างไรก็ตามพลังฝ่ายอำมาตยาธิปไตยก็พยายามที่จะแสดงบทบาททางการเมืองในพื้นที่ที่เหลืออยู่ จะพบว่าผู้นำกองทัพพยายามที่จะแสดงบทบาทในการเป็นผู้คลี่คลายและแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อนของประชาชน โดยเฉพาะการชุมนุมเรียกร้องไม่ว่าจะเป็นมือบวมบวม ยามมือบวมบวม หนาวหนาว สหภาพแรงงาน เช่นกรณีของสหภาพการทำเรือแห่งประเทศไทย ลักษณะดังกล่าวนี้ถือได้ว่าเป็นความพยายามอย่างยิ่งของพลังอำมาตยาธิปไตยที่จะแสดงบทบาทของการจัดการกับสภาพการณ์ซึ่งเป็นปัญหาของประชาชนได้ โดยเฉพาะกรณีสหภาพการทำเรือดังกล่าวนี้เมื่อพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เข้าเจรจาก็สามารถสลายการชุมนุมได้อย่างง่ายดาย ผิดกับการเจรจาของรัฐบาลอย่างเห็นได้ชัด

นอกจากความขัดแย้งดังกล่าวซึ่งมีนัยยะของความขัดแย้งเชิงสถาบันแล้ว ยังมี ความขัดแย้งอันเกิดเนื่องจากการพยายามสร้างอำนาจทางการเมืองเพื่อต่อสู้กันเช่นกรณี

การกลับเข้ารับราชการของพันเอกมณูญ รูปขจร นายทหารกลุ่มยังเติร์ก หรือ จปร.7 โดย พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้แต่งตั้งให้ พันเอกมณูญ รูปขจร เป็นนายทหารประจำ สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมในอัตรากำลังตรี ซึ่งมีการวิจารณ์จากกองทัพว่าเป็นการแต่งตั้ง โดยไม่ผ่านการเห็นชอบของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ในฐานะผู้บัญชาการทหารสูงสุด และ ผู้บัญชาการทหารบก กรณีดังกล่าวนำมาซึ่งความไม่พอใจของผู้นำในกองทัพ โดยเฉพาะจาก นายทหารกลุ่ม จปร.5 ซึ่งเป็นคู่แข่งแข่งขันกันมากับนายทหารกลุ่ม จปร.7 ปรากฏการณ์ ดังกล่าวให้ประโยชน์ในการมองการเมืองไทยในอีกมิติหนึ่งซึ่งมักถูกมองข้ามนั่นคือ เรื่องความเป็นเอกภาพในกองทัพดังนั้นก็ดูความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในกรณีดังกล่าวนี้ จะพบว่า พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นั้นตระหนักดีในเรื่องกลุ่มและฝักฝ่าย (cliques and factions) ในกองทัพจึงได้พยายามใช้ประโยชน์จากกลุ่มและฝักฝ่ายดังกล่าวเพื่อถ่วงดุลย์อำนาจ ซึ่งกันและกันและหวังว่าจะสร้างสมดุลย์ให้เกิดความมั่นคงในทางการเมืองได้ อย่างไรก็ตาม เรื่องกลุ่มและฝักฝ่ายดังกล่าวนั้นก็เป็นที่ควรสังเกตพิจารณาเพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับ สภาวะพื้นฐานในทางการเมืองไทย

หลังจากที่พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ พ้นจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด และได้รับเชิญ ให้เข้าร่วมรัฐบาลของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ความขัดแย้งดูเหมือนจะถูกทำให้คลี่คลายลง อย่างไรก็ตามการทำงานในทางการเมืองของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ นั้นก็ไม่ได้เป็นไปตาม ความหวังที่ตั้งไว้โดยเฉพาะงานในส่วนของกระทรวงมหาดไทย เนื่องจากนายบรรหาร ศิลปอาชา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยปฏิเสธที่จะให้งานในตำแหน่งสำคัญ จึงทำให้ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ต้องทำงานในส่วนของกระทรวงกลาโหม สำนักงาน ปปป. และสำนักข่าวกรองแห่งชาติ ซึ่งต่อมาก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างตัวพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เองกับร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี โดยเฉพาะการกล่าวหากันไปมาในเรื่องการคอร์รัปชัน การได้ตอบและโจมตีกันไปมาระหว่างร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง กับพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้ทำให้เกิดแนวร่วมของทั้งฝ่ายนักการเมืองและฝ่ายกองทัพและก่อให้เกิดการเผชิญหน้าระหว่าง กัน

แนวร่วมของฝ่ายนักการเมืองที่ช่วยทำให้ความขัดแย้งรุนแรงขึ้นนั้นได้แก่นายไตรรงค์ สุวรรณคีรี ที่ได้กล่าวพาดพิงถึงสถาบันทหารว่า “เป็นนายพลง่ายกว่าเป็นส.ส.” และ “ถ้าตนได้เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม จะเสนอปลดนายพลอย่างน้อย 8-9 คน” ส่วนแนวร่วมของ ฝ่ายกองทัพนั้นได้แก่การให้ความเห็นของเหล่าผู้นำกองทัพเป็นต้นว่าพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ เพื่อนักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ารุ่นที่ 1 ของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ในฐานะ

ผู้บัญชาการทหารสูงสุดที่แสดงออกอย่างชัดเจนว่า “ยอมไม่ได้” กับพฤติกรรมของ ร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง รวมถึงการแสดงออกของพลเอกสุจินดา คราประยูร ผู้บัญชาการทหารบกต่อกรณีดังกล่าวว่า “เรื่องที่สถาบันทหารถูกก้าวร้าวอีกครั้งหนึ่งนี้ รับรองว่าหากจะไม่มี การตบเท้า แต่ถ้าจะทำก็จะตบหัวเลย” ความขัดแย้งที่บ้านปลายกลายเป็นความขัดแย้งเชิงสถาบัน ระหว่างฝ่ายนักการเมืองอันเป็นแกนหลักของพลังธนาธิปไตยกับฝ่ายกองทัพและ พลังอำมาตยาธิปไตยนี้ ได้นำมาซึ่งความตึงเครียดทางการเมืองอย่างไม่เคยมีมาก่อน โดย ความขัดแย้งดังกล่าวนี้สามารถตีความได้ว่าได้ขยายเป็นความขัดแย้งเชิงสถาบันในมิติของ บทบาทและศักดิ์ศรี

นอกจากนี้ยังได้เกิดความตึงเครียดทางการเมืองตามมาโดยเฉพาะเมื่อ ร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งกำกับดูแลองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย หรือ อสมท. ได้ปลดคณะกรรมการบอร์ดสายทหาร ได้แก่ พันเอกสุรพันธ์ พุ่มแก้ว และพลตรีอภิชัย วรุณประภา ออกจากตำแหน่ง ซึ่งบุคคลทั้งสองนั้นมีความใกล้ชิด กับพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ จึงทำให้ความขัดแย้งนั้นยิ่งทวีความรุนแรงขึ้น โดยในที่สุดนั้น พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้ลาออกจากตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงกลาโหมซึ่งต่อมาผู้นำเหล่าทัพทั้งหลายนั้นได้ยื่นคำขาดให้มีการขับนักการเมืองบางคน ออกจากการร่วมรัฐบาล โดยพุ่งเป้าตรงไปที่ร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง

อย่างไรก็ตามท่าทีและจุดยืนในทางการเมืองของเหล่าบรรดานักการเมืองทั้งหลาย รวมถึงรัฐบาลนั้นก็ไม่ได้เป็นอย่างเช่นที่เคยเป็นเหมือนตอนปฐมบทของการจัดตั้งรัฐบาล ความมั่นใจของนักการเมืองทั้งหลายนั้นแสดงออกอย่างชัดเจนในการปฏิเสธการประนีประนอม กับพลังอำมาตยาธิปไตยโดยสิ้นเชิง แม้ว่าพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ จะมีการแบ่งรับแบ่งสู้ว่า จะมีการปรับคณะรัฐมนตรี และมีการขับรัฐมนตรีบางคนที่ไม่เป็นที่พอใจของกองทัพ ออกจากการร่วมรัฐบาลก็ตาม ท่าทีและการแสดงออกที่เชื่อมั่นของเหล่าบรรดานักการเมือง เหล่านั้นและการปฏิเสธที่จะยอมอ่อนตามแรงกดดันของผู้นำกองทัพนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้ ความขัดแย้งเพิ่มระดับความรุนแรงขึ้น ท่าทีและการแสดงออกของนักการเมืองดังกล่าวนี้ สะท้อนออกจากการให้สัมภาษณ์ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ว่า “รัฐบาลจะอยู่หรือไปขึ้นอยู่กับ สภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น” การให้สัมภาษณ์ดังกล่าวนี้ชี้ชัดให้เห็นถึงความเชื่อมั่นของ พลังอำนาจของนักการเมืองและสภาผู้แทนราษฎรเป็นอย่างยิ่ง

ความเชื่อมั่นของบรรดานักการเมืองทั้งหลายนั้นเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ตัดสินใจไม่ปรับคณะรัฐมนตรีและไม่ขับร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง ออกจากการร่วมรัฐบาลซึ่งทำให้เกิดการเผชิญหน้ากันระหว่างผู้นำกองทัพกับรัฐบาล และความขัดแย้งเชิงสถาบันมีความชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในฝ่ายทหารนั้นได้มีการประกาศอย่างชัดเจนจากพลเอกสุจินดา คราประยูร ว่า “ทหารทั้งกองทัพไม่พอใจ และคิดว่าถ้าท่านนายกฯ ไม่แก้ไขให้ถูกต้อง ท่านนายกฯ จะได้รับความเสื่อมความนิยมจากทหาร” ท่าทีดังกล่าวนี้แสดงออกเป็นอย่างยิ่งว่าฝ่ายกองทัพนั้นแสดงออกและตีความความขัดแย้งนั้นว่าไม่ใช่ความขัดแย้งธรรมดาๆ ระหว่างบุคคลต่อบุคคลอีกต่อไป หากแต่ฝ่ายกองทัพนั้นได้ตีความว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความขัดแย้งระหว่างสถาบันทหารกับนักการเมือง ซึ่งได้รับการตอบโต้จากร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง โดยให้สัมภาษณ์ในเชิงกล่าวหาฝ่ายทหารว่ามีการข่มขู่คุกคามครอบครัวของตน โดยร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุงให้สัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า “ถ้าอยากให้บ้านเมืองป่าเถื่อน ก็อย่างให้คนอื่นเดือดร้อน ข้าผมให้ตายสิ ยิ่งทิ้งเลยซี” ท่าทีดังกล่าวของร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง นั้นเป็นความพยายามเชื่อมโยงภาพของฝ่ายกองทัพเข้ากับภาพป่าเถื่อนโหดร้ายและวิธีที่ใช้ความรุนแรง ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้เกิดแนวร่วมเข้ากับฝ่ายตนเอง

นอกจากการโจมตีกันไปมา และการแสวงหาแนวร่วมของทั้งสองฝ่าย ซึ่งทำให้สถานการณ์ความขัดแย้งนั้นขยายกว้างออกไปแล้ว ฝ่ายรัฐบาลยังได้มีความพยายามที่จะดึงบุคคลที่เคยมีบารมีในกองทัพเข้าร่วมกับรัฐบาลเพื่อหวังสร้างความมั่นคงทางการเมือง กรณีดังกล่าวได้แก่การดึงพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก เข้าร่วมรัฐบาล อย่างไรก็ตามการคาดหวังว่าพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก จะเป็นผู้นำมาซึ่งเสถียรภาพทางการเมืองแก่รัฐบาลนั้น กลับทำให้สถานการณ์เลวร้ายลง ทั้งนี้เพราะว่าแนวร่วมของพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก นั้นคือนายทหารยังเติร์ก หรือกลุ่ม จปร.7 ซึ่งเป็นคู่ขัดแย้งอยู่แต่เดิมกับนายทหารระดับสูงในกองทัพ ไม่ว่าจะเป็น พลเอกสุจินดา คราประยูร ผู้บัญชาการทหาร ผู้บัญชาการทหารเรือ ผู้บัญชาการทหารอากาศ ซึ่งทำให้เกิดการเผชิญหน้าอย่างชัดเจน การนำพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก เข้าดำรงตำแหน่งในรัฐบาลนั้น แสดงให้เห็นถึงการประกาศสงครามอย่างชัดเจนของทั้งสองฝ่ายโดยเฉพาะเมื่อเริ่มแรกที่พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก เข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมนั้น ได้แสดงความคิดเห็นที่กระทบกระเทือนถึงกองทัพอย่างรุนแรงคือการให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับประเด็นความพยายามที่จะบีบให้รัฐบาลปรับคณะรัฐมนตรีโดยให้ร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง ออกจากรัฐบาล ซึ่งพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ได้แสดงจุดยืนและท่าทีว่า “จะยอมให้ทหารบีบบังคับแบบนี้ไม่ได้” ท่าทีดังกล่าวนี้

สร้างให้เกิดความไม่พอใจแก่บรรดาผู้นำกองทัพเป็นอย่างมาก นอกเหนือไปจากความไม่พอใจส่วนตัวที่มีต่อพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ในเรื่องการสนับสนุนฝ่ายนายทหารยังเติร์ก หรือจปร.7

ในเวลาต่อมาก็มักมีกระแสข่าวลือที่จะมีการปลดพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด และพลเอกสุจินดา คราประยูร ผู้บัญชาการทหารบก กระแสข่าวดังกล่าวนี้เป็นเสมือนฟางเส้นสุดท้ายของความขัดแย้งที่ดำเนินมาตลอดช่วงระยะเวลาของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ โดยเฉพาะในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างกองทัพกับรัฐบาล กระแสข่าวลือดังกล่าวนี้ทำให้คณะทหารตัดสินใจทำการรัฐประหารรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งการรัฐประหารดังกล่าวก็เป็นการปิดฉากความขัดแย้งระหว่างกองทัพกับรัฐบาลลงในที่สุด ข้ออ้างการทำรัฐประหารที่คณะทหารใช้อ้างความชอบธรรมทั้งหลายนั้น เมื่อพิจารณาจะพบว่าข้ออ้างบางข้อนั้นเป็นที่ชัดเจนว่าจงใจชี้ให้เห็นถึงความขัดแย้งเชิงสถาบันระหว่างนักการเมืองกับกองทัพ เป็นต้นว่า ข้ออ้างเรื่องข้าราชการประจำถูกรังแกจากข้าราชการการเมือง และข้ออ้างเรื่องความพยายามที่จะทำลายและแทรกแซงสถาบันทหาร ข้ออ้างทั้งหลายเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งที่สะท้อนถึงความขัดแย้งเชิงสถาบันที่เกิดขึ้นระหว่างพลังอำนาจประชาธิปไตยอันมีตัวแทนคือกองทัพและข้าราชการ กับพลังอำนาจที่เพิ่มขึ้นใหม่ภายใต้บริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอันมีตัวแทนคือนักการเมืองและนักธุรกิจการเมือง ความขัดแย้งเชิงสถาบันที่เกิดขึ้นนั้นก็สืบผลมาจากความพยายามช่วงชิงพื้นที่ในอำนาจทางการเมือง จึงก่อให้เกิดการกระทบกระทั่งกันและกัน ทั้งในมิติของอำนาจ ผลประโยชน์ และศักดิ์ศรี นั่นเอง

ข. ความขัดแย้งระหว่างนักการเมืองกับฝ่ายอำมาตยาธิปไตยในส่วนของข้าราชการพลเรือนและข้าราชการสายเทคนิค

นอกเหนือจากการเผชิญหน้าระหว่างนักการเมืองกับพลังอำมาตยาธิปไตยในส่วนของกองทัพ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์หลักที่พบได้ตลอดช่วงเวลารัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ และเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงบทบาททางการเมืองที่มากขึ้นของพลังอำนาจที่เพิ่มขึ้นโดยอันประกอบไปด้วยนักธุรกิจและนักการเมืองซึ่งก่อให้เกิดการกระทบกระทั่งกับฝ่ายที่ครอบครองอำนาจอยู่เดิมโดยเฉพาะฝ่ายกองทัพซึ่งต้องลดบทบาทลงตามสถานการณ์ อย่างไรก็ตามการเผชิญหน้าระหว่างพลังฝ่ายอำมาตยาธิปไตยกับฝ่ายอำมาตยาธิปไตยไม่ได้เป็นเพียงแค่การเผชิญหน้าระหว่างนักการเมืองกับกองทัพเท่านั้น การเผชิญหน้าของพลังอำนาจใหม่ดังกล่าวนี้มีต่อพลังอำมาตยาธิปไตยในส่วนของพลเรือนด้วยเช่นกันโดยเฉพาะต่อพลังของกลุ่มเทคโนแครต (technocrats) ซึ่งมีบทบาทในการกำหนดนโยบาย

สำคัญๆของรัฐมาอย่างยาวนาน ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงการรุกคืบของพลังธนาธิปไตยที่เข้ามามีบทบาทเพิ่มขึ้นในทางการเมือง

การเข้าแทรกแซงของนักการเมืองในการกำหนดนโยบายที่สำคัญๆ ซึ่งเคยถูกยึดครองไว้โดยพลังอำนาจธนาธิปไตยโดยเฉพาะในส่วนของข้าราชการพลเรือนที่ถูกเรียกว่าขุนนางข้าราชการ (technocrats) นั้นถือได้ว่าเป็นหลักฐานที่ช่วยสนับสนุนต่อการตีความความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ระหว่างพลังฝ่ายธนาธิปไตยกับพลังฝ่ายอำนาจธนาธิปไตยได้ว่าเป็นความขัดแย้งเชิงสถาบันระหว่างกลุ่มอำนาจทั้งสอง และเช่นเดียวกันที่ความขัดแย้งดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความขัดกันและความพยายามในการรุกคืบเข้ามามีบทบาททางการเมืองของพลังฝ่ายธนาธิปไตย ขณะเดียวกันก็มีความพยายามในการต้านทานการรุกคืบโดยพลังฝ่ายอำนาจธนาธิปไตยด้วยเช่นกัน การแทรกแซงของนักการเมืองในนโยบายที่สำคัญนั้นก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างนักการเมืองกับข้าราชการประจำ ตัวอย่างของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้ได้แก่ความขัดแย้งในนโยบายทางเศรษฐกิจและนโยบายต่างประเทศ ซึ่งความขัดแย้งดังกล่าวนี้ชัดเจนเป็นอย่างยิ่งว่าเกิดจากการเข้าแทรกแซงโดยนักการเมือง

สำหรับปรากฏการณ์ของการเผชิญหน้าในแง่ของกำหนดทิศทางเศรษฐกิจของประเทศนั้น จะพบว่ามีเปลี่ยนแปลงขึ้นในกระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจของไทย อันเป็นผลมาจากการที่นักการเมืองได้เริ่มเข้าแทรกแซงในการกำหนดนโยบายมากขึ้น ในอดีตที่ผ่านมาจะพบว่าพลังอำนาจธนาธิปไตยมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจของประเทศ องค์การสำคัญในระบบราชการที่มีบทบาทดังกล่าวได้แก่ ธนาคารแห่งประเทศไทย สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงบประมาณ และกระทรวงการคลัง องค์การในระบบราชการทั้งสี่ (gang of four) นี้มีบทบาทอย่างมากต่อการกำหนดความเป็นไปในระบบเศรษฐกิจของรัฐไทย เทคโนโลยีแครต (technocrat) ในองค์การทั้งสี่ดังกล่าวนี้ถือได้ว่าเป็นอุปทานที่สำคัญในนโยบายเศรษฐกิจของประเทศ

ในบรรดากลุ่มเทคโนโลยีแครตในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจทั้งหมด กลุ่มที่มีอิทธิพลและสำคัญที่สุดก็คือกลุ่มเทคโนโลยีแครตในสังกัดกระทรวงการคลังและธนาคารแห่งประเทศไทย เทคโนโลยีแครตกลุ่มนี้มีบทบาทในการกำหนดนโยบายอย่างยาวนานนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา กลุ่มเทคโนโลยีแครตกลุ่มรองลงมาที่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจของประเทศได้แก่กลุ่มเทคโนโลยีแครตในส่วนของสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กลุ่มเทคโนโลยีแครตในสังกัดองค์กรดังกล่าวนี้เป็นกลุ่มที่มีบทบาทและอิทธิพลสูงสุดใน

การกำหนดนโยบายเศรษฐกิจ กลุ่มเทคโนโลยีในส่วนของกระทรวงการคลังและธนาคารแห่งประเทศไทยนั้นมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายการเงิน นโยบายการคลังและนโยบายบริหารหนี้สาธารณะ ในขณะที่กลุ่มเทคโนโลยีในส่วนของสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินั้นมีบทบาทสำคัญในการวางยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ดังนั้นเมื่อดูภาพรวมแล้วกลุ่มเทคโนโลยีในองค์กรที่สำคัญในกระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจดังกล่าว จึงสามารถที่จะยึดกุมการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจระดับมหภาคได้ทั้งหมด

ในสมัยของการเมืองแบบอำมาตยาธิปไตย การเมืองแบบอำนาจนิยมทหาร และการเมืองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบ จะพบว่ากลุ่มเทคโนโลยีมีบทบาทอย่างมากในการกำหนดนโยบายสาธารณะของไทย โดยเฉพาะนโยบายเศรษฐกิจมหภาคอันได้แก่นโยบายการเงินและนโยบายการคลัง ในการดำเนินนโยบายต่างๆนั้นหน่วยงานที่มีหน้าที่มีความเป็นอิสระในการดำเนินนโยบายอย่างมาก ซึ่งเป็นผลมาจากการที่รัฐบาลอำนาจนิยมทหารและรัฐบาลประชาธิปไตยครึ่งใบนั้นให้ความสำคัญกับกลุ่มเทคโนโลยีดังกล่าวในการกำหนดนโยบาย รวมถึงการปลอดจากการแทรกแซงโดยนักการเมือง อันเป็นผลมาจากโครงสร้างทางการเมืองอื่นๆ เช่นพรรคการเมือง รวมถึงกลุ่มพลังภายนอกระบบราชการอื่นๆยังไม่เข้มแข็งเพียงพอ สภาพการณ์ดังกล่าวส่งผลให้หน่วยงานและองค์กรที่ทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายนั้นปลอดจากการแทรกแซงทางการเมือง

ในแง่ของการกำหนดนโยบายการเงินนั้นองค์กรที่มีหน้าที่สำคัญในการกำหนดนโยบายการเงินคือธนาคารแห่งประเทศไทย และก็เช่นเดียวกันที่ในอดีตนั้นการทำงานของธนาคารแห่งประเทศไทยปลอดจากการแทรกแซงทางการเมืองจากนักการเมือง การทำงานของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในการกำกับธนาคารแห่งประเทศไทยนั้นไม่อยู่ภายใต้ปัจจัยอันมาจากความต้องการของนักการเมืองและฝ่ายการเมือง การดำเนินนโยบายที่ปลอดจากการแทรกแซงทางการเมืองดังกล่าวนี้ทำให้ธนาคารแห่งประเทศไทยได้รับการยอมรับและคงบทบาทที่ศักดิ์สิทธิ์ในกระบวนการกำหนดนโยบายมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน และในช่วงการเมืองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบก็เช่นเดียวกันที่บทบาทของขุนนางข้าราชการในการกำหนดนโยบายอย่างมาก ในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นั้นรัฐมนตรีจะประกอบด้วยนักการเมืองและขุนนางข้าราชการร่วมกัน แต่บทบาทในการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจนั้นเป็นหน้าที่ของรัฐมนตรีที่เป็นอดีตเทคโนโลยีที่เคยทำงานในหน่วยงานที่สำคัญในการวางแผนและดำเนินนโยบาย โดยการทำงานของรัฐมนตรีขุนนางข้าราชการเหล่านี้ได้รับการคุ้มครองและให้ความเป็นอิสระทางการเมืองโดยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ให้ความสำคัญกับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง มาก มีการเลือกผู้ที่เป็นเทคโนโลยีหรือดีเทคโนโลยีที่มีความรู้ด้านการเงินและการคลังมา ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง โดยตลอดช่วงรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นั้นมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังถึง 3 คน และทั้งหมดก็มีภูมิหลังที่เป็นเทคโนโลยีกล่าวคือ นายสมหมาย ฐนตระกูล นายอำนาจ วีรวรรณ และนายสุธีร์ สิงห์เสน่ห์ การที่รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงการคลังมีภูมิหลังจากเทคโนโลยี รวมถึงเคยทำงานในหน่วยงานที่มีหน้าที่กำกับและ กำหนดนโยบายนั้นทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐมนตรีกับข้าราชการในองค์กรดังกล่าวเป็นไปโดยราบรื่น

อย่างไรก็ตามหลังจากการขึ้นมีอำนาจทางการเมืองของนักการเมืองโดยเฉพาะหลังจาก การเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ.2531 ซึ่งนักการเมืองสามารถขึ้นมีอำนาจสูงสุดในรัฐบาลและจัดตั้งรัฐ บาลพลเรือนที่ค่อนข้างเป็นอิสระจากอำนาจของกองทัพได้เป็นครั้งแรก การขึ้นมีอำนาจของนักการเมือง ดังกล่าวนั้น ได้ทำให้นักการเมืองเริ่มแสดงตัวที่จะเข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบาย เศรษฐกิจของประเทศมากขึ้น บทบาทในการกำหนดนโยบายดังกล่าวของนักการเมืองนั้นถูกแสดง ออกด้วยการแทรกแซงการทำงานของข้าราชการในองค์กรที่มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายที่ สำคัญ สำหรับในส่วนขององค์กรที่มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจที่ถูกแทรกแซงนั้นได้แก่ กระทรวงการคลัง ธนาคารแห่งประเทศไทย และสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ องค์กร ดังกล่าวนี้ถูกแทรกแซงในการกำหนดทิศทางของนโยบายมากน้อยต่างกันไป

การเข้าบริหารประเทศของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ภายหลังได้รับชัยชนะจาก การเลือกตั้งในปี พ.ศ.2531 ทำให้พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรีพลเรือนคนแรก ภายใต้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2521 นอกจากนี้เมื่อพิจารณาจากตำแหน่งรัฐมนตรีใน คณะรัฐบาล รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เกือบทั้งหมดมีที่มาจาก การเลือกตั้งทั้งสิ้น การเข้า ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเรือนดังกล่าวนี้ย่อมมีนัยยะที่สำคัญในทางการเมืองด้วยเช่น เดียวกัน นักการเมืองเริ่มเข้ามามีบทบาทในการควบคุมกระทรวงทางเศรษฐกิจที่สำคัญต่างๆ เช่น กระทรวงการคลัง กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม โดยเฉพาะกระทรวงการคลังนั้นเป็นตัว อย่างที่ชี้ให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างนักการเมืองกับเทคโนโลยีในหน่วยงานอย่างชัดเจน สำหรับกระทรวงการคลังในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นั้นอยู่ภายใต้การกำกับดูแล โดยนายประมวล์ สภาวสุ ซึ่งถือได้ว่าเป็นนักการเมืองอาชีพคนแรกนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2523 ที่เข้า ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง รวมถึงไม่ได้มีภูมิหลังที่มาจากแวดวงการเงินการ คลังทั้งในภาครัฐและเอกชนมาก่อน การเข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีโดยนักการเมืองอาชีพนี้เองที่ส่ง

ผลให้เกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างนักการเมืองซึ่งดูแลกำกับทางการเมืองกับข้าราชการในองค์กรซึ่งเคยทำหน้าที่อย่างเป็นทางการโดยปลอดจากการกดดันจากฝ่ายการเมือง

บทบาทของนายประมวล์ สภาวสุ นักการเมืองอาชีพคนแรกซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในการแทรกแซงการทำงานของเทคโนโลยีในแคตนั้นเกิดขึ้นพร้อมกับการแทรกแซงของรัฐมนตรีในกระทรวงอื่นๆเช่นกระทรวงการต่างประเทศ รวมไปถึงหน่วยงานอื่นๆเช่นสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่อยู่ภายใต้การกำกับโดยรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ปราบปรามการฉ้อโกงความล้มเหลวนี้ตรงกันข้ามอย่างมากกับความล้มเหลวที่เคยเป็นมาในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งรัฐบาลให้ความสำคัญและให้อิสระอย่างมากต่อเทคโนโลยีที่มีหน้าที่กำหนดนโยบาย โดยให้ปลอดจากการแทรกแซงโดยนักการเมือง

สำหรับกรณีของนายประมวล์ สภาวสุ รัฐมนตรีกระทรวงการคลังนั้นถือได้ว่าเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการแทรกแซงต่อบทบาทที่เป็นอิสระในการกำหนดนโยบายของเทคโนโลยี โดยในกรณีของนายประมวล์ สภาวสุ นั้นความขัดแย้งที่โดดเด่นคือความขัดแย้งกับธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งอยู่ภายใต้การบริหารงานโดยนายกำจร สติรกุล ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยในขณะนั้น ความขัดแย้งระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังกับธนาคารแห่งประเทศไทยดังกล่าวเป็นที่วิจารณ์อย่างมากถึงความอ่อนแอของธนาคารแห่งประเทศไทยที่ปล่อยให้ฝ่ายการเมืองเข้ามาแทรกแซงความเป็นอิสระในการดำเนินนโยบายการเงินของประเทศ

ความขัดแย้งระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังคือนายประมวล์ สภาวสุ กับธนาคารแห่งประเทศไทยนั้นเริ่มต้นขึ้นจากแนวทางนโยบายของนายประมวล์ สภาวสุ ที่เห็นว่าในช่วงระหว่างปี พ.ศ.2531-2532 นั้นสถานการณ์ความต้องการสินเชื่อในประเทศมีมากขึ้นเนื่องจากการขยายตัวของเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว สภาวสุการณดังกล่าวนี้ทำให้สภาพคล่องในประเทศลดลงอันเนื่องมาจากการลงทุนในประเทศมีอัตราขยายตัวสูงในขณะที่เงินออมในประเทศมีไม่เพียงพอซึ่งส่งผลให้เกิดสภาวะเงินตึงขึ้นในประเทศและมีแนวโน้มที่จะทำให้การลงทุนชะงักงัน ดังนั้นในเดือนธันวาคม พ.ศ.2531 นายประมวล์ สภาวสุ จึงได้ประกาศมาตรการทางการเงินเพื่อแก้ไขสภาวะดังกล่าวได้แก่ ประการแรก ให้กิจการจากต่างประเทศที่เข้ามาทำธุรกิจในประเทศไทยสามารถกู้ยืมเงินจากต่างประเทศเข้ามาใช้ และให้ยกเว้นการเรียกเก็บภาษีเงินกู้สำหรับดอกเบี้ยเงินกู้ต่างประเทศที่กู้ยืมตั้งแต่ 3 ปี ขึ้นไปเพื่อจูงใจให้เงินจากต่างประเทศเข้ามาทดแทนการขาดแคลนเงินทุนในประเทศ ประการที่สอง เปิดโอกาสให้สถาบันการเงินขนาดใหญ่จากต่างประเทศเข้ามาเปิดสาขาในประเทศไทย ประการที่สาม สนับสนุนให้กองทุนจากต่างประเทศเข้ามาลงทุน

ข้อหลักทรัพย์ในประเทศ และประการที่สี่ ให้นาครพานิश्यสามารถขายเงินกู้จากต่างประเทศเข้ามาให้มากกว่าที่เป็นอยู่⁴¹

อย่างไรก็ตามแม้ว่านายประมวลจะประกาศใช้นโยบายดังกล่าวเพื่อแก้ไขสภาวะขาดแคลนเงินทุนภายในประเทศซึ่งส่งผลให้เกิดความชะงักงันในการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศก็ตาม แต่ก็ไม่ได้ทำให้สถานการณ์ดังกล่าวดีขึ้น อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ในประเทศยังคงอยู่ในระดับที่สูง นายประมวลจึงเสนอให้มีการเพิ่มเพดานอัตราดอกเบี้ยเงินฝากจากเดิม ซึ่งช่วงเวลานั้นเพดานอัตราดอกเบี้ยเงินฝากออมทรัพย์อยู่ที่ร้อยละ 7.25 ต่อปี และเพดานอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ยู่ที่ร้อยละ 15 ต่อปี โดยนายประมวลได้เสนอให้คงเพดานอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ แต่ให้ขยับเพดานอัตราดอกเบี้ยเงินฝากขึ้น เพื่อให้ส่วนต่างระหว่างดอกเบี้ยเงินฝากและดอกเบี้ยเงินกู้ในประเทศลดลง ข้อเสนอดังกล่าวของนายประมวลนั้นถือได้ว่าเป็นข้อเสนอของกลุ่มทุนอุตสาหกรรมและกลุ่มทุนอื่นๆ ต่อกลุ่มทุนธนาคารซึ่งมีบทบาทในระบบเศรษฐกิจของประเทศอย่างชัดเจน

นโยบายดังกล่าวของนายประมวลนั้นถือได้ว่าเป็นการพยายามกระตุ้นให้เกิดความต่อเนื่องในการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ และอาจกล่าวได้ว่าเป็นผลมาจากการผลักดันของกลุ่มทุนต่างๆที่กำลังเจริญเติบโตขึ้นในขณะนั้นและเป็นความพยายามที่จะลดบทบาทการพึ่งพิงต่อกลุ่มทุนธนาคารซึ่งเคยมีบทบาทสำคัญในระบบเศรษฐกิจของไทย ทั้งนี้เมื่อพิจารณาถึงองค์ประกอบในคณะรัฐมนตรีของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ จะพบว่ากลุ่มทุนส่วนใหญ่ที่รวมอยู่ในรัฐบาลนั้นเป็นทุนอุตสาหกรรมและทุนกลุ่มอื่นๆที่ไม่ใช่ทุนธนาคาร อย่างไรก็ตามข้อเสนอของนายประมวล นั้นขัดแย้งกับความเห็นของธนาคารแห่งประเทศไทยที่ต้องการให้มีการขยับอัตราดอกเบี้ยเงินกู้และอัตราดอกเบี้ยเงินฝากโดยให้มีส่วนต่างระหว่างกันอยู่เท่าเดิม ท่าทีของธนาคารแห่งประเทศไทยที่ไม่ยอมทำตามนโยบายของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังนั้นก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างตัวรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังกับธนาคารแห่งประเทศไทยตามมา

นายประมวลได้กล่าวถึงจุดยืนของตนต่อกรณีการเพิ่มอัตราดอกเบี้ยเงินฝากว่า ที่ผ่านมามาธนาคารแห่งประเทศไทยยอมทำตามธนาคารพานิश्यมาตลอด และกระทรวงการคลังก็ยอมตามธนาคารแห่งประเทศไทย แต่มาตอนนี้กระทรวงการคลังไม่ยอมตามใจใครง่ายๆ เรื่องดอกเบี้ยเงินฝากนั้นผลจะให้เปิดแข่งขันกันโดยเสรี ส่วนดอกเบี้ยเงินกู้ที่นั้นที่ไม่ยอมขึ้นเพราะที่ผ่านมามาธนาคารพานิश्यไม่ได้มีการปล่อยเงินกู้ให้กับเกษตรกรในอัตราดอกเบี้ยต่ำ คงมีเพียงการปล่อยให้คนไม่มี

⁴¹ ดอกเบี้ย 7 (มีนาคม 2532): 117-119.

กลุ่มเท่านั้น ส่วนสมาคมธนาคารไทยนั้นพวกนี้จะเสนออะไรก็เป็นการผูกขาด⁴² นายประมวลเห็นว่า การที่ธนาคารแห่งประเทศไทยไม่ยอมทำตามข้อเสนอของตนว่าเป็นเพราะมีความเกรงใจต่อธนาคารพาณิชย์ภายในประเทศ เพราะผู้บริหารบางส่วนในธนาคารแห่งประเทศไทยนั้นมีสัมพันธที่ดีกับธนาคารพาณิชย์ซึ่งทำให้ธนาคารแห่งประเทศไทยไม่ได้ใช้อำนาจในการกำกับธนาคารพาณิชย์อย่างเต็มที่ และนายประมวลได้ยืนยันว่าการตัดสินใจดังกล่าวเป็นอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง โดยกล่าวว่า "การตัดสินใจครั้งนี้เป็นอำนาจของผม ซึ่งธนาคารแห่งประเทศไทยควรจะเข้าใจผมดี มันถึงเวลาแล้วที่ควรจะมีการเปลี่ยนแปลงหน้าที่กันบ้าง ในเมื่อผมคือผู้ที่ต้องทำการตัดสินใจ ซึ่งผมเองคงจะชี้แจงให้ธนาคารแห่งประเทศไทยฟัง"⁴³

บทบาทของนายประมวล ในการแทรกแซงนโยบายอัตราดอกเบี้ยดังกล่าวนี้ถือได้ว่าเป็นความพยายามในการลดบทบาทของธนาคารแห่งประเทศไทยที่เคยผูกขาดการดูแลกำหนดนโยบายการเงิน ซึ่งก่อให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์การทำหน้าที่ของทั้งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังและธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งสภาพการณ์ดังกล่าวนี้เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของความขัดแย้งเชิงสถาบันระหว่างนักการเมืองที่มาจาก การเลือกตั้งที่เข้ามามีบทบาทในฐานะรัฐมนตรีกำกับดูแลหน่วยงานราชการ กับข้าราชการซึ่งมีหน้าที่และบทบาทที่เป็นอิสระในการกำหนดนโยบายสำคัญของประเทศ และสำหรับกรณีของนายประมวล ก็คือความพยายามของนักการเมืองในการเข้าแทรกแซงนโยบายซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับของตนตามกฎหมาย ทั้งนี้เนื่องมาจากที่ผ่านมารัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังเป็นหน่วยงานหลักในการกำหนดนโยบาย การควบคุม กำกับ ตรวจสอบ การปฏิบัติงานของธนาคารพาณิชย์ โดยที่กระทรวงการคลังไม่ได้แทรกแซงการทำงานของธนาคารแห่งประเทศไทยในเรื่องดังกล่าวแต่อย่างใด ยกเว้นในกรณีที่มีวิกฤตสถาบันการเงินสำคัญๆ เท่านั้น ธนาคารแห่งประเทศไทยจึงมีความเป็นอิสระในเชิงพฤตินัยค่อนข้างมาก แม้ว่าจะได้ชื่อว่าจะอยู่ภายใต้กำกับโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังตามกฎหมายก็ตาม ทว่าที่ดังกล่าวของนักการเมืองในการเข้าแทรกแซงการกำหนดนโยบายนั้นสะท้อนได้จากการให้สัมภาษณ์ของนายประมวลว่า โดยอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เมื่อก่อนกระทรวงการคลังจะทำอะไรก็ต้องแบ่งกัชาติ แต่ต่อไปนี้โดยอำนาจของรัฐมนตรีคลัง แบ่งกัชาติจะทำอะไร อำนาจสุดท้ายอยู่ที่รัฐมนตรีคลัง ผมเป็นคนตัดสินใจ"⁴⁴

⁴² กรุงเทพธุรกิจ (11 พฤษภาคม 2532)

⁴³ ดอกเบี้ย 8 (มิถุนายน 2532): 107-116.

⁴⁴ กรุงเทพธุรกิจ (12 ธ.ค.2532)

อย่างไรก็ตามในครั้งแรกที่นายประมวลดเสนอการกำหนดอัตราดอกเบี้ยใหม่นั้น ทำยที่สุดแล้วธนาคารแห่งประเทศไทยได้ยอมทำตามข้อเรียกร้องของนายประมวลดดังกล่าว โดยในวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ.2532 พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้เรียกนายประมวลด และนายกำจร สติกรกุล ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยเข้าพบ หลังการเจรจนายกำจร สติกรกุล ได้ยอมตามแนวคิดของนายประมวลด โดยยกเลิกเพดานอัตราดอกเบี้ยเงินฝากประจำชนิดเกินกว่า 1 ปี และให้อัตราดอกเบี้ยเงินกู้คงเดิม การยินยอมตามการกดดันของฝ่ายการเมืองของผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยนั้นได้ก่อให้เกิดกระแสไม่พอใจจากสมาชิกในองค์กรของธนาคารแห่งประเทศไทยอย่างมาก รวมถึงเสียงสะท้อนจากนักวิชาการ และแวดวงการเงินอื่นๆ ท่าทีดังกล่าวนี้กดดันอย่างยิ่งต่อทั้งตัวรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และต่อตัวผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยรวมถึงธนาคารแห่งประเทศไทยด้วย โดยสะท้อนจากการวิจารณ์จากสื่อมวลชนดังเช่น “ธนาคารแห่งประเทศไทยในยุคที่มีผู้ว่าการชื่อ กำจร สติกรกุล ได้มาถึงจุดที่สูญเสียไปแล้วซึ่งศักดิ์ศรีและความเป็นอิสระในการทำงาน อันเป็นการผิดประเพณีและหลักปฏิบัติที่ผ่านมาในยุคผู้ว่าการคนก่อนๆ... ถึงเวลาหรือยังที่ธนาคารแห่งประเทศไทยควรทบทวนบทบาทของตนเองในฐานะธนาคารกลางของชาติ ว่าที่ผ่านมามีได้ดำเนินนโยบายใ้อิโหลมไปตามกระแสการเมืองเพียงใด ถึงเวลาแล้วหรือยังที่จะเรียกร้องศักดิ์ศรีและความเป็นอิสระในอดีตกลับคืนมา”⁴⁵ การเรียกร้องให้ธนาคารแห่งประเทศไทยมีความเป็นอิสระ ปรากฏจากการแทรกแซงในการกำหนดนโยบายทางการเงินจากฝ่ายการเมืองนั้นมีมากขึ้น ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2532 นายไพจิตร เอื้อทวีกุล ประธานสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย ได้ออกมาวิจารณ์นโยบายการแก้ไขปัญหาเงินเฟ้อของนายประมวลดว่าไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ นอกจากนี้ภายในธนาคารแห่งประเทศไทยเองก็มีกระแสความไม่พอใจการทำงานให้ผู้ว่าการ แสดงจุดยืนของธนาคารแห่งประเทศไทยที่ต้องมีความเป็นอิสระในการดำเนินงาน เนื่องจากไม่สามารถใช้กลไกอัตราดอกเบี้ยในการแก้ไขปัญหาเงินเฟ้อในประเทศได้เนื่องจากถูกแทรกแซงจากฝ่ายการเมืองอันเนื่องมาจากการทำงานของนายประมวลด รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ทั้งในเรื่องการอนุญาตให้ธนาคารพาณิชย์ต่างประเทศเข้ามาจัดตั้งในประเทศไทย การเข้ามาแทรกแซงในการกำกับธนาคารพาณิชย์ และนโยบายการขยับเพดานอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ซึ่งมีส่วนสำคัญที่ทำให้อัตราเงินเฟ้อในประเทศสูง อย่างไรก็ตามความขัดแย้งระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังกับธนาคารแห่งประเทศไทยนั้นได้นำไปสู่การปลดนายกำจร สติกรกุล ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยในที่สุด อันเนื่องมาจากนายกำจรได้เสนอเรื่องการขึ้นอัตราดอกเบี้ยเข้าสู่ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีซึ่งไม่ได้รับความเห็นชอบจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง การเสนอเรื่องการขึ้นอัตราดอกเบี้ยของนายกำจรนั้นถือว่าเป็นการผิดสัญญาที่เคยมีระหว่างกันระหว่างรัฐมนตรี

⁴⁵ “เมื่อธนาคารชาติหมดศักดิ์ศรี,” *ฐานเศรษฐกิจ* (22-27 พฤษภาคม 2532): 8.

ว่าการกระทรวงการคลังกับผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ตัวอย่างความขัดแย้งระหว่างรัฐมนตรีคลังซึ่งเป็นตัวแทนของนักการเมืองที่มาจากพรรคเลือกตั้งกับผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นตัวแทนของพลังอำมาตยาธิปไตยในส่วนของพลเรือน ถือได้ว่าเป็นตัวอย่างที่คลาสสิกมากของความขัดแย้งเชิงสถาบันอันเนื่องมาจากบทบาทที่เพิ่มมากขึ้นของนักการเมือง และการพยายามมีอำนาจอย่างเต็มที่ในการบริหารประเทศในทุกๆ เรื่อง

นอกเหนือจากตัวอย่างของความขัดแย้งระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังซึ่งเป็นนักการเมืองที่มาจากพรรคเลือกตั้งกับผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ความขัดแย้งในลักษณะดังกล่าวนี้ยังได้เกิดขึ้นกับหน่วยงานอื่นๆ ที่เคยมีบทบาทโดดเด่นและมีความเป็นอิสระในการบริหารของตัวเองค่อนข้างสูงเช่นสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และหน่วยงานในระบบราชการอื่นๆ เช่นความขัดแย้งที่เกิดในกระทรวงการต่างประเทศ เป็นต้น สำหรับกรณีของสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมชาตินั้น ถือได้ว่าเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทอย่างมากในการวางแผนการพัฒนาของประเทศอย่างยาวนาน โดยมีหน้าที่เสนอความเห็นและคำแนะนำ ตลอดจนข้อชี้แจงต่อรัฐบาลในเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจของประเทศ สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมชาตินั้นถือได้ว่าเป็นหน่วยงานที่เป็นตัวแทนของกลุ่มเทคโนโลยีเช่นเดียวกับ ธนาคารแห่งประเทศไทยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนอื่นๆ ที่ค่อนข้างมีความเป็นอิสระในตัวเอง และมีบทบาทอย่างสูงในการผลักดันนโยบายในการพัฒนา ซึ่งที่แล้วๆ มานั้นในยุคเผด็จการทหาร หรือยุคประชาธิปไตยครึ่งใบนั้นผู้นำรัฐบาลโดยส่วนใหญ่ก็นักให้อิสระและรับฟังความคิดเห็นของหน่วยงานเหล่านี้เสมอมา ซึ่งทำให้หน่วยงานต่างๆ เหล่านี้มีบทบาทในการกำหนดนโยบายของรัฐอย่างสูง

เมื่อกล่าวถึงรัฐบาลก่อนหน้ารัฐบาลพลเอกชาติชาย คือรัฐบาล พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นั้น ถือได้ว่าสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมชาติดังกล่าวนั้นมีบทบาทอย่างมากในการวางแผนนโยบายและวางโครงการต่างๆ ให้สอดคล้องกับทิศทางที่กำหนด โดยดร.เสนาะ อุนากุล เลขาธิการสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมชาตินั้นเป็นที่รู้จักกันว่าเป็นนักวางแผนคู่บุญของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นอกจากนี้ดร.เสนาะ ยังได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเลขาธิการคณะรัฐมนตรีเศรษฐกิจโดยตำแหน่ง ซึ่งทำให้สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมชาติสามารถยึดกุมการตัดสินใจของคณะรัฐมนตรีเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญ และทำให้เทคโนโลยีจากสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมชาติมีบทบาทโดดเด่นเพราะผู้นำทางการเมืองไม่มีความเชี่ยวชาญในด้านเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามเมื่อเข้าสู่ยุครัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นั้นบทบาทของสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมชาติก็เริ่มลดความสำคัญลง ในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาตินั้นเป็นช่วงที่นักธุรกิจการเมืองมีอำนาจทางการเมือง ซึ่งนักธุรกิจการเมืองเหล่านั้นต่างมองเห็นว่า

สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติดังกล่าวนั้นเป็นเพียงแค่หน่วยงานที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาเท่านั้น ในยุคของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นั้นทีมคณะที่ปรึกษาส่วนตัวของนายกรัฐมนตรีนั้นถือได้ว่ามีฐานะเป็นคลังสมองให้กับรัฐบาล ความสำคัญของสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจึงถูกลดทอนบทบาทลง

การขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในฐานะนักการเมืองที่มาจากกรเลือกตั้ง ถือเป็นสัญลักษณ์ของการสิ้นสุดลงของยุคทหารครองเมือง เมื่อนักการเมืองมีอำนาจ การจัดสรรทรัพยากรก็หลุดลอยจากมือของเทคโนโลยีในสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รัฐบาลที่มาจากกรเลือกตั้งเหล่านั้นก็ริเริ่มโครงการหรือไม่ก็ดึงเอาโครงการที่อยู่ในแผนของสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาผลักดันให้เป็นโครงการใหญ่โดยอาศัยการเสนอเป็นวาระขอเพื่อขออนุมัติโครงการ การพยายามลดบทบาทของสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินั้นทำให้การแสวงหาผลประโยชน์ของนักการเมืองมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่ใช้วิธีการหักเปอร์เซ็นต์จากโครงการที่ได้รับอนุมัติมาเป็นการสร้างโครงการและเปิดสัมปทานใหม่ สถานะของสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจึงถูกนักการเมืองทำให้เป็นเพียงหน่วยงานหนึ่งที่ทำหน้าที่วางแผนเท่านั้น ซึ่งแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดจากรัฐบาลพลเอกเปรมที่ให้บทบาทและให้อิสระแก่สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอย่างมาก อย่างไรก็ตามเมื่อสภาพทางการเมืองเปลี่ยนแปลงซึ่งส่งผลให้นักการเมืองเข้ามามีอำนาจและมีที่ปรึกษาส่วนตัว ซึ่งทำให้ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการให้คำปรึกษาของสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จึงทำให้สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมีบทบาทที่ลดลง

ในอดีตที่ผ่านมาบทบาทที่สำคัญของสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติคือการกลั่นกรองและจัดลำดับความสำคัญของโครงการพัฒนาประเทศ ในสมัยของรัฐบาลพลเอกเปรมนั้นได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อป้องกันการแสวงหาผลประโยชน์ของเหล่าบรรดานักการเมืองไว้สองประการสำคัญคือหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการนำเสนอโครงการต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรีในกรณีที่เป็นวาระจร และการตัดหนทางของโครงการที่ถูกนำเสนอโดยบรรดานักการเมืองด้วยการให้สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติรับเรื่องไปพิจารณาและศึกษาเพิ่มเติมซึ่งมีนัยยะว่าเป็นการถ่วงหรือไม่อนุมัติโครงการ ซึ่งการทำหน้าที่ดังกล่าวของสภานั้นทำให้ได้รับความไม่พอใจจากนักการเมืองอย่างมาก ดังนั้นเมื่อเข้าสู่ยุครัฐบาลพลเอกชาติชาย สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจึงกลายเป็นเป้าหมายของนักการเมือง และก็เช่นเดียวกันที่ผู้บริหารระดับสูงในสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติก็แสดงความรังเกียจที่จะทำงานให้กับรัฐบาลที่มาจากกรเลือกตั้ง ความไม่ลงรอยกันระหว่างนักการเมืองกับสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมชาตินั้น

ในที่สุดก็ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งเลขาธิการสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จากดร.เสนาะ อุณากร เป็นนายพิสิฏฐ ภัคเกษม การพ้นจากตำแหน่งเลขาธิการสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของ ดร.เสนาะ อุณากร นั้นถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ของการหมดบทบาทลงของเทคโนโลยีในการวางแผนและกำหนดนโยบาย ไม่แตกต่างจากที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่เป็นสัญลักษณ์ของอำมาตยาธิปไตยแต่อย่างใด

นอกจากนี้สถานะของสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติก็สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทและความสำคัญในการวางแผนทิศทางของประเทศ ในอดีตที่ผ่านมา สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรีในฐานะหน่วยงานสำคัญที่รับผิดชอบทั้งการวางแผนของประเทศ พิจารณางบประมาณประจำปี งบลงทุนรายโครงการ เงินกู้ และงบลงทุนรัฐวิสาหกิจ รวมถึงมีสิทธิ์ออกเสียงในคณะรัฐมนตรีด้วย ดังนั้นโครงการใดที่เอาเข้าคณะรัฐมนตรีแต่ไม่ถูกเห็นชอบจากสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติก็จะเป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก ความสำคัญในบทบาทของสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติดังกล่าวนี้จึงทำให้เลขาธิการสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นข้าราชการระดับ 11 หรือเทียบเท่าปลัดกระทรวง อย่างไรก็ตามภายหลังกฎประชาธิปไตยครึ่งใบบทบาทของสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติก็ลดลง ผู้กำกับดูแลสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจากเดิมที่ขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรีก็ลดระดับลงเพียงแค่การขึ้นตรงต่อรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีเท่านั้น

นอกจากการเผชิญหน้าระหว่างพลันธาธิปไตยกับพลังอำมาตยาธิปไตยในส่วนของนโยบายเกี่ยวกับทุนซึ่งเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์หลักของฝ่ายธนาธิปไตยแล้ว รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งมีสัญลักษณ์เป็นรัฐบาลของนายทุนนักธุรกิจยังได้มีการเผชิญหน้าทางนโยบายกับฝ่ายอำมาตยาธิปไตยอื่นๆ ทั้งนี้โดยหลักแล้วความขัดแย้งต่างๆที่เกิดขึ้นนั้นก็คือความขัดแย้งอันมาจากการพยายามสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นด้านหลัก ซึ่งทำให้เกิดความขัดแย้งทางความคิดกับหน่วยงานต่างๆในระบบราชการ ความขัดแย้งที่โดดเด่นและชัดเจนเป็นอย่างยิ่งในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งถูกจับตามองอย่างมากคือความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลและคณะที่ปรึกษาส่วนตัวของนายกรัฐมนตรีกับกระทรวงการต่างประเทศ ในประเด็นปัญหาการเมืองในกัมพูชา ซึ่งความขัดแย้งดังกล่าวนี้สะท้อนถึงการบทบาทที่มากขึ้นของนักการเมืองในการกำหนดท่าทีและความสัมพันธ์กับต่างประเทศ โดยเพิกเฉยต่อการให้ความเห็นของฝ่ายอำมาตยาธิปไตยคือกระทรวงการต่างประเทศ

ความขัดแย้งดังกล่าวนั้นเกิดจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายระหว่างประเทศต่อปัญหาการเมืองภายในของกัมพูชา แต่เดิมนั้นนโยบายต่อปัญหาภายในของกัมพูชาในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งหน่วยงานหลักที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายดังกล่าวคือกระทรวงการต่างประเทศ ได้กำหนดทิศทางนโยบายต่อปัญหาภายในของกัมพูชาโดยใช้มาตรการที่แข็งแกร่งเพื่อกดดันเวียดนาม และระบอบเฮงสัมริน ในทุกๆด้าน ทั้งการเมือง การทหาร และทางเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลให้เวียดนามดำเนินการไปในทางสร้างความปรองดองภายในกัมพูชาและมีการถอนทหารออกจากกัมพูชา ซึ่งการกำหนดทิศทางของนโยบายดังกล่าวนี้ถือได้ว่าได้รับการสนับสนุนด้วยดีทั้งจากกลุ่มประเทศอาเซียน จีน รวมถึงประเทศตะวันตกและสหประชาชาติ อย่างไรก็ตามภายหลังจากการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ก็ทำให้การกำหนดทิศทางนโยบายต่อปัญหากัมพูชาดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้มาจากนโยบายหลักของตัวผู้นำรัฐบาลและคณะที่ปรึกษาส่วนตัวของนายกรัฐมนตรีที่ต้องการมุ่งพัฒนาทางเศรษฐกิจการค้าทั้งภายในและการค้าต่างประเทศ ซึ่งส่งผลต่อการปรับทิศทางนโยบายต่างประเทศให้เอื้อต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจดังกล่าวด้วย

พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ และคณะที่ปรึกษาส่วนตัวนั้นต้องการเปลี่ยนแปลงทิศทางนโยบายต่างประเทศของประเทศไทย โดยเห็นว่ารัฐบาลไทยควรแยกประเด็นการค้าและเศรษฐกิจออกจากประเด็นทางการเมืองในการดำเนินนโยบายต่างประเทศกับประเทศเพื่อนบ้าน การกำหนดท่าทีในทางนโยบายดังกล่าวของพลเอกชาติชายและคณะที่ปรึกษานั้นมีพื้นฐานมาจากนโยบายหลักคือนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า ซึ่งส่งผลให้ประเด็นทางเศรษฐกิจกลายเป็นหลักในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และในประเด็นการดำเนินนโยบายต่างประเทศต่อปัญหาภายในของกัมพูชาก็ได้รับผลกระทบจากแนวทางนโยบายดังกล่าวด้วยเช่นเดียวกัน โดยพลเอกชาติชาย และคณะที่ปรึกษาส่วนตัวนั้นต้องการให้รัฐบาลไทยเจรจาติดต่อและสร้างสายสัมพันธ์ที่ดีกับระบอบเฮงสัมริน เนื่องจากเห็นว่าเป็นกลุ่มที่มีอำนาจจริงในเมืองภายในของกัมพูชา พลเอกชาติชาย และทีมคณะที่ปรึกษานั้นได้เสนอให้มีการแยกการแก้ไขปัญหากัมพูชาออกเป็นส่วนๆ เช่นพยายามให้กลุ่มการเมืองต่างๆในกัมพูชาเจรจาหยุดยิงและจัดการเจรจาขึ้น เพื่อให้มีการเลือกตั้งและจัดตั้งรัฐบาลใหม่ ซึ่งสวนทางกับความเห็นของกระทรวงการต่างประเทศซึ่งนำโดยพลเอกสิทธิ เศวตศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศและอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่มีแนวทางในการร่วมมือกับกลุ่มประเทศอาเซียน จีน และสหประชาชาติกดดันเวียดนามและระบอบเฮงสัมรินทั้งในทางการเมือง การทหาร และเศรษฐกิจ เพื่อให้มีการถอนทหารเวียดนามออกจากกัมพูชา ความคิดที่สวนทางของทั้งสองฝ่ายนั้นเมื่อพิจารณาจะเห็นว่าทางฝ่ายพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นั้น

ต้องการสร้างโอกาสต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและแสวงหาประโยชน์จากการค้าต่างประเทศกับ กัมพูชามากกว่าที่จะสนใจต่อมิติความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในด้านอื่น ซึ่งก่อให้เกิดความไม่เห็น ด้วยจากพลเอกสีหิ เศวตศิลา และกระทรวงการต่างประเทศ ที่เห็นว่าการทำเช่นนั้นจะเป็นการ สร้างความได้เปรียบต่อเวียดนามและระบอบเฮงสัมรินซึ่งในที่สุดจะกลายเป็นอุปสรรคต่อการแก้ไข ปัญหาการเมืองภายในของกัมพูชา

อย่างไรก็ตามแม้ว่าปัญหาเรื่องแนวทางนโยบายดังกล่าวนี้จะส่งผลให้เกิดความขัดแย้ง ทางความคิดระหว่างตัวผู้นำรัฐบาลกับกระทรวงการต่างประเทศก็ตาม แต่ความขัดแย้งที่มาจาก การเข้ามายุ่งเกี่ยวในการดำเนินนโยบายของติมคณะที่ปรึกษาส่วนตัวของนายกรัฐมนตรีนั้นได้ สร้างปัญหามากกว่า ความขัดแย้งในลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นหลายครั้งด้วยกันเช่น ติมคณะที่ ปรึกษาส่วนตัวนายกรัฐมนตรีได้เชิญนายฮุนเซน นายกรัฐมนตรีของระบอบเฮงสัมรินเดินทางมา เยือนประเทศไทยอย่างไม่เป็นทางการ โดยที่กระทรวงการต่างประเทศไม่ทราบเรื่อง ซึ่งก่อให้เกิด ความขัดแย้งระหว่างกระทรวงการต่างประเทศกับติมคณะที่ปรึกษาส่วนตัวของนายกรัฐมนตรี จุด ยืนต่อนโยบายแก้ไขปัญหากัมพูชาที่แตกต่างกันระหว่างนายกรัฐมนตรีและคณะที่ปรึกษาส่วนตัว กับกระทรวงการต่างประเทศ นั้นทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกันเป็นระยะ จนกล่าวได้ว่ารัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นยุคที่นโยบายต่างประเทศของไทยขาดความเป็นเอกภาพมากที่สุด และเห็นได้ชัดว่าถูกแทรกแซงจากนักการเมือง

บทสรุปของความขัดแย้งเชิงสถาบันระหว่างพลังฝ่ายอำมาตยาธิปไตย กับพลังฝ่ายธนาธิปไตย: การแย่งชิงอำนาจนำในทางการเมือง

โดยภาพรวมจะเห็นได้ว่าการเพิ่มขึ้นของบทบาทในทางการเมืองของเหล่าบรรดานายทุนนักธุรกิจ ทั้งหลายโดยผ่านช่องทางต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นช่องทางเข้าร่วมในลักษณะของกลุ่มผลประโยชน์ และกลุ่มกดดันในแนวทางของสภาหอการค้าหรือสมาธุรกิจ การเข้าร่วมในโครงสร้างการตัดสินใจ ของรัฐในแนวทางของภาครัฐและสังคมตามแนวทางของคณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชน และทำที่สุดคือการพยายามเข้าสู่อำนาจรัฐผ่านกระบวนการเลือกตั้งโดยอาศัยพรรคการเมืองเพื่อ เข้าสู่ศูนย์กลางอำนาจรัฐในที่สุด ทั้งหมดที่กล่าวมานี้อาจถือได้ว่าเป็นลำดับขั้นการเข้าร่วมในโครง สร้างอำนาจรัฐของกลุ่มพลังที่เรียกได้ว่าเป็นพลังธนาธิปไตยซึ่งประกอบไปด้วยนายทุนนักธุรกิจใน ฐานะของนักการเมือง ซึ่งเป็นพลังกลุ่มใหม่ในสังคมที่เติบโตและเข้มแข็งขึ้นตามการเจริญเติบโต ทางเศรษฐกิจของประเทศ และแม้ว่าช่องทางของการเข้าร่วมบางช่องทางจะมีศักยภาพในการ ตอบสนองที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทและสถานการณ์ แต่โดยภาพรวมแล้วพบว่าบรรดานายทุน

นักธุรกิจเหล่านั้นก็พยายามปรับเปลี่ยนและหาช่องทางในการเข้าใกล้ศูนย์กลางอำนาจรัฐให้มากที่สุด

แต่เดิมนั้นช่องทางการเรียกร้องต้องการของบรรดานายทุนนักธุรกิจในแนวทางแบบดั้งเดิมก็คือการเข้าอยู่ในความคุ้มครองของผู้ครอบครองอำนาจรัฐ ซึ่งชัดเจนเป็นอย่างยิ่งในระยะเวลาของระบอบการเมืองแบบอำนาจนิยมโดยคณะทหาร ซึ่งฐานะความสัมพันธ์ของบรรดานายทุนนักธุรกิจเหล่านั้นก็คือการเป็นผู้อยู่ภายใต้อุปถัมภ์โดยผู้นำทหาร อย่างไรก็ตามความจำเป็นของการพัฒนาประเทศ และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศที่เพิ่มขึ้นก็ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนนักธุรกิจกับผู้ครอบครองอำนาจรัฐ ช่องทางการเข้าใกล้ขีดอำนาจรัฐนั้นได้เปิดกว้างมากขึ้นอันสะท้อนได้จากการร่วมตัวและการเรียกร้องต้องการผ่านสิ่งที่เรียกว่าหอการค้าและสมาคมการค้า การมีช่องทางดังกล่าวนี้ถือได้ว่าเป็นการเปิดช่องทางการเข้าร่วมในอำนาจรัฐให้มากขึ้น แต่กระนั้นก็ตามช่องทางดังกล่าวนั้นก็ยังไม่สามารถทำลายระบบความสัมพันธ์และผู้อุปถัมภ์-ผู้อยู่ภายใต้อุปถัมภ์แบบเดิมลงได้ เพราะระบบการเมืองยังไม่เปิดกว้างมากพอที่จะให้นายทุนนักธุรกิจเหล่านั้นได้แสดงบทบาทในทางการเมือง คณะทหารยังคงเป็นผู้มีบทบาททางการเมืองอยู่เช่นเดิม อย่างไรก็ตามสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปโดยเฉพาะบริบททางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีผลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างอำนาจทางการเมือง และเมื่อการเมืองไทยได้พัฒนาเข้าสู่การเมืองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบซึ่งเปิดกว้างกว่าการเมืองแบบอำนาจนิยมโดยคณะทหาร การเมืองที่มีการประนีประนอมระหว่างกันและกันของพลังอำนาจเก่าคือฝ่ายอำมาตยาธิปไตยกับพลังอำนาจใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นก็ยิ่งเปิดช่องให้นายทุนนักธุรกิจทั้งหลายมีบทบาทที่มากขึ้นในทางการเมืองและเศรษฐกิจ

การขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศและการเปิดกว้างสู่ภายนอกส่งผลให้เกิดภาวะผันผวนทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจกับการเมืองนั้นบังคับให้พลังอำนาจเก่ายอมให้พลังอำนาจใหม่ได้เข้ามามีบทบาทร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งพลังอำนาจใหม่อันหมายถึงนายทุนนักธุรกิจเหล่านั้นก็ใช้ช่องทางดังกล่าวให้เป็นประโยชน์ ช่องทางที่ถูกสร้างขึ้นที่ถูกเรียกว่าภาครัฐและสังคม ในนามคณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชนจึงเป็นช่องทางที่ถูกใช้โดยนายทุนนักธุรกิจเพื่อเข้าร่วมในโครงสร้างอำนาจรัฐ และแม้ว่าช่องทางดังกล่าวจะไม่ได้เฉพาะเจาะจงว่าเพื่อให้เกิดการประนีประนอมระหว่างกลุ่มใด แต่โดยภาพรวมนั้นจะพบว่ากลุ่มพลังที่ใช้ช่องทางดังกล่าวและประสบความสำเร็จในการมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐก็คือบรรดานายทุนนักธุรกิจนั่นเอง ขณะเดียวกันในช่วงในการเมืองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบนี้ก็เป็นช่วงเวลา ช่องทางการเข้าร่วมผ่านกระบวนการเลือกตั้งนั้นได้รับการยอมรับมากขึ้น การ

ประนีประนอมและยินยอมให้มีกระบวนการทางประชาธิปไตยด้วยการเลือกตั้งจากฝ่ายอำมาตยาธิปไตยนั้นส่งผลอย่างยิ่งในการสร้างความหลายหลายในช่องทางการเข้าสู่ศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองโดยเฉพาะเหล่าบรรดานายทุนนักธุรกิจ และเมื่อพัฒนาการได้ก้าวมาถึงจุดหนึ่งซึ่งเป็นจุดที่พลังใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมทั้งหลายได้พากันปฏิเสธการดำรงอยู่ของวิถีทางการเมืองแบบอำมาตยาธิปไตย การลงจากอำนาจของผู้นำทางการเมืองเช่นพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงเกิดขึ้น ซึ่งเสมือนเป็นจุดสิ้นสุดของการเมืองแบบประชาธิปไตยครั้งใบ ดังนั้นในช่วงเวลานี้เองที่บรรดานายทุนนักธุรกิจได้พากันตัดสินใจเข้าสู่ศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองโดยผ่านกระบวนการเลือกตั้งโดยผ่านพรรคการเมือง ความชอบธรรมในการได้มาซึ่งอำนาจโดยผ่านวิถีทางการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้นเป็นที่พึงพอใจของเหล่าบรรดานายทุนนักธุรกิจเหล่านั้น

อย่างไรก็ตามการเข้าสู่ศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองของบรรดานายทุนนักธุรกิจเหล่านั้นก็ได้ส่งผลกระทบต่อพลังอำนาจเก่าคือฝ่ายอำมาตยาธิปไตยอย่างมาก ผลกระทบนั้นมีต่อทั้งบทบาท คักดิ์ศรี และผลประโยชน์ ในแง่ของบทบาทนั้นชัดเจนเป็นอย่างยิ่งว่าพลังอำนาจใหม่ได้แทรกซึมไปทุกอณูในอำนาจรัฐ นายทุนนักธุรกิจในฐานะนักการเมืองนั้นมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นและได้รับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และได้เข้าร่วมในคณะรัฐมนตรีเพิ่มมากขึ้น นอกการการเพิ่มในเชิงประมาณแล้วนายทุนนักธุรกิจในฐานะนักการเมืองเหล่านั้นยังได้เข้าไปแทรกแซงในกิจการทุกๆด้าน การบริหารประเทศโดยทั่วไปนั้นได้ถูกแทรกแซงมากขึ้น นอกจากนี้นักการเมืองเหล่านั้นยังได้เริ่มเข้าไปก้าวกายแทรกแซงในกิจกรรมบางอย่างซึ่งเคยถูกสงวนไว้สำหรับฝ่ายอำมาตยาธิปไตยเท่านั้นโดยเฉพาะในเรื่องความมั่นคง ทั้งการทหาร การต่างประเทศ และทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามนักการเมืองเหล่านั้นก็พยายามเข้าไปแทรกแซงโดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับท่าทีของฝ่ายอำมาตยาธิปไตย ด้วยเหตุผลของความชอบธรรมในฐานะนักการเมืองที่มาจากกาเลือกตั้งโดยประชาชน

ผลพวงที่มาจากกาเข้าแทรกแซงในกิจกรรมบางอย่างซึ่งเคยถูกสงวนไว้สำหรับฝ่ายอำมาตยาธิปไตยทั้งในเรื่องความมั่นคง การทหาร การต่างประเทศ และทางเศรษฐกิจ นั้นได้นำมาซึ่งความขัดแย้งระหว่างข้าราชการและนักการเมือง ความขัดแย้งในทิศทางของนโยบายความมั่นคงในภูมิภาคอินโดจีนระหว่างผู้นำรัฐบาลกับผู้นำกองทัพและกระทรวงการต่างประเทศ การเข้าแทรกแซงในนโยบายการเงินที่สำคัญของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังซึ่งมาจากการเลือกตั้งต่อธนาคารแห่งประเทศไทยซึ่งเป็นองค์กรที่มีฐานะของการอยู่เหนือการแทรกแซงของฝ่ายการเมือง การพยายามแทรกแซงการโยกย้ายนายทหารโดยนักการเมือง กรณีหลักๆทั้งหลายเหล่านี้ถือว่าง่าก่อให้เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงและลุกลามจนกลายเป็นความขัดแย้งเชิงสถาบันระหว่างพลัง

อำนาจเก่าคือฝ่ายอำมาตยาธิปไตย กับพลังอำนาจใหม่ในทางการเมืองคือฝ่ายธนาธิปไตย ซึ่งแสดงออกด้วยความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างสองฝ่ายในช่วงเวลาของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นั่นเอง